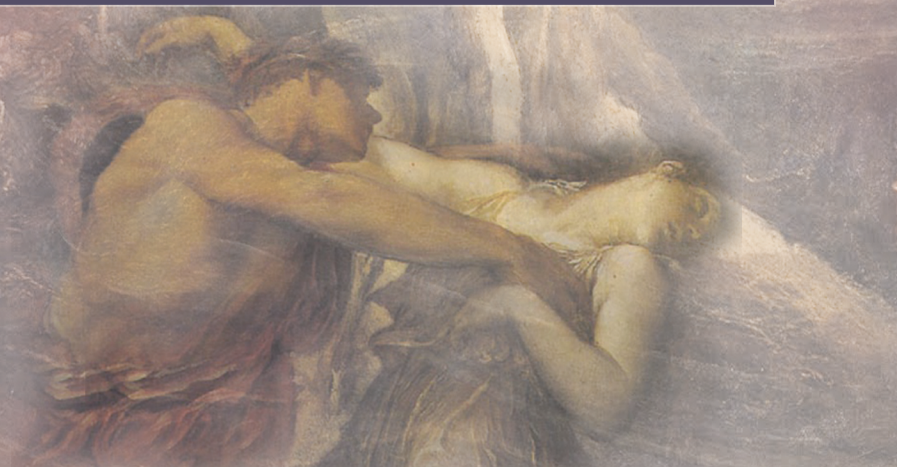

Biljana Simeunović-Patić
Slađana Jovanović

ŽENE ŽRTVE UBISTVA
U PARTNERSKOM ODNOSU

☞ Simeunović-Patić ☞ Jovanović ☞ ŽENE ŽRTVE UBISTVA U PARTNERSKOM ODNOSU ☞

Biljana Simeunović-Patić
Slađana Jovanović

**ŽENE ŽRTVE UBISTVA U
PARTNERSKOM ODNOSU**

Beograd
2013.

Biljana Simeunović-Patić
Slađana Jovanović

Žene žrtve ubistva u partnerskom odnosu

Izdavač
*Institut za kriminološka i sociološka istraživanja
Gračanička 18, Beograd*

E-mail
krinstitut@gmail.com

Za izdavača
Dr Leposava Kron

Urednik
Dr Leposava Kron

Recenzenti
*Prof. dr Nataša Mrvić-Petrović, redovni profesor
Prof. dr Đorđe Đorđević, redovni profesor
Dr Jovan Ćirić, naučni savetnik
Dr Branislava Knežić, naučni savetnik*

Kompjuterska obrada teksta
Slavica Miličić

Design korica
Ana Serenčes

Štampa
Zuhra

Tiraž
300

Objavljivanje ove knjige finansiralo je
**Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
Republike Srbije**

SADRŽAJ

PREDGOVOR.....	7
UVOD.....	11
ŽRTVA.....	21
UČINILAC.....	25
PARTNERSKI ODNOS: INTERPERSONALNA DINAMIKA, KONFLIKT, MOĆ I KONTROLA.....	99
DRUŠTVENA REAKCIJA: PRE I POSLE UBISTVA.....	109
ZAVRŠNI OSVRT: FAKTORI RIZIKA I ODGOVORI.....	143
POGOVOR.....	171
LITERATURA	177

PREDGOVOR

Opšte je mesto da za ženu porodica i partnerski odnos nisu uvek bezbedno okrilje: onda kada žena trpi nasilje, najčešće je reč o nasilju u porodici, odnosno nasilju od strane intimnog partnera. Konzistentan je nalaz i univerzalno važi da nasilje nad ženom u pretežnom broju slučajeva vrši neko od njenih bližnjih, odnosno osoba koju je ona nekada darivala ljubavlju. U partnerskoj vezi, u kojoj ljudi po pravilu traže sigurnost i ljubav, neke žene dožive nepodnošljivo osujećenje potrebe za sigurnošću, a kada zbog toga ispolje želju i spremnost da napuste partnerski odnos, postaju meta gneva i mržnje partnera koji neretko nadahnjuju nasilje koje varira od emocionalnog zlostavljanja pa sve do ubistva. S druge strane, ostanak žene u vezi u kojoj trpi nasilje iz različitih razloga, od kojih je nezaobilazan i strah za vlastiti život ili bezbednost dece, kao i neadekvatni odgovori onih koji se pozivaju u pomoć može dovesti do kriminalizacije žene ubistvom nasilnog partnera.

Ubistvo partnera, kao ekstremni vid partnerskog nasilja, predstavlja poseban istraživački problem ne samo zbog teških,

ireverzibilnih posledica koje proizvodi, već i zbog toga što je smisleno pretpostaviti da je ono generisano specifičnom konstelacijom faktora koji ga makar u određenoj meri izdvajaju iz problema partnerskog nasilja uopšte. Čak i onda kada mu prethodi dugovremena nasilna interakcija, ubistvo partnera, za razliku od „redovnog“ partnerskog nasilja, nije manifestacija kontinuiteta, već diskontinuiteta, čin kojim se stavlja tačka na sve, pa i na partnersku interakciju, odnosno partnersko nasilje. Ono je manifestacija odluke učinioca da u simboličkom smislu konačno „presudi“ partnerki koju smatra krivom za vlastiti očaj, da je kazni zato što hoće i može da živi - bez njega. U isto vreme, ubistvo je čin kojim se korenito menjaju životi mnogih osoba, pa i vlastiti. U ovakvim slučajevima, učinilac retko, ako ikada, vrši delo uveren ili nadajući se da neće biti otkriven i kažnjen. Naprotiv, on zna da će se to gotovo izvesno dogoditi. On zna i to da će svojim činom naneti užasnu patnju i nenadoknativ gubitak svojim i žrtvinim bližnjima, on anticipira da za sebe priprema neku vrstu socijalne smrti, ali ga sve to ne odvraća od ubistva. Kao da je sve drugo za njega postalo nepodnošljivije od koraka ka totalnoj destrukciji. On više nema očekivanja od budućnosti, pa ni od svog destruktivnog čina, izuzev olakšanja koje donosi makar i užasan kraj, kraj koji će ipak deliti sa partnerkom. I barem će ta njegova biti poslednja.

Ako se problem sagleda u ovoj perspektivi, moglo bi se pretpostaviti da se unutrašnje pripreme za „bilansno ubistvo“ odvijaju relativno dugo. Dejstvo činilaca koji čoveka, pa i najkrhkijeg, dovode na ivicu očajanja retko je kratkotrajno i nevidljivo. Period „tonjenja“, gubljenja kontrole nad drugima, sobom, svojim životom i neuspešnog tumananja za izlazom i

alternativnim rešenjima, period kumuliranja negativnih osećanja prema žrtvi i „svođenja računa“ po prirodi stvari nije pritajan. Otuda i pretpostavka da se markeri rizika od homicidnog nasilja nad partnerkom mogu identifikovati i da se na stepen rizika može blagovremeno delovati u pravcu njegovog redukovanja.

Ovaj tekst i istraživanje koje će u njemu biti predstavljeno rezultat su istraživačke ambicije da se pruži određeni doprinos unapređenju saznanja na kojima se temelji prevencija homicidnog nasilja u okviru partnerskog odnosa, odnosno da se podstakne veće interesovanje naučne i stručne javnosti za ovaj izuzetno težak problem kome se društvo ipak može i mora adekvatnije suprotstaviti.

U Beogradu, februara 2013. godine

Autorke

UVOD¹

U mnogim zemljama sveta ubistvo i danas predstavlja jedan od vodećih uzroka prevremene smrti žena,² dok generalno važi da se viktimizacija žene ubistvom najčešće događa u okviru porodice i intimnog partnerskog odnosa, odnosno da homicidno nasilje nad ženom najčešće vrši njen aktuelni ili bivši bračni ili ljubavni partner. Intimni partnerski odnos daleko je rizičniji za žene nego za muškarce. U svetskim razmerama, 35% ubistava žena jesu ona učinjena od strane partnera, sadašnjeg ili bivšeg, dok je u ukupnom broju ubistava muškaraca svega 5% partnerskih (World Health Organization, 2012: 1-2). U SAD, primera radi, svaka druga žena žrtva ubistva strada od svog intimnog partnera, dok je to slučaj sa svega 5,5% muškaraca

---

¹ Monografija predstavlja rezultat rada na projektima koje finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije: *Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnosti socijalne intervencije* (br. 47011) koji realizuje Institut za kriminološka i sociološka istraživanja (2011-2014) i *Kaznena reakcija u Srbiji kao ključni element pravne države* (br. 179051), koji realizuje Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu (2011-2014).

² *Recommendation 1450 (2000) on Violence against Women in Europe*, t. 4. <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/taoo/EREC1450.htm>. U svetskim razmerama, u periodu od 2004. do 2009. godine oko 66000 žena su bile žrtve ubistva. Ova brojka predstavlja oko 17% ili skoro 1/5 svih žrtava ubistva na godišnjem nivou (Nowak, 2012: 1).

žrtava rasvetljenih ubistava (Campbell, Sharps, Glass, 2010: 402). U Evropi, svake godine, više žena umre ili bude ozbiljno povređeno zbog nasilja u porodici i partnerskom odnosu nego zbog kancera ili saobraćajnih nesreća.³

I u Srbiji je potvrđena teza da najveća opasnost od homicidnog stradanja ženi dolazi od njenog bračnog ili ljubavnog partnera: od ukupnog broja ubistvom/pokušajem ubistva viktimizovanih žena u Beogradu, u periodu od 1985. do 1993. godine, 65,6% ih je viktimizovano od strane partnera, dok su među viktimizovanim muškarcima oni koji su bili žrtve svojih partnerki zastupljeni u daleko manjem broju – sa svega 4,4% (Simeunović-Patić, 2002: 7). U poslednje tri godine, oko 30 žena godišnje ubijeno je u okvirima nasilja u porodici, odnosno partnerskog odnosa. Tako je od 1. januara do 20. novembra 2012. godine u porodičnom/partnerskom kontekstu ubijeno 28 žena, u 2011. godini, od 1. januara do 31. oktobra ubijeno je njih 27, dok je u 2010. godini ubijeno 30 žena.⁴

Rizikom viktimizacije najugroženije su žene stare između 20 i 50 godina, a u pozadini ubistva u partnerskom odnosu, bez obzira na to koji je partner ubijen, najčešće postoji dugogodišnje fizičko nasilje muškarca nad ženom (Chimbos, 1978, prema: Eastal, 1993; Browne, 1987; Polk, 1994; Koziol-McLain *et al.*, 2006 i dr.). Za razliku od žena koje ubistvo nad svojim muškim partnerom vrše nakon trpljenja hroničnog zlostavljanja i u nastojanju da prekinu/izbegnu nasilje, odnosno pod pritiskom straha za vlastite i živote svoje dece (Browne, 1987; Polk,

---

³ Council of Europe, Parlemenatry Assembly, Recommendation 1582 (2002) Domestic Violence against Women, p. 1,

[<http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta02/erec1582.htmZa>].

⁴ Podaci su prikupljeni analizom novinskih članaka, od strane Mreže „Žene protiv nasilja“, www.zeneprotivnasilja.net

Ranson, 1991, Nikolić-Ristanović, 2000, Simeunović-Patić, 2002), muškarci koji ubijaju svoje partnerke najčešće to čine nakon što one napuste partnerski odnos ili izraze spremnost da ga okončaju (Campbell, 1992; Gartner, Dawson, Crawford, 1999; Polk, 1994; Wilson, Daly, 1993). S tim u vezi su nalazi da žene svoje partnere najčešće lišavaju života u okvirima aktuelne veze, dok muškarci češće ubijaju svoje bivše partnerke ili one koje bi želele to da postanu, kao i da su ubistva koja vrše muškarci-partneri daleko češće motivisana ljubomorom (Johnson, Hotton, 2003).

Posledice ubistava žena u okviru partnerskog odnosa su ne samo izuzetno teške već i dalekosežne, kako na individualnom, tako i na socijalnom planu. Ubistvo partnerke najčešće se događa u porodičnom domu, ponekad u prisustvu dece, a dugoročni nepovoljni psihološki efekti posmatranja ubistva majke još uvek nisu u potpunosti utvrđeni (Frye, Wilt, 2001). Deca u ovim slučajevima ostaju ne samo bez majke, već bez oba roditelja (jer otac biva osuđen na zatvorsku kaznu dugog trajanja), često moraju da promene sredinu u kojoj žive (jer se staranje poverava drugim članovima porodice ili ga preuzima organ starateljstva), a neretko (naročito zbog neadekvatnog izveštavanja medija o slučaju) bivaju zauvek stigmatizovana kao deca ubice (Lewandowski, 2004). Neka istraživanja pokazuju da su u posebnom riziku od viktimizacije partnerskim ubistvom trudne žene (Campbell *et al.*, 2003), dok bi na oprezu trebalo da budu i prijatelji, poznanici, rođaci, aktuelni partner ili druga lica percipirana kao blisko povezana sa žrtvom.

Nesporno je da ubistvo uopšte, uglavnom predstavlja reakciju na doživljaj ugroženosti i povređenosti vlastitog identiteta ili integriteta. Shodno tome, faktore rizika od ubistva treba, pored

ostalog, tražiti u onim domenima koji ih definišu. Socijalni činoci nesumnjivo igraju značajnu ulogu ne samo u njihovom formiranju, već i u definisanju „napada“ i legitimnosti i repertoara „odbrane“. Pravo muškarca da kontroliše ženu, da njeno postupanje ne opaža kao fakt i proizvod njene autonomije već vlastite moći ili nemoći, socijalno je legitimisano i ta okolnost je od ključnog značaja, bez obzira na to što se impuls ka takvom ponašanju može, s više ili manje uspeha, objašnjavati biološkim činocima muškosti i „reproduktivnim zadatkom“. Ubistvo žene, kao posledica neuspeha muškarca da uspostavi kontrolu nad njom, najtragičniji je indikator dimenzija rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije žena u jednom društvu i predstavlja osobito ozbiljan, samoreprodukujući društveni problem sa nesagledivim negativnim efektima. Rezultati dosadašnjih istraživanja ukazuju na to da se stope i dinamika ubistava u okviru intimnih partnerskih odnosa ne mogu zadovoljavajuće objasniti dejstvom socio-strukturalnih faktora koji se inače uspešno koriste za objašnjenje stopa i dinamike ostalih ubistava i drugih krivičnih dela. Ovo ubistvo je, po svemu sudeći, sasvim poseban fenomen (Campbell *et al.*, 2003). S druge strane, neki autori ukazuju da su, s obzirom na etiološka obeležja, ubistva partnerki od strane muškaraca u određenoj meri specifična i u odnosu na ostale (lakše) oblike nasilja muškaraca nad ženama.

Za razliku od letalnog nasilja žena prema muškim partnerima koje se objašnjava prevashodno kao način njihove samozaštite (naročito u slučajevima u kojima žena ima otežan pristup pravnim sredstvima zaštite), odnosno prekidanje viktimizacije nasiljem (Serran, Firestone, 2004: 11), teorijska objašnjenja homicidnog nasilja muškaraca nad ženama u partnerskom odnosu oslonjena su na drugačije sociološke,

psihološke i biološke pretpostavke. Jedna od najpoznatijih teorijskih koncepcija kojom se ovaj fenomen objašnjava jeste evolucionistička teorija o muškom seksualnom vlasništvu nad ženom (*Male sexual proprietariness theory*), čiji su utemeljivači Wilson i Daly (Daly, Wilson, 1988; Wilson, Daly, 1993). Prema ovoj koncepciji, muškarci zasnivanjem braka „kupuju“ radne i reproduktivne kapacitete svojih supruge i univerzalno, muškarci o ženama i braku govore u terminima „vlasništva“. Iz perspektive kako istorijskog tako i u kroskulturalnog preseka, seksualni odnos između udate žene i muškarca koji joj nije muž tretiran je kao neprihvatljiv čin na koji je suprug imao pravo da odgovori odmazdom, razvodom i zahtevom za obeštećenjem. I dan-danas, čak i tamo gde je pravni položaj supružnika jednak, na ženinu preljubu se gleda i reaguje drugačije nego na muškarčevu. Muškarac ne samo da partnerku smatra isključivo svojim vlasništvom, već se oseća pozvanim da tu svojinu brani – kada opazi da postoji rizik od gubljenja kontrole nad reproduktivnim kapacitetima svoje supruge, odnosno izbacivanja iz reproduktivne utakmice, on primenjuje prinudu prema ženi, uključujući i pretnju ubistvom, kako bi je zastrašio i zadržao pod svojom kontrolom. Ukoliko žena odluči da napusti partnera, to će predstavljati direktan udarac njegovom uverenju da „poseduje“ ženu i može dovesti do eskalacije nasilja (Serran, Firestone, 2004: 5). Premda je teorija muškog seksualnog vlasništva nad ženom nesumnjivo pružila značajan doprinos razumevanju homicidnog partnerskog nasilja nad ženama, činjenica je da je ubistvo previše redak fenomen da bi se mogao objasniti isključivo faktorima na koje ova koncepcija upućuje.⁵

---

⁵ Primera radi, Serran i Firestone (2004) upućuju na to da je u Kanadi u periodu od 1974 do 1992. godine broj žena koje su se razvele od svojih supruge u jednoj godini 55 puta veći od broja žena ubijenih od strane partnera tokom devetnaestogodišnjeg perioda.

Naprotiv: retkost ispoljavanja nekog fenomena po prirodi stvari upućuje na nešto složeniju konstelaciju faktora. Faktori ličnosti, istorija stresnih životnih događaja, (ne)dostupnost socijalne podrške, zloupotreba psihoaktivnih supstanci, dostupnost oružja i niz drugih situacionih okolnosti bez sumnje imaju određeno mesto u strukturi činilaca homicidnog partnerskog nasilja i njima u tom smislu treba pokloniti odgovarajuću naučnu pažnju.

Okolnost da, uprkos pojačanom interesovanju istraživača za fenomen nasilja nad ženama, homicidno nasilje nad ženom u okviru partnerskog odnosa i dalje predstavlja nedovoljno izučen problem, nepovoljno se reflektuje na aktuelni učinak intervencija i efikasnost prevencije u ovom domenu. Stoga ne čudi što međunarodne organizacije postavljaju zahteve državama da u kreiranju odgovora na nasilje nad ženama koriste pristup koji se temelji na podacima/dokazima (*evidence-based approach*), odnosno sprovođenju istraživanja koja će omogućiti prethodno dobro upoznavanje problema - karakteristika nasilja, faktora rizika i mogućnosti zaštite (World Health Organization/London School of Hygiene and Tropical Medicine, 2010: 1). Na nevolju, prikupljanje podataka o ubistvima žena u okviru partnerskih odnosa predstavlja veliki izazov, imajući u vidu da u većini zemalja statistike (policijske, pravosudne i dr.) najčešće ne sadrže informacije o odnosu učinioca i žrtve ili o motivima ubistva ili se do njih dolazi pregledanjem konkretnih predmeta, što predstavlja obiman i veoma zahtevan istraživački posao.

U domaćim uslovima, a imajući u vidu pre svega incidencu ovog problema, potreba za kumuliranjem znanja koja bi se mogla pretočiti u dobro utemeljene preventivne mere i akcije

jasno je izražena i svrha ovog rada jeste upravo nastojanje da se pruži doprinos u tom pravcu. Sa tim opštim ciljem je sprovedeno i empirijsko istraživanje u okviru kojeg su podaci prikupljeni uvidom u spise predmeta Višeg suda u Beogradu i Višeg javnog tužilaštva u Beogradu⁶ formiranih u periodu od 2006. do 2011. godine, a koji se odnose na slučajeve ubistva u okviru intimnog partnerskog, tj. bračnog ili ljubavnog odnosa.⁷ Treba napomenuti da je ovo istraživanje zahtevalo mnogo napora, kako istraživačica tako i zaposlenih u Višem sudu, odnosno Višem javnom tužilaštvu u Beogradu. Budući da upisnici navedenih pravosudnih organa ne sadrže informacije na osnovu kojih je moguće izvršiti selekciju predmeta, bilo je neophodno pregledati sve predmete sa oznakama vezanim za inkriminacije iz odgovarajućih članova Krivičnog zakonika⁸ u Višem sudu, a u Višem javnom tužilaštvu – sve predmete koje se odnose na slučajeve sumnjivih smrti, odnosno one na čijim je koricama bilo navedeno „ubistvo i samoubistvo” ili pak „smrt” sa navođenjem dva (ili više) imena i prezimena.

Iz navedenih izvora prikupljeni su svi dostupni podaci o sociodemografskim, psihološkim i drugim obeležjima učinilaca i žrtava, obeležjima njihovog ranijeg odnosa i interakciji u preddeliktnoj situaciji, karakteristikama homicidnih incidenata, držanju učinilaca nakon izvršenja dela, kao i o toku krivičnih postupaka i sudskim odlukama.

---

⁶ Iz spisa predmeta Višeg javnog tužilaštva u Beogradu, odnosno iz službenih beleški Višeg javnog tužioca, policijskih izveštaja i zapisnika o uviđaju, prikupljeni su podaci o ubistvima partnerke praćenih suicidom učinioca.

⁷ Kada je reč o sudskim predmetima, u uzorak su ušli oni iz naznačenog perioda koji se odnose se na pravnosnažno okončane krivične postupke.

⁸ Krivični zakonik, „Službeni glasnik RS“ br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009.

Posebni ciljevi sprovedenog istraživanja odnose se najpre na pokušaj identifikovanja faktora rizika za ubistvo žene u okviru partnerskog odnosa i proveru konzistentnosti ranijih nalaza s tim u vezi, a zatim i na utvrđivanje obeležja reagovanja mikrosocijalnog okruženja kao i formalne reakcije na ovaj problem, ali i probleme koji su mu prethodili generišući rizik od homicidnog nasilja. S obzirom na to da se jedan od posebnih ciljeva istraživanja odnosio na proveru pretpostavke da je preovlađujuća motivacija ubistava koje vrše muškarci nad ženama u partnerskim odnosima specifična, tj. da je karakterišu pre svega poriv za kontrolom žene i ljubomora i da je kao takva različita od dominantne motivacije ubistava koje vrše žene nad svojim partnerima, iz naznačenih izvora su prikupljeni i podaci o ubistvima partnera u kojima se kao učinioci pojavljuju žene.

Kvalitativnom i kvantitativnom analizom obuhvaćeno je 25 slučajeva homicidnog partnerskog nasilja muškarca prema ženi i devet slučajeva homicidnog partnerskog nasilja žene prema muškarcu koji su se dogodili na području Grada Beograda u periodu od 1999. do 2011. godine.

U nastavku je dat kratak pregled odnosa ukupnog broja predmeta vezanog za određenu inkriminaciju i broja predmeta koji su ušli u uzorak predmeta koji se odnose na slučajeve partnerskog homicidnog nasilja prema ženi.

Predmeti Višeg suda u Beogradu:

- ❖ Čl. 113 KZ: iz mase od 153 predmeta izdvojeno je 11 (od toga, šest predmeta se odnosilo na ubistvo u pokušaju);
- ❖ Čl. 114 KZ: iz mase od 55 predmeta izdvojeno je tri (u dva je reč o pokušaju teškog ubistva):

- ❖ Čl. 115 KZ: nijedan od 11 predmeta iz posmatranog okvira nije se odnosio na slučaj partnerskog homicidnog nasilja prema ženi.

Pažnju je privukao podatak da u uzorku nije bilo nijednog predmeta vezanog za krivično delo teško ubistvo iz čl. 114 st.1 t. 10 KZ (ubistvo člana porodice koji je prethodno zlostavljan od strane učinioca), kao nijednog predmeta vezanog za delo iz čl. 194 st. 4 KZ (nasilje u porodici sa smrtnom posledicom).

Kada su u pitanju ubistva u okvirima partnerskog odnosa u kojima je na strani učinioca žena, od ukupno devet predmeta, sedam se odnosi na čl. 113 KZ (najčešće na pokušaj dela), a prisutno je i jedno ubistvo učinjeno na mah (čl. 115 KZ), kao i jedno učinjeno u prekoračenju granica nužne odbrane usled jake razdraženosti izazvane napadom.

U ukupnom broju sudskih predmeta koji su predstavljali polazište za formiranje uzorka, partnerska ubistva (bez obzira na pol žrtve) učestvuju sa 10,5%.

Pomenimo i 12 predmeta u kojima se kao oštećene ubistvom ili pokušajem ubistva pojavljuju žene, dok su na drugoj, učinilačkoj strani muškarci, ali nije u pitanju partnerska relacija. U šest predmeta između učinioca i oštećene je postojao srodnički odnos (u dva slučaja je sin ubio majku; otac je pokušao da liši života kćerku, dever je ubio snaju, a u jednom slučaju je to učinio svekar). U ostalim predmetima između učinioca i oštećene nema srodničkog odnosa, a izvršeno ubistvo je bilo motivisano koristoljubljem.

U Višem tužilaštvu u Beogradu, bilo je ukupno 11 predmeta od značaja za ovo istraživanje (slučajevi ubistva ili pokušaja

ubistva partnerke koje je praćeno samoubistvom ućinoca)⁹. Od toga, u jednom slućaju, ućinilac - samoubica nije lišio života svoju partnerku, već više ćlanova njene familije, ali s obzirom na to da se u ovom slućaju radilo o osvetničkom ponašanju ostavljenog partnera, kao i da je bivša partnerka bila meta njegove osvete, to je i ovaj predmet ušao u uzorak.

---

⁹ Moguće je da je broj slućajeva i veći, jer je ustanovljeno da među predmetima koje su izdvojili sami zaposleni u pisarnici, a po odobrenju Republičkoj javnog tućilaštva, nije bilo poznatog predmeta vezanog za slućaj ubistva pevaćice, Ksenije Pajćin, koje je praćeno samoubistvom, iako se dogodio 2011. godine.

ŽRTVA

Empirijski nalazi pokazuju da najveći rizik od ubistva u okviru partnerskog odnosa pogađa mlade žene do 25 godina starosti (Serran, Firestone, 2004), da su viktimizovane žene u kritično vreme najčešće bile u braku sa učiniocem (sa kojim su, po prirodi stvari, delile slična sociodemografska obeležja i ekonomsko zaleđe), kao i da je ubistvu najčešće prethodila istorija partnerskog nasilja učinioca prema žrtvi (Campbell, 1992; Wallace, 1986). Žene žrtve ubistva nakon kojeg je muškarac izvršio suicid u proseku su starije od ostalih žena žrtava partnerskog ubistva (Banks *et al.*, 2008).

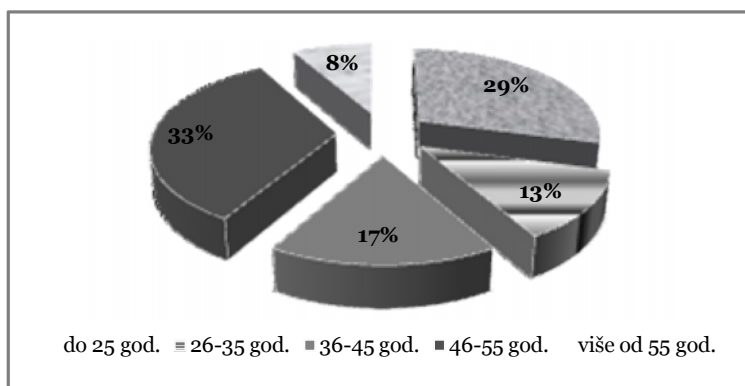
Žene žrtve ubistva u partnerskom odnosu najčešće su trpele nasilje od strane učinioca tokom dužeg perioda – štaviše, nalazi istraživanja ukazuju na to da su žene u slučajevima partnerskog ubistva, bilo da se u njima pojavljuju kao žrtve ili učinioci, najčešće trpele nasilje od strane muškog partnera, dok su muškarci, bilo kao učinioci ili žrtve ubistva, ranije najčešće vršili nasilje nad partnerkom (Jung, Gartner, 2009; Serran, Firestone, 2004). Žena prema kojoj nasilje eskalira u

intenzitetu i/ili frekvenciji, u povišenom je riziku da postane žrtva ili učinilac partnerskog ubistva.

Žene žrtve homicidnog nasilja od strane partnera iz beogradskog uzorka

Raspon starosti žena žrtava homicidnog partnerskog nasilja (N=25) kretao se od 15 do 62 godine, sa srednjom vrednošću od 38,63 i standardnom devijacijom od 14,36.¹⁰ Najviše žrtava pripadalo je starosnim kategorijama do 25 godina (7) i od 46-55 godina (8). Nešto manje žrtava pripadalo je starosnim kategorijama od 26-35 godina (3 (12%)) i od 36-45 godina (4), dok su samo dve bile starije od 55 godina (Slika 1).

Slika 1. Starosna struktura uzorka žena žrtava homicidnog nasilja od strane partnera (N=25)

¹⁰ Muškarci žrtve homicidnog partnerskog nasilja iz beogradskog uzorka (N=9) znatno su stariji od žena žrtava – raspon starosti se kretao od 32 do 73 godine, sa srednjom vrednošću od 47,00 i standardnom devijacijom od 12,44.

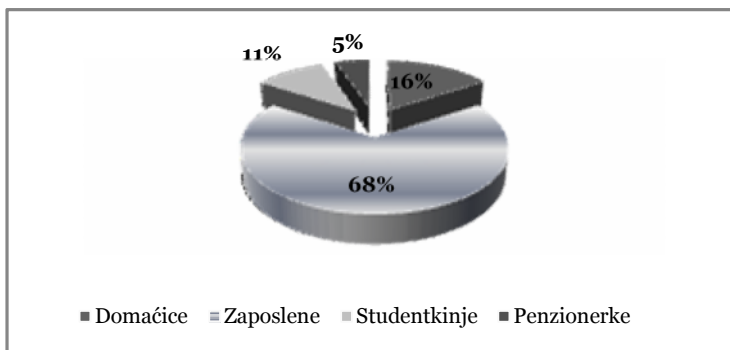
Kada je reč o bračnom stanju, polovina žrtava su bile udate, dok su preostale bile neudate (37,5%) ili razvedene (12,5%).

Žene žrtve su pretežno imale srednjoškolsko obrazovanje (75%), a znatno ređe su bile visokoobrazovane (6,2%) imale samo osnovnoškolsko obrazovanje (12,5%), ili bile bez obrazovanja (6,2%).¹¹

Oko 65% žena žrtava imalo je decu – ukupan broj dece viktimizovanih žena iznosio je 27, od kojih je njih dvanaestoro u vreme viktimizacije bilo maloletno.

Dve trećine žena žrtava je u vreme viktimizacije bilo zaposleno (68,4%), dok preostali deo uzorka čine studentkinje, penzionerke i domaćice (Slika 2). U strukturi zanimanja zaposlenih žena dominiraju radnice - ugostiteljske, tekstilne i druge (63,6%), dok je nešto niže učešće tehničarki (27,2%) i stručnjakinja (9%).

Slika 2. Zaposlenost žena žrtava u vreme viktimizacije

¹¹ Podaci o školskoj spremi prikupljeni su za 64% žena žrtava.

Posebnu pažnju privlači podatak o značajnom broju žena koje su bile zaposlene u vreme viktimizacije, imajući u vidu tradicionalne stavove o tome da se kao žrtve nasilja pojavljuju one žene koje su orijentisane na kuću, porodicu – domaćice, koje partner, najčešće suprug izdržava. Ovaj podatak naročito dobija na značaju kada se uporedi sa podatkom o zaposlenosti partnera – učinilaca (4/5 radno sposobnih muškaraca je bilo bez zaposlenja). Mogao bi se izvesti sledeći zaključak: žene se polako okreću (tradicionalno muškom) svetu rada i prihodovanja (makar i skromnog, u okvirima slabo plaćenih zanimanja), dok muškarci (p)ostaju osetljivi na ovakvu zamenu uloga i gubljenje (tradicionalne) supremacije u odnosu. Jer, zaposlenost žene predstavlja važan doprinos njenoj samostalnosti i nezavisnosti od partnera, što su žene iz ovog uzorka i pokazale donošenjem odluke da svoje radno neaktivne, a često nasilne partnere, napuste.

UČINILAC

Pitanje u kojoj meri i da li se uopšte ubice partnerki razlikuju od učinilaca koji vrše neletalno nasilje nad njima ključno je za kreiranje mera prevencije homicidnog nasilja nad ženama. Odsustvo takvih razlika, po prirodi stvari, usmerilo bi preventivne napore u domen interpersonalne dinamike i situacionih okolnosti (npr. dostupnost vatrenog oružja, akutno dejstvo psihoaktivnih supstanci i dr.). U suprotnom, faktori letalnog partnerskog nasilja imali bi znatno složeniju strukturu, uključujući, pre svega, specifična psihološka i druga obeležja učinilaca.

Da su muškarci koji vrše nasilje nad partnerkom heterogena populacija s obzirom na sociodemografska, psihološka i kriminološka obeležja, gotovo su redovni nalazi istraživanja u ovoj oblasti. Holtzworth-Munroe i Stuart (1994) su svojevremeno konstruisali tipologiju muškaraca koji vrše nasilje u porodici koristeći tri deskriptivne dimenzije: težina/ozbiljnost (*severity*) nasilja nad partnerkom; opštost (*generality*) primene nasilja u interpersonalnim odnosima, i prisustvo psihopatoloških

smetnji/poremećaja ličnosti nasilnika. Izdvojeno je tri tipa nasilnika u porodici:

- ❖ nasilnici koji vrše nasilje isključivo u porodici (*family only* - FO);
- ❖ generalno nasilni/antisocijalni (*generally violent / antisocial* - GVA), i
- ❖ disforične/granične ličnosti (*dysphoric/borderline* - DB).

Ovi autori nalaze da približno polovina muškaraca koji vrše nasilje u porodici jesu oni koji su nasilni isključivo unutar nje (potpadaju pod kategoriju FO). Oni se najmanje razlikuju od nenasilnih muškaraca iz kontrolnih grupa. Primena nasilja, koja nije previše česta, ograničena je na članove porodice i nije ekstremna. Ovi učinioci konzumiraju psihoaktivne supstance umereno, a njihovo je nasilje, pretpostavlja se, rezultat kombinovanog delovanja faktora poput slabih veština komunikacije sa partnerkom, blago povišene impulsivnosti i zavisnosti od partnerke.

U grupu generalno nasilnih/antisocijalnih (GVA) spada četvrtina učinilaca nasilja u porodici. Karakteriše ih nizak nivo psihološkog distresa i depresije i umeren nivo besa, dismissivan stil afektivnog vezivanja, ekstremno visoka impulsivnost, antisocijalna struktura ličnosti, konzumiranje psihoaktivnih supstanci i kriminalno ponašanje. Oni vrše umereno ozbiljne do izuzetno teške oblike nasilja i to kako unutar porodice, tako i izvan nje.

Najzad, preostalu četvrtinu nasilnika koji spadaju u kategoriju disforičnih/graničnih ličnosti (DB) karakteriše najviši nivo psihičkog distresa i emocionalne nestabilnosti. Kod njih se mogu

uočiti znaci granične ličnosti, veoma su zavisni od partnerke, preokupirani partnerskim odnosom i reaguju gnevno kada se oseće odbačenim, zanemarenim ili omalovaženim. Istraživanja ukazuju da će upravo ovaj tip na prekid odnosa najčešće reagovati primenom nasilja i proganjanjem partnerke (Dixon, Hamilton-Giachritsis, Browne, 2008). Kod njih je prisutna visoka depresivnost i jarost, a kriminalno ponašanje i konzumiranje psihoaktivnih supstanci je retko ili srednje učestalo. Nasilje koje vrše po pravilu je od umerene do visoke težine i ograničeno je uglavnom na članove porodice. Dixon i saradnici (2008) su, istražujući ubistva partnerki u Engleskoj, takođe utvrdili da su disforične/granične ličnosti i generalno nasilni/antisocijalni nasilnici oni tipovi nasilnika za koje postoji najveća verovatnoća da će izvršiti ubistvo nad partnerkom (Dixon, Hamilton-Giachritsis, Browne, 2008: 75-76).

Muškarce koji ubijaju partnerke, prema rezultatima nekih novijih studija, generalno uzev karakteriše nešto konvencionalnije zaleđe u pogledu odrastanja, obrazovanja, zaposlenja i istorije prestupničkog ponašanja, češće ih karakteriše patološka posesivnost i ljubomora. Oni češće koriste ili prete vatrenim oružjem nego što je to slučaj sa muškarcima koji prema partnerki vrše neletalno nasilje. Pred izvršenje ubistva najčešće su rastavljeni od partnerke, ređe su od ostalih učinilaca partnerskog nasilja u kritično vreme pod dejstvom alkohola i u proseku su ređe prethodno vršili nasilje prema ubijenoj. Neki nalazi ukazuju pak da generalno, veća letalna opasnost prete od prestupnika čije zlostavljanje nije ograničeno samo na partnerku. Povišeni rizik za vršenje homicidnog nasilja prema partnerki prisutan je i kod osoba koje karakteriše visoka impulsivnost i sklonost prepuštanju afektu srdžbe, a markeri povišenog rizika od manifestovanja

letalnog nasilja jesu i zloupotreba psihoaktivnih supstanci, izrazita ljubomora i opsesivnost, kao i izražena depresivnost i suicidalnost (Jordan, 2010: 810). Značajna zastupljenost snažne emocionalne zavisnosti od partnerke kod učinilaca ubistva, odnosno ambivalentnost prema njoj, koja uključuje pomešana osećanja ljubavi, srdžbe i mržnje, predstavljaju nalaze više studija sprovedenih u različitim zemljama (Holtzworth-Munroe *et al.*, 1997; Mercader *et al.*, 2003, prema: Elisha, 2010: 495). Osobe sa psihopatskom strukturom, odnosno antisocijalnim poremećajem ličnosti najzastupljeniji su među onim ubicama partnerki koji su ranije ekscesivno primenjivali nasilje prema njoj (Kalichman, 1988; Elisha *et al.*, 2010).

Kako ističu Dobash i saradnici, empirijski nalazi upućuju na to da je teško održiva hipoteza o odsustvu razlika između učinilaca koji vrše neletalno i letalno nasilje nad partnerkom, odnosno o jednostavnoj progresiji partnerskog nasilja od neletalnog ka letalnom (Dobash *et al.*, 2007). U različitim kontekstima je utvrđeno da ubice partnerki od ostalih nasilnika u partnerskim odnosima diferenciraju ekstremna ljubomora, upotreba oružja ili opasno oruđa ili upućivanje pretnji da će se ono upotrebiti, a neki nalazi ukazuju i na prediktivni značaj žrtvine procene da se nalazi u životnoj opasnosti (Echeburúa *et al.*, 2009). Rezultati pojedinih istraživanja ukazala su i na nepovoljnija sociodemografska obeležja ubica partnerki – većina ovih muškaraca ima niže stručne kvalifikacije, dok se učešće nezaposlenih u njihovoj strukturi kreće od 1/3 do 2/3 (Wallace, 1986; Goetting, 1989; Campbell *et al.*, 2003).

Dobash i saradnici (Dobash *et al.*, 2007) su, međutim, ukazali da u populaciji muškaraca koji ubijaju partnerke postoje i oni koji nisu imali problematične životne istorije u detinjstvu i odraslom

dobu, nisu ranije primenjivali nasilje prema žrtvi i drugim osobama niti su bili pod dejstvom alkohola u kritično vreme. Obeležja tog klastera učinilaca predstavljaju veliki izazov, posebno za praktičare, budući da su postojeći instrumenti za procenu rizika od partnerskog nasilja skoro neprimenjivi u njihovom slučaju. No, budući da je ubistvo partnerke uglavnom odgovor na njenu odluku da napusti partnerski odnos, pored tradicionalnih definicija muške časti, kao značajni faktori homicidnih viktimizacija žena u ovim slučajevima razmatraju se pasivno-agresivna ličnost i snažna emocionalna zavisnost od partnerke (Dutton, Kerry, 2002). Vršenje suicida nakon ubistva partnerke po pravilu ukazuje na emocionalnu zavisnost učinioca od žrtve udruženu sa simptomima depresije (Polk, 1994; Liem, Roberts, 2009), ili pak na neadaptivan način rasterećenja učinioca ambivalentnih osećanja prema partnerki od koje je emocionalno zavisan i bez koje ne može, a koja ga je razočarala (Stark, Flitcraft, 1996 i dr., prema: Elisha *et al.*, 2010: 497).

Tipologija muškaraca ubica partnerki koju daju Elisha i saradnici (2010) jedan je od novijih pokušaja da se izgrade osnovi za konstrukciju alata za identifikaciju i prevenciju rizika od partnerskog homicidnog nasilja. Na osnovu sprovedenog kvalitativnog istraživanja u okviru kojeg su obavljani intervjui sa 15 zatvorenika iz izraelskog zatvora Ajalon osuđenih zbog ubistva bračne ili ljubavne partnerke, izdvojena su tri tipa učinilaca:

1. **Izdani muž.** Učinioci iz ove kategorije ubili su partnerku nakon što su otkrili njenu aktuelnu preljubu (bilo stvarno bilo umišljenu). Njihova direktna motivacija, međutim, nije seksualna ljubomora već gubitak porodičnog okvira koji je bio od centralne važnosti u njihovom životu i kojeg

su, obično, bili lišeni u ranom detinjstvu. Za ovog učinioca ubistvo partnerke predstavlja odmazdu za to što mu je „srušila čitav svet“. Ovi slučajevi po pravilu uključuju bračne partnere koji imaju zajedničku decu. Životni stil učinioca iz ove kategorije bio je normativan – on je obično imao sigurno zaposlenje i ranije nije bio nasilan prema ženama. Otkrivši da njegova supruga ima ljubavnu aferu i da zbog nje želi da napusti bračni odnos, on se suočava sa činjenicom da je njegov san o potpunoj porodici, njemu veoma bitnoj, nestao. Ženino „neverstvo“ uglavnom koristi kao socijalno prihvatljiv izgovor – u suštini, njegova motivacija je povezana sa kontrolom i kažnjavanjem žene koja se nije povinivala njegovom autoritetu kao neupitnom. Za učinioce iz ovog klastera nije karakteristična dijagnoza poremećaja ličnosti.

2. ***Odbačeni opsesivni ljubavnik.*** Ovi učinioci ubili su partnerke nakon što su one ispoljile želju da ih napuste. Partnerski odnos po pravilu je od početka imao karakter patološke ljubavi – intenzivne, simbiotske, sa nejasnim interpersonalnim granicama. Ženinu nameru da ode oni su doživljavali kao teško odbacivanje. Gubitak ženine ljubavi, koja je bila centralno pitanje u njihovom životu, doživljen je kao smak sveta. Muškarac, koji je do tada retko primenjivao nasilje prema partnerki, počinje da se oseća anksiozno i uplašeno. Njegovo opsesivno ponašanje vremenom se pojačava i manifestuje kao proganjanje, uznemiravanje i zastrašivanje žene. Kod učinilaca iz ove kategorije po pravilu je dijagnostikovani granični poremećaj ličnosti sa tendencijom ka simbiotskim ljubavnim vezama, snažnom emocionalnom zavisnošću i

teškoćama u nošenju sa separacijom, frustracijom i stresnim situacijama. Kada žena manifestuje spremnost da ode, osećanja ovih muškaraca preobraćaju se iz totalne ljubavi u intenzivnu mržnju. Ubistvo se u ovim slučajevima događa nedugo posle separacije – od jednog dana do nekoliko nedelja nakon raskida.

3. **Tiranin.** Ovi učinioci ubijaju svoju partnerku tokom sukoba sa njom koji vremenom eskalira. Obično, ovi parovi za sobom imaju dugogodišnju bračnu zajednicu i zajedničku decu, a odnos je od samog početka karakterisala asimetrija moći i muškarčeva kontrola. Dok je žena bila ta koja mu služi i zadovoljava sve njegove potrebe, muškarac je bio manje posvećen i prema njoj je primenjivao emocionalno, fizičko i seksualno nasilje. Neretko, dugo pre incidenta ovi parovi su bili rastavljeni i uključeni u dugotrajni, iscrpljujući postupak za razvod braka, tokom kojeg su, usled stalnih sukoba, podnošenja krivičnih prijavi, intervencija policije zbog muškarčevog nasilja ili odbijanja da plati alimentaciju, kumulirali negativni afekti prema žrtvi. Dakle, onda kada je žena, nakon godina trpljenja njegove opresije odlučila da mu uzvрати, muškarac reaguje pojačanim besom. Kažnjava je zato što je odbila da prihvati njegov autoritet i kontrolu, što muškarac doživljava kao pretnju svojoj moći. U ovim slučajevima do ubistva dolazi dugo nakon raskida – od nekoliko meseci do nekoliko godina. Razlog koji pokreće sukob obično je vezan za finansije. Učiniocе iz ove kategorije karakteriše nestabilan, nasilan i kriminalan životni stil, a najveći broj njih ima

dijagnostikovani narcisoidni i/ili antisocijalni poremećaj ličnosti. Svi su oni generalno skloni da primenjuju nasilje radi ostvarenja materijalne ili emocionalne dobiti. Najveći broj ovih učinilaca iskusio je bedu i zanemarivanje u detinjstvu, najčešće zbog odrastanja u siromašnim porodicama sa mnogo dece (Elisha *et al.*, 2010: 505-508).

Kako ukazuju Elisha i saradnici, tri osnovne teme koje prožimaju ispovesti učinilaca derivirane su iz ličnog, interpersonalnog i sredinsko-porodičnog konteksta i uključuju sledeće:

- ❖ **Lični kontekst:** „*U stvari, ja sam taj koji je žrtva u ovoj priči*“. Usled egocentričnih tendencija ličnosti, učinilac nije kadar da situaciju sagleda iz perspektive partnerke, da oseti empatiju prema njoj i prepozna vlastiti doprinos razaranju partnerskog odnosa. On sebe vidi kao bespomoćnu žrtvu (posebno žrtvu žene, ali i društva) i preplavljen je negativnim osećanjima poput ljutnje, neprijateljstva, samosažaljenja, alijenacije i socijalne izolovanosti, koja su osnažila egocentrične tendencije. Pokazuje nesposobnost da se nosi sa stresnim i frustrirajućim situacijama i koristi primitivne odbrambene mehanizme poput regresije, poricanja, projekcije i minimiziranja (zločina i njegovih posledica). Negativnu moralnu samopercepciju ovi učinioci izbegavaju posredstvom kognitivnih distorzija, odnosno iskrivljenim interpretacijama, kako bi opravdali svoje postupke. Ovakve percepcije su katkad podržane kulturnim normama koje dopuštaju primenu nasilja prema ženi radi održavanja muškarčeve kontrole nad

njenim ponašanjem i seksualnošću. Kako navode Elisha i saradnici, neki ispitanici interpretirali su preljubu svoje partnerke kao povredu kulturnog kodeksa: „Nevernoj ženi može se izreći samo jedna presuda: da umre. Tako je iz moje perspektive, perspektive moje porodice, mentaliteta sredine iz koje potičem“. Međutim, ukrštajući informacije dobijene intervjuima i uvidom u sudske presude, ovi istraživači nalaze kako taj „kulturni uticaj“ i nije bio tako presudan, odnosno da je zapravo korišćen kao prigodno opravdanje kojim bi se redukovala odgovornost projektovanjem krivice na druge, pre svega na žrtvu. Primera radi, neki od ovih učinilaca i sami su bili skloni preljubi, ili su pak saznali za ženinu preljubu mnogo pre ubistva, ali su izabrali da to ignorišu sve dok žena nije donela konačnu odluku da napusti partnerski odnos.

- ❖ Interpersonalni kontekst: „*Nije me puštala da odem, pa je zato nisam napustio*“. Učinioci kod kojih dominira ova tema obično pokazuju nesigurnost u obrascima vezivanja, biraju intimne partnere koji nalikuju problematičnom roditelju (nasilnom, zanemarujućem, odbacujućem) i nedostaju im veštine nošenja sa interpersonalnim konfliktima i separacijom. Dopunska tema jeste snažna potreba za kontrolom, paralelno sa izraženom zavisnošću od partnerke i veze sa njom. U najvećem broju slučajeva, muškarčeva zavisnost od partnerke nije se ticala ljubavi prema njoj, već onoga što mu je ona pružala (zadovoljenje bazičnih potreba, dom i porodica). Samo u manjem broju slučajeva u kojima je partnerski odnos okarakterisan od strane ispitanika kao

„totalna“ i „nebeska“ ljubav od samog početka, ubistvo se može posmatrati kao rezultat opsesivne, očajničke ili patološke ljubavi.

- ❖ Sredinsko-porodični kontekst: „*To je kao kad se ruši kula od karata, jedna karta za drugom*“. Glavne teme učinilaca partnerskog ubistva odnose se na nekoliko faktora koji su generisali osećanje očajanja i gubitka, koji su kasnije preobraćeni u želju da se ubije partner usled jaresti ili u znak odmazde. Pored određenih negativnih uticaja u detinjstvu (zanemarivanje, odbacivanje, zlostavljanje, nepostojanje granica), problematične karakteristike ličnosti (egocentričnost, impulsivnost, nesposobnost da se nosi sa stresnim situacijama) i kriza partnerskog odnosa (raskid, napuštanje, sukob) postepeno su ih vodili u doživljaj totalnog urušavanja njihovog sveta i doveli do percepcije da nemaju šta da izgube. U nekim slučajevima stvar dalje opterećuju dodatni stresori poput finansijskih teškoća ili gubitka zaposlenja. U odsustvu interpersonalne, grupne i/ili institucionalne podrške oni su osetili da je ubistvo žene jedini način da povrate neku vrstu kontrole u vlastitom životu (Elisha *et al.*, 2010: 508-510).

Najzad, treba naglasiti da prema empirijskim nalazima različitih istraživanja, učinioci homicidnog nasilja nad partnerkom koji su neposredno po ubistvu izvršili samoubistvo predstavljaju sasvim poseban tip učinilaca koje od ostalih naročito izdvajaju upadljiva depresivnost i suicidalne ideje u dužem periodu koji je prethodio kritičnom događaju. Ubistvo partnerke praćeno suicidom najčešće vrše sredovećni i stariji muškarci, oženjeni ili razvedeni od žrtve, a kao sredstvo

izvršenja najčešće koriste vatreno oružje (Banks *et al.*, 2008). Imajući u vidu da ubistva žene u okviru partnerskog odnosa praćena suicidom učinioca participiraju relativno visoko u strukturi viktimizacija (20-40%) što važi univerzalno, ovom fenomenu svakako treba posvetiti naročitu pažnju. Izrazita depresivnost učinioca, dostupnost vatrenog oružja, ekscesivno konzumiranje psihoaktivnih supstanci i prisustvo suicidalnih ideja predstavlja konstelaciju faktora koja se smatra naročito rizičnom (Banks *et al.*, 2008).

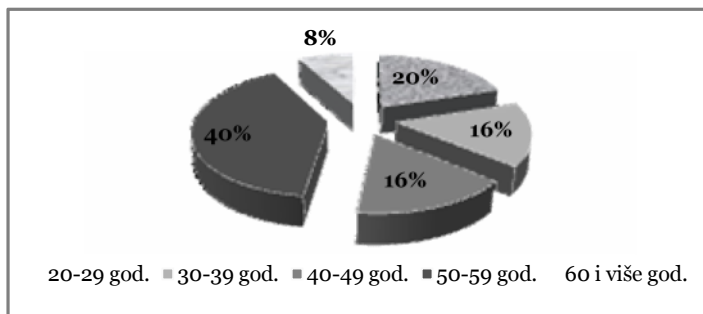
Učinioci homicidnog partnerskog nasilja iz beogradskog uzorka

U uzorku učinilaca formiranom na osnovu podataka prikupljenih iz sudskih i tužilačkih predmeta koji se odnose na slučajeve partnerskog homicidnog nasilja na području Grada Beograda, a na kome je sprovedeno empirijsko istraživanje za potrebe ovog rada, raspon godina se kreće od 24 do 70, sa srednjom vrednošću od 44,7 i standardnom devijacijom od 13,1. Nešto ispod polovine (40%) učinilaca muškog pola čine osobe u šestoj deceniji života (od 50-59 godina). Muškarci u trećoj, četvrtoj i petoj deceniji približno jednako učestvuju u strukturi učinilaca (16-20%), dok je učešće onih starijih od 60 godina znatno niže – 8% (Slika 3).

Većina učinilaca (47,6%) imala je prebivalište u užem gradskom području Beograda, nešto manje od trećine (28,6%) živelo je u prigradskim, a oko četvrtine (23,8%) u seoskim naseljima koji pripadaju području Grada Beograda.

S obzirom na školsku spremu/stepen obrazovanja, u uzorku muškaraca učinilaca za koje je iz naznačenih izvora bio dostupan ovaj podatak¹² pojavljuju se samo osobe sa srednjom i nižom stručnom spremom, odnosno završenom srednjom ili osnovnom školom, pri čemu prvonavedeni apsolutno preovlađuju sa učešćem od 78,6%. S obzirom na zanimanje, u strukturi učinilaca preovlađuju tehničari (elektro/građevinski/ekonomski tehničari) i zanatski radnici (auto/avio mehaničari, mašinbravari, metalobrusači, vozači), dok petina učinilaca spada u kategoriju fizičkih, odnosno nekvalifikovanih ili polukvalifikovanih radnika.

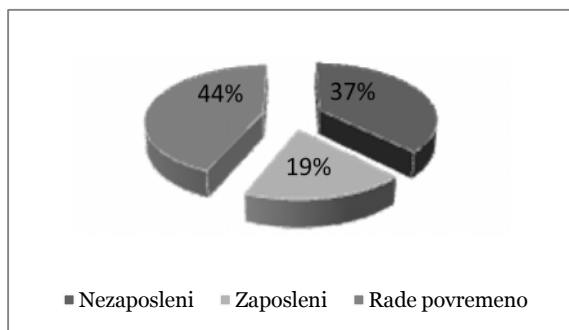
Slika 3. Starosna struktura uzorka muškaraca koji su izvršili homicidno nasilje nad partnerkom (N=25)

Izuzimajući učinioce koji ne spadaju u radno aktivno stanovništvo (penzioneri, lica nesposobna za rad), muškarci koji su izvršili homicidno nasilje nad partnerkom znatno češće su nezaposleni ili povremeno radno angažovani, nego zaposleni. Čak 4/5 učinilaca iz kategorije radno aktivnih lica nije imalo zaposlenje u vreme izvršenja dela (Slika 4).

¹² Podaci o školskoj spremi/stepenu obrazovanja prikupljeni su za 14 (56%) muškaraca iz uzorka učinilaca.

Slika 4. Zaposlenost učinilaca koji su u vreme izvršenja dela spadali u kategoriju radno aktivnih lica

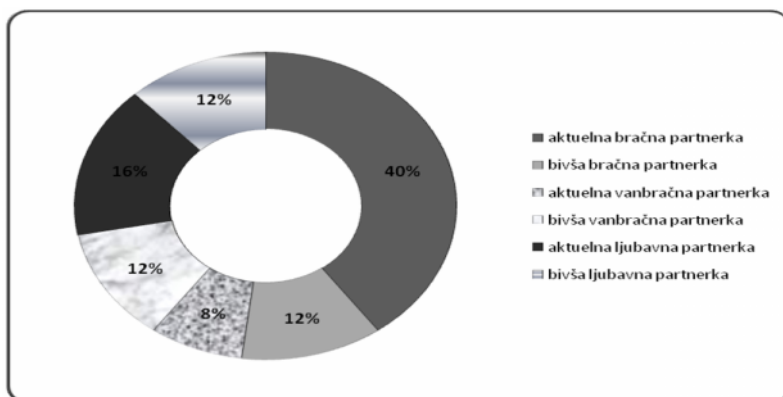

Muškarci su homicidno nasilje najčešće vršili nad aktuelnom bračnom ili vanbračnom partnerkom (48%), a potom nad aktuelnom ljubavnom partnerkom (16%). Na meti više od trećine (36%) muškaraca iz uzorka našla se bivša bračna, vanbračna ili ljubavna partnerka (Slika 5).

U vreme izvršenja dela, nešto više od polovine učinilaca (52%) nije živelo u istom domaćinstvu sa žrtvom. I ovi podaci potvrđuju ono što su i druga istraživanja koja su za predmet imala partnersko nasilje zaključila – prekid zajednice života ne znači i prekid nasilja, štaviše napuštanje partnera – realizovano ili ono koje je u izgledu, predstavlja najveću opasnost po život žene (Campbell, 1992; Wilson, Daly, 1993; Block, Christakos, 1995; Simeunović-Patić, 2003). Istraživanja pokazuju da do lišavanja života „odbegle“ partnerke dolazi najčešće u periodu kraćem od godinu dana, obično par meseci po separaciji (Wilson, Daly, 1993: 8), što su pokazali i rezultati ovog istraživanja. Ipak, pomenimo slučaj u kome je do lišenja života partnerke došlo posle čak 25 godina od razvoda i

separacije (s tim što je pomenuti period bio ispunjen progranjanjem i maltretiranjem, često na žrtvinom radnom mestu). U slučajevima kada je žena saopštavala muškarcu da ga napušta ili je on taj korak video kao izvestan, letalno nasilje bi najčešće usledilo ili odmah, neposredno po prijemu obaveštenja ili nakon „kraće svađe“ i konačnog utvrđenja u odluci da se partnerki (pa i sebi) „presudi“.

Slika 5. Odnos žene žrtve prema muškarcu učiniocu homocidnog nasilja

U korišćenim izvorima, podaci u vezi sa ekspertskom ocenom o prisustvu i prirodi mentalnog poremećaja kod muškaraca koji su izvršili homocidno nasilje nad partnerkom postojali su za 18 (72%) učinilaca. Prema njima, neki mentalni poremećaj je postojao kod (najmanje) 39% muškaraca koji su izvršili homocidno nasilje nad partnerkom. Najčešće, u pitanju su bili teški duševni poremećaji – psihoze sa paranoidnim simptomima (paranoidna šizofrenija, paranoidna psihoza), a potom mentalni/bihejvioralni poremećaji usled zloupotrebe psihoaktivnih supstanci (narkomanija i

alkoholizam). Kod većine učinilaca, naročito onih sklonih prekomernom konzumiranju alkohola, konstatovano je i prisustvo ideja ljubomore, često bizarnih i neosnovanih.¹³ Kod nekoliko učinilaca je konstatovano postojanje poremećaja ličnosti ili crta ličnosti koje predstavljaju dobar potencijal za erupciju ubilačkog nasilja u određenim okolnostima (u tri slučaja je utvrđeno postojanje pasivno-zavisne ličnosti koja strahuje od gubitka voljenog objekta (u sadejstvu sa depresivnim karakteristikama i perzistentnom latentnom agresivnošću/emocionalnom nezrelošću i samonedovoljnošću/negativističkim i paranoidnim crtama ličnosti); u po jednom slučaju radilo se o histrionski strukturisanoj ličnosti, postojanju emocionalne nestabilnosti i latentno prisutnoj opasnosti od ispoljavanja agresivnog ponašanja u provocirajućim situacijama).

Kada je reč o psihotičnim poremećajima, oni su u svim slučajevima sem u jednom dijagnostikovani znatno pre ispoljenog homicidnog nasilja - od nekoliko meseci do nekoliko godina ranije.

Premda priroda korišćenih izvora ograničava zaključivanje u vezi sa značajem mentalnih poremećaja za generisanje rizika od homicidnog nasilja nad partnerkom, gotovo da nema sumnje da je depresivni poremećaj¹⁴ igrao određenu, pa i značajnu ulogu u tom smislu. Naime, najmanje petina učinilaca (za koje su

---

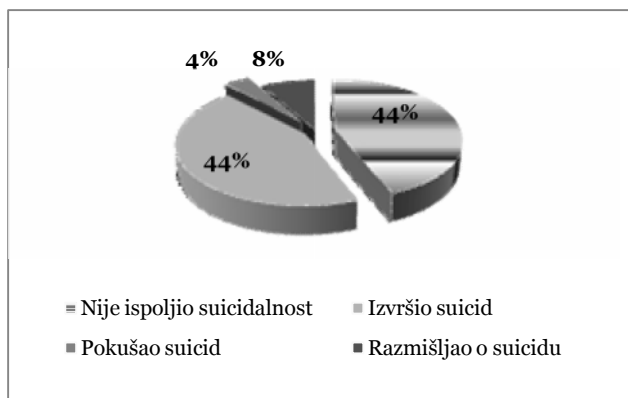
¹³ Veliki se značaj sa aspekta kriminalizacije muškarca ubistvom partnerke pripisuje alkoholnoj paranoi koju odlikuje sistem bolesnih ideja ljubomore. Smatra se značajnom veza (kauzalna) između ove psihoze i impotencije, koja je obavezni pratilac dugogodišnjih alkoholičara. Na idejama ljubomore (potpuno besmislenim, ali za bolesnika ubedljivim i jasnim) muškarac bazira svoj stav prema porodici, a posebno prema „nevernoj“ supruzi. One generišu emocionalno nezadovoljstvo i poniženje kod bolesnika, a zatim i hostilnost i agresiju prema supruzi, sa mogućim homicidalnim posledicama. Vidi: Kovačević, Kecman, 2006: 24.

¹⁴ Istraživanja Instituta za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“ pokazuju da je depresija jedan od vodećih poremećaja zdravlja u Srbiji, Vidi: Miljuš, Božić, 2008: 83.

postojali podaci zdravstvene ustanove ili su sami o tome dali eksplicitan iskaz tokom izvođenja dokaznih radnji u krivičnom postupku) ranije je pokušavala suicid ili je imala suicidalne ideje. Nakon izvršenja ubistva nad partnerkom, najviše 44% učinilaca nije manifestovalo suicidalnost, tačnije, za ovaj broj učinilaca ne postoje informacije o eventualnim pokušajima suicida ili suicidalnim idejama posle izvršenog zločina (Slika 6). Slične rezultate pokazuju i druga istraživanja. Tako, prema rezultatima istraživanja ubistava u Beogradu u periodu od 1985. do 1993. godine utvrđeno je da samoubistvo najčešće prati ubistvo osobe sa kojom je učinilac u partnerskoj vezi (Simeunović-Patić, 2003: 184). I drugi istraživači konstatuju da suicid ili pokušaj suicida sledi nakon 20 -30% ubistava bračne ili ljubavne partnerke (Palmer, Humphrey, 1980; Silverman, Mukherjee, 1987; Easteal, 1993).

Slika 6. Suicidalnost muškaraca neposredno nakon izvršenog homocidnog nasilja nad partnerkom

Na osnovu dostupnih podataka (anamnestičkih i heteroanamnestičkih podataka, nalaza i mišljenja stručnih lica, iskaza osoba iz okruženja učinioca datih u krivičnom postupku u svojstvu svedoka i dr.) moguće je uputiti na zastupljenost generalne sklonosti učinilaca ka primeni nasilja – naime, može se izvesti zaključak da čak 2/3 (64%) učinilaca homocidnog nasilja nad partnerkom često primenjuje nasilje u interpersonalnim konfliktima i to kako u porodici, tako i izvan nje.

Učinioci su kao sredstvo izvršenja najčešće koristili vatreno oružje (60%) koje su posedovali nelegalno. Samo u tri slučaja su učinioci imali pištolj u legalnom posedu. U jednom slučaju je pištolj bio u legalnom posedu sina (ali očigledno dostupan učiniocu), dok je u jednom bilo reči o službenom pištolju. U dva slučaja je ubistvo izvršeno bombom, odnosno automatskom puškom, a u jednom slučaju je učinilac posle pištolja upotrebio i kramp (pri čemu je utvrđeno da je smrt žrtve uzrokovana upotrebom vatrene oružja). Na drugom mestu po učestalosti korišćenja jesu: nož, sekira, čekić (32%), dok je u dva slučaja smrt žrtve nastupila usled davljenja, odnosno zbog skoka sa visine. U većini slučajeva u kojima je ubistvo praćeno samoubistvom, oba čina su izvršena upotrebom vatrene oružja i to na istom mestu. Učinilac koji je nožem (na sklapanje) lišio života svoju (trudnu) bivšu partnerku, sebe je lišio života vešanjem. Noževi koji su korišćeni za izvršenje dela jesu kuhinjski noževi, uzeti sa lica mesta (sa stola, iz kuhinje), a u jednom slučaju radilo se o nožu koji je učinilac poneo sa sobom (sudu je rekao da ga uvek sa sobom nosi, jer mu je potreban za doručkovanje).

Rezultati istraživanja koji se odnose na sredstvo izvršenja krivičnog dela razlikuju se od rezultata ranije sprovedenog

istraživanja prema kojima je vatreno oružje korišćeno u svega 16,5% slučajeva partnerskih ubistava (Simeunović-Patić, 2003: 77). Ovo bi se moglo objasniti i sve većom prisutnošću/dostupnošću vatrenog oružja na našim prostorima. S tim u vezi umesno je pomenuti rezultate stranog istraživanja citiranog u jednom dnevnom listu¹⁵ prema kome su građani Srbije u svetskom vrhu (na šestom mestu) kada je u pitanju naoružanje (odmah posle Iraka). Prema ovom istraživanju na sto stanovnika u Srbiji dolazi 38 registrovanih „cevi“ (dok je taj broj u Iraku 39). Procene su da je brojka neregistrovanog oružja tri puta veća, a da je takvoj situaciji doprinos dala blaga kaznena politika u slučajevima neovlašćenog posedovanja oružja.

Indikator gneva, mržnje, povređene sujete i „muške“ ili „porodične časti“¹⁶, te očaj zbog gubljenja kontrole nad partnerkom i situacije u kojoj se učinilac nalazi jeste i broj ispaljenih projektila u partnerku ili broj uboda nožem. Samo dva učinioca su partnerku lišili života ispaljenjem jednog projektila u glavu (u jednom slučaju dok je ona spavala), dok je u svim drugim slučajevima broj projektila bio veći: dva do četiri, čak i u situacijama kada je žrtva spavala, odnosno nije očekivala napad. Isto važi i za ubode nožem, naročito u slučajevima gde taj broj nije bio neophodan za ostvarenje krajnjeg cilja. Nekoliko žrtava je zaživotno ili po nastupanju smrti bilo izloženo višestrukim ubodima (ili udarcima sekirom ili čekićem). U jednom slučaju je učinilac, pošto je ispalio četiri projektila u partnerku, otišao po kramp kojim ju je nekoliko puta udario po glavi.

---

¹⁵ Uskoković, Z.: „Srbija pod oružjem“, Večernje novosti, 26. 7. 2012. [<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.290.html:390087-Srbija-pod-oruzjem>].

¹⁶ O ubistvima motivisanim željom da se zaštiti čast porodice vidi: Ignjatović, 2007.

Nešto manje od polovine (44%) učinilaca ranije je vršilo krivična dela za koja su im izricane krivične sankcije. Polovini su najmanje jednom izricane krivične sankcije za nenasilni delikt, a polovini za nasilna krivična dela, uključujući u po jednom slučaju nasilje u porodici i ubistvo. Ovi podaci ukazuju i na nedelotvornost ranijeg društvenog odgovora na delinkventno, naročito nasilničko ponašanje učinilaca. Ovu tezu podupiru i rezultati nedavno sprovedenog istraživanja vezanog za pravosudnu praksu u slučajevima nasilja u porodici u Vojvodini: 40% učinilaca je ranije bilo osuđivano, s tim što je među njima bilo 34% višestrukih povratnika, a dominirala je osuđivanost za dela s elementima nasilja; jedna petina povratnika je bila osuđivana upravo za nasilje u porodici i to za teže oblike nasilja (Jovanović, Simeunović-Patić, Macanović, 2012: 95). Blagovremeno sprečavanje nasilja prema partnerki aktiviranjem društvenog mehanizma zaštite čiji je jedan segment i adekvatan krivičnopravni odgovor doprinelo bi prevenciji letalnog partnerskog nasilja.

Većina učinilaca se nije trudila da izbegne krivičnu odgovornost bekstvom ili na drugi način (ako ne računamo samoubistva ili njihove pokušaje). Samo dva učinioca su pobešla sa lica mesta, a jedan je pokušao pretnjama ubistvom da ubedi žrtvu i njenu porodicu da delo ne prijave. U skladu sa tim, većina učinilaca je delo u osnovi priznavala, ipak nastojeći da krivicu prebaci na žrtvu ili ga (ređe) predstavljajući kao „nesrećan slučaj“. I u oproštajnim porukama su učinioci sebe predstavljali kao mučenike, žrtve svojih partnerki (koje su im živote upropastile), koji nisu imali drugog izbora, već su morali da odbrane svoju i čast svojih najbližih, a „nevernicama i nezahvalnicama“, svojim „mučiteljicama“, da presude.

Tipologija učinilaca partnerskog homicidnog nasilja nad ženom

Ne gubeći iz vida metodološke ograničenosti pokušaja da se učinioци homicidnog nasilja prema partnerki iz beogradskog uzorka klasifikuju prema deskriptivnoj tipologiji koju su dali Elisha i saradnici (2010), a koje pre svega proističu iz prirode korišćenih izvora, odnosno obima i pouzdanosti ovom prilikom prikupljenih podataka,¹⁷ pošlo se od ideje da treba iskoristiti priliku da se makar preliminarno testira validnost i generalizibilnost navedene tipologije, pre svega ceneći ogroman značaj klasifikacija učinilaca za kreiranje mera prevencije homicidnog nasilja. Razvrstavanje je realizovano na temelju procene o preovlađujućem motivu za homicidno nasilje: 1) kažnjavanje žrtve zbog „rušenja toplog porodičnog gnezda“; 2) odmazda zbog odbacivanja kao ljubavnog partnera i 3) kažnjavanje žrtve zbog njene odluke da nakon dugogodišnjeg trpljenja nasilja povрати kontrolu, odnosno da se suprotstavi učiniocu i ne povinuje njegovom autoritetu. Na osnovu navedenih kriterijuma, zadovoljavajuće je razvrstano 20 od 25 učinilaca, pri čemu treba reći da se u nekoliko slučajeva nije radilo o „čistim“ tipovima, odnosno da su se u motivaciji učinilaca mogli naći elementi karakteristični za druge klastere – u takvim slučajevima, razvrstavanje je izvršeno prema proceni o preovlađujućem motivu.

---

¹⁷ Originalna klasifikacija Elise i saradnika (2010) sačinjena je na temelju primarnih podataka, odnosno sprovedenih intervjua sa muškarcima osuđenim za ubistvo partnerke, dok je naše istraživanje sprovedeno na sekundarnim podacima. Iskazi učinilaca u prvom slučaju su dati istraživaču tokom izdržavanja kazne zatvora, na osnovu slobodne odluke da učestvuju u istraživanju. Izvori koje smo mi koristile sadržavali su pak izjave učinilaca i drugih lica date tokom krivičnog postupka, u kontekstu u kojem se po prirodi stvari očekuje manja iskrenost i otvorenost učinilaca.

Tipovi „izdani muž“, „odbačeni opsesivni ljubavnik“ i „tiranin“ učestvuju u strukturi beogradskog uzorka sa apsolutnom zastupljenošću od 6, 6 i 8, respektivno. Ova tri klastera razlikovala su se s obzirom na određena lična, bihejvioralna i sociodemografska obeležja učinilaca. Prema očekivanju, učinioci koji su razvrstani u kategoriju „odbačenih opsesivnih ljubavnika“ u proseku su bili najmlađi, a „izdani muževi“ najstariji – srednje vrednosti godina starosti i standardne devijacije za klaster „izdani muž“, „odbačeni opsesivni ljubavnik“ i „tiranin“ iznosile su $57,00 \pm 6,98$, $34,00 \pm 11,36$ i $45,00 \pm 13,91$, respektivno.

U vreme izvršenja dela bez posla je bilo oko 2/3 učinilaca iz kategorije „izdani muž“, 40% onih iz kategorije „odbačeni opsesivni ljubavnik“ i samo jedan od osam muškaraca iz kategorije „tiranin“. Klasteri učinilaca nisu se značajno diferencirali s obzirom na stepen stručne spreme - učinioci iz kategorije „izdani muž“ za nijansu su bili boljeg obrazovanja u proseku, budući da niko od njih nije imao niži od srednjeg stepena stručne spreme, za razliku od učinilaca iz druge dve kategorije među kojima je petina imala nižu stručnu spremu.

Suicid nakon ubistva partnerke najčešće vrše ili pokušavaju učinioci iz kategorije „izdani muž“ (83%), a daleko ređe oni iz klastera „odbačeni opsesivni ljubavnik“ (33%), odnosno „tiranin“ (25%).

Prethodne pretnje ubistvom učinioci iz kategorije „odbačeni opsesivni ljubavnik“ žrtvi upućuju po pravilu – svi učinioci iz uzorka svrstani u ovaj klaster su to činili. Pretnje ubistvom upućivalo je 4/5 „tirana“ i polovina „izdanih muževa“. Ranija osuđivanost upadljivo karakteriše učinioce iz kategorije „tiranin“ i u nešto manjoj meri učinioce iz kategorije „odbačeni opsesivni

ljubavnik“ – 2/3 prvih i polovina drugih ranije je vršila krivična dela za koja su im izricane krivične sankcije. S druge strane, nijedan učinilac svrstan u kategoriju „izdani muž“ ranije nije osuđivan.

Prema dostupnim podacima o generalnoj sklonosti nasilju kao sredstvu rešavanja konflikata, najskloniji primeni nasilja u interpersonalnim odnosima jesu učinioci iz kategorije „odbačeni opsesivni ljubavnik“ – njih 3/4 vršilo je nasilje izvan partnerskog odnosa, što je neočekivan podatak. Isto važi za 2/3 učinilaca iz kategorije „tiranin“, dok nijedan učinilac iz uzorka svrstan u kategoriju „izdani muž“ nije manifestovao generalnu sklonost nasilju, što je u skladu sa očekivanjem. Ranije vršenje fizičkog nasilja nad žrtvom upadljivije je karakterisalo učinioce iz kategorije „odbačeni opsesivni ljubavnik“, nego one iz kategorije „izdani muž“ – 4/5 učinilaca iz prvog i 1/3 iz drugog klastera ranije je vršila nasilje nad žrtvom. U slučaju „tirana“, prisustvo ranijeg nasilja se podrazumeva.

Dok su, po prirodi stvari, na meti „izdanih muževa“ bile aktuelne supruge koje su nameravale napuštanje bračne zajednice, na meti „odbačenih opsesivnih ljubavnika“ bile su u podjednako meri aktuelne i bivše vanbračne ili ljubavne partnerke, dok su „tirani“ homocidno nasilje češće vršili nad bivšim nego aktuelnim bračnim i vanbračnim partnerkama, obično nakon dužeg perioda proganjanja. Ako se u obzir uzme struktura učinilaca i pretpostavi da su „odbačeni opsesivni ljubavnici“ često kandidati za buduće „tirane“, proizlazi da ženama najveća opasnost od homocidne viktimizacije preti u situacijama kada odbiju da se povinuju kontroli i autoritetu muškarca koji po svaku cenu i bez ikakvog vlastitog napora da unapredi partnerski odnos hoće da ih „voli“ i „vodi“, svodeći ih

na objekat sa jedinom funkcijom da zadovoljava njihove potrebe. Generalno uzev, odluka žene da promeni svoj život ili vlastitu ulogu u partnerskom odnosu uvećava njen rizik od homocidne viktimizacije čime se jasno razotkriva muška kontrola koja generiše rizik nasilja nad ženama uopšte. Da bi došlo do homocidnog nasilja, potrebna je ali obično nedovoljna muškarčeva težnja da uspostavi ili povrati kontrolu. Potrebno je da on bude toliko neuspešan u tom svom nastojanju, frustriran, gnevan i očajan do te mere da postane spreman da kontrolu potvrdi makar i ubistvom. Emocije, preciznije negativni afekti su ti koji rizik od homocidnog nasilja dovode do krajnjih granica i oni uključuju: a) depresivnost, osećanje neadekvatnosti i inferiornosti, očaj usled nezadovoljavajućeg funkcionisanja na gotovo svakom planu (u slučaju „izdanih muževa“); b) gnev i mržnja zbog pretrpljene narcističke povrede učinilaca koje često karakteriše granična struktura ličnosti (kod „odbačenih opsesivnih ljubavnika“) i c) gnev usled doživljaja ugroženosti vlastite moći i autoriteta odlukom žene da mu se suprotstavi i stavi tačku na ulogu žrtve (u slučaju „tiranina“).

U nastavku su dati opisi slučajeva iz beogradskog uzorka razvrstani prema navedenoj tipologiji.

Klaster 1: Izdani muž

Velimir¹⁸

(ubistvo iz čl. 113 KZ)

Velimir je mašinbravar iz sela u okolini Beograda, star 50 godina, otac jednog deteta, neosuđivan. Tokom novogodišnjih

---

¹⁸ Imena koja se navode u slučajevima iz sudskih i tužilačkih predmeta su izmišljena.

praznika 2007. godine u popodnevnim časovima u pomoćnoj zgradi porodične kuće lišio je života suprugu ispalivši u nju više projektila iz pištolja, a potom je udaravši krampom.

U istrazi Velimir daje potupno priznanje i izražava kajanje. Navodi da su se supruga i on čitavog dana svađali. Ona ga je vređala. Uvek je imala neku primedbu, omalovažavala ga je. Novac im, kako kaže, nikada nije bio problem, niti predmet konflikta. Svađali su se zato što je oštećena uvek bila nezadovoljna nečim što bi on uradio. On je, napominje, nikada nije tukao, ali je ona na njega nasrtala... Kako kaže, supruga je inače bila sklona konfliktima sa ljudima. Razmišljao je o razvodu, a i ona je ranije u par navrata napuštala kuću.

Nedugo pre kritičnog događaja shvatio je da mu je žena neverna, tj. da je u emotivnoj vezi sa komšijom. Pištolj iz kojeg je pucao poseduje legalno. Tog dana ga je uzeo zato što je unuka oštećene trebalo prvi put da dođe u kuću. Nije konzumirao alkohol. Nakon celodnevne svađe oko svega i svačega i vređanja, sve mu se smučilo... Posle ubistva supruge pokušao je suicid.

I njemu i njoj to je bio drugi brak. Imaju sina starog 9 godina, a oštećena i ćerku iz prvog braka. Prema pastorki se uvek korektno ponašao, tretirao je kao rođenu ćerku.

Velimir je, prema nalazu i mišljenju veštaka neuropsihijatra i psihologa, pasivno-zavisna ličnost, u kojoj dominiraju negativističke i paranoidne crte. U kritično vreme uračunljivost mu je bila smanjena do stepena bitnog, ali ne bitno.

Više od 700 meštana potpisalo je izjavu o tome da je reč o „dobrom čoveku“. Velimir je pravnosnažno osuđen na 10 godina zatvora.

Ljubivoje
(pokušaj ubistva iz čl. 113 KZ)

Ljubivoje je automehaničar iz Beograda, star 52 godine, nezaposlen, oženjen, otac dvoje punoletne dece, neosuđivan.

Krajem januara 2006. godine u kasnim večernjim satima u porodičnom stanu pokušao je da liši života suprugu dok je spavala na fotelji, udarivši je sekirom u glavu i nanevši joj tešku telesnu povredu.

Pred sudom je izjavio da su ga dva dana ranije fizički napali supruga i stariji sin, kada je pozvao policiju, jer ga je ona „udarala po licu“, a kritičnog dana ga je vredala. Inače, tog dana je nešto ranije popio dva dupla špricera. Nakon svađe sa suprugom i omalovažavanja s njene strane, doživeo je „prekid filma“... Priznaje delo i potvrđuje da je baš to hteo, da je ubije... Suprugu voli, ali je sa njom imao konflikte jer je nedavno saznao da ona ima ljubavnika. Razmišljao je o razvodu.

Oštećena je izjavila da su Ljubivoje i ona imali problema sa sinom koji je zavisnik od narkotika i trebalo je da se leči. Kritičnom prilikom mu je rekla da im je potreban novac za njegovo lečenje, na šta je on odgovorio: „Nek da pare tvoj ljubavnik...“. Nije delovao pijan... Normalno smo pričali... Inače, u poslednje dve godine Ljubivoje je prekomerno konzumirao alkohol. Jednom je u alkoholisanom stanju pao na ulici i zadobio teške telesne povrede... „Godinu dana unazad preti da će da ubije mene, decu, pa sebe...“. Ljubivoje je pravnosnažno osuđen na 5 godina zatvora.

Miroslav
(ubistvo i samoubistvo)

Jedne martovske večeri 2011. godine, u porodičnoj kući u okolini Beograda, Miroslav, star 57 godina, otac troje

punoletne dece, lišio je života suprugu (51) pogodivši je projektilima ispaljenim iz vatrenog oružja (za čije držanje nije imao dozvolu) u predelu slepoočnice i u predelu leve strane grudnog koša, nakon čega je izašao, stavio uže oko vrata okačeno o drvo a zatim ispalio sebi hitac u predelu slepoočnice usmrtivši se na taj način.

U nekoliko oprostajnih poruka koje je ostavio, Miroslav je ukazao na „neminovnost“ događaja koji će uslediti, „jer nije imalo drugog rešenja“, budući da je njegova supruga „prekršila sva pravila ovozemaljska i ona gore.“ Supruga ga je varala, pratio ju je tri meseca i više puta uhvatio na delu.

Da je moguće da je po sredi bila neosnovana ljubomora, svedoče odlomci iz njegovih oprostajnih poruka od kojih bi se mogao sačiniti kraći dnevnik praćenja i uhođenja supruge, sa često nerazumljivim i nepovezanim delovima. Naime, mužu su bili sumnjivi svi (drugi muškarci), najčešće komšije. Sumnjivo je bilo to što je neki automobil prošao pored kuće, malo zastao, pa produžio, sumnjivo je bilo to što je komšija jednom prilikom povezao suprugu i njega, a oboje su upadljivo i naravno, sumnjivo, ćutali pred njim („ona je bila sva kao sveća“); sumnjivo je bilo to što je komšija izjavio za nju „da zna sve da radi“, sumnjivi su bili i njeni odlasci po robu („kad god je išla po robu, išla je s namerom da me povredi“) i sl. Iz poruka bi se moglo zaključiti da je on pokušavao da je „vrati na pravi put“, ali je ona odbijala i „terala po svome“, čak mu zapretivši da će ga prijaviti policiji, ako je bude pratio. I dobronamerne savete shvatao je onako kako mu je odgovaralo, kako se uklapalo u njegov svet sumanutih ideja ljubomora: „Ona mi je rekla da idem kod psihijatra da mi da lekove za umirenje. Tako da bih mogao da je ostavim na miru da bi ona mogla da nastavi kako ona zamišlja. Kad sam je pitao zašto me muči i ne prekine te veze ona mi je rekla da je to njen privatni život i da je ostavim na miru, ako je budem pratio da će me prijaviti policiji... Na kraju

oproštajnog pisma-dnevnika daje obrazloženje za čin koji će preduzeti i koji će sačuvati njegovu „mušku“ i „porodičnu“ čast koju je nezahvalna žena ukaljala:

„Zadnju godinu dana ona je izgubila svaki osećaj za porodicu... Morao sam da joj stanem na put i da skinem ljagu s mene i moje dece.... Ona je sramota za majke sramota za ženski rod a pogotovo za babe“.

Ivan

(ubistvo i samoubistvo)

U popodnevnim časovima jednog junskog dana 2011. godine Ivan iz Beograda, star 56 godina, nezaposlen, zbog nesuglasica u braku, u porodičnom stanu lišio je života suprugu (54) ispalivši u nju tri projektila iz pištolja (za koji poseduje oružni list), nakon čega je u hodniku stana ispalio sebi projektil u predelu glave, od čega je preminuo. Susedi su kritičnom prilikom čuli zapomaganje i uzvik: „Zašto!“ Potom pucanj, pa još jedan pucanj. U poslednjih nekoliko dana čuli su glasnu svađu iz njihovog stana i zapomaganje.

Prema izjavama osoba iz okruženja, Ivanova supruga je radila u jednoj banci kao direktor sektora, dok je Ivan svakodnevno odlazio na plac u predgrađu gde im je bila kuća u izgradnji. U poslednje vreme su se često svađali. Ivanova supruga se žalila na muža da je neosnovano ljubomoran i da misli da ga vara sa nekim muškarcem s posla. Pre nekoliko dana dobila je poruku s nepoznatog broja: „Kurva si, a praviš se da si poštena žena“. Ivan je dan-dva pred kritični događaj posetio neuropsihijatra i dobio lekove za smirenje.

Marko
(pokušaj ubistva i samoubistvo)

U popodnevnim časovima avgustovskog dana 2008. godine, Marko iz Beograda, star 57 godina, ispalio je dva projektila (iz pištolja u nelegalnom posedu) u pravcu supruge (59) dok je ležala na ležaju u dnevnom boravku nanevši joj teške telesne povrede opasne po život (prostrelnu ranu trbuha sa oštećenjem debelog creva i prostrelnu ranu leve ruke), nakon čega je izvršio samoubistvo tako što je seo za sto u dnevnom boravku, ispalio jedan projektil u predelu desne slepoočnice, usled čega je preminuo na licu mesta.

Marku i njegovoj supruzi to je bio drugi brak u kome su proveli 12 godina. Susedi su Marka često sretali u vidno alkoholisanom stanju. Supruga se žalila da je on u poslednje vreme često pijan, da je hronični alkoholičar i da je već razgovarala sa advokatom o razvodu.

Svetislav
(ubistvo i samoubistvo)

Januara 2008. godine u kasnim večernjim satima, Svetislav iz Beograda, vozač u penziji star 70 godina, u porodičnom stanu lišio je života suprugu (62) ispalivši joj jedan projektil u glavu dok je ležala u krevetu u spavaćoj sobi, iz pištolja u vlasništvu njihovog sina, a potom je ispalio jedan projektil sebi u glavu i tako se usmrtio.

Svetislav i njegova supruga živeli su sa sinom, snajom i unukom. Sin je te večeri otišao na posao, a u stanu su ostali snaja i unuk. Ukućanima je bilo poznato da Svetislav već duže vreme psihički maltretira suprugu. Primetili su njegovu čudno ponašanje i to bolesnu ljubomoru prema supruzi. Supruga ga je vodila u Dom zdravlja kod psihijatra i konstatovana je

paranoična ljubomora. Svetislav je ostavio kratku poruku: „Morao sam ovako, žena me je varala posle 43 godine braka.“

Klaster 2: Odbačeni opsesivni ljubavnik

Milomir

(ubistvo iz čl. 114 st.1 t. 7 i 9 u v. sa čl. 30 KZ)

Milomir je automehaničar iz okoline Beograda, star 24 godine, neoženjen, bez dece, završio je srednju mašinsku školu, neosuđivan.

U kasnim večernjim satima oktobra 2006. godine, u predgrađu Beograda, u potkrovlju porodične kuće svog prijatelja i kuma, na rođendanskoj proslavi, s umišljajem pokušao da liši života više lica tako što je izašao sa proslave i vratio se nakon pola sata s ručnom bombom M52P koju je neovlašćeno nabavio i nosio, istu izvadio iz platnene torbice i izvukao osigurač koji je bacio nasuprot sebe nakon čega ga je domaćin poveo prema izlazu iz sobe, pa kad su stigli do vrata Milomir je bacio bombu u unutrašnjost sobe i prisutnima se obratio rečima: „Eto vam!“. Tom prilikom je kod jedne žene u 5. mesecu trudnoće od zadobijenih povreda nastupila smrt, dok je dvoje oštećenih, među kojima i njegova bivša devojka, zadobilo lake telesne povrede.

Milomir je pred sudom izjavio da je bombu doneo sa ratišta njegov otac. Hteo je da ode do kuće po bombu da je baci u kanal, ali se predomislio i vratio posle 45 minuta. U sobi je, pored ostalih gostiju, bila i njegova bivša devojka. Ona ga je nervirala, ne seća se šta mu je tačno rekla, pa je bacio osigurač koji je izvadio iz bombe na nju. Pritrčao mu je domaćin i vratio osigurač, pokušao je da ga izgura napolje, a u tom trenutku mu je ispala bomba. Bombom je hteo da

uplaši bivšu devojkicu koja mu se zajedno sa dvojicom drugova podsmevala zbog odlaska u Dubai na privremeni rad.

Sa bivšom devojkicom se zabavljao pet godina, „ispunjavao joj sve želje“. „Ona je želela da ima svoju kuću, svoj auto i ja sam sve to sredio. Raskinuli smo jer nam je dosadilo. Svaka njena reč mene je nervirala.“

Prema iskazima svedoka, Milomir nikada nije pravio probleme, a poznato im je da je i dalje bio zaljubljen u bivšu devojkicu. Po naselju jeste pričao da će je ubiti, ali niko nije u to poverovao, pogotovu zato što je dobio posao u inostranstvu. Ni bivša devojkicu pretnju nije uzimala za ozbiljno.

Kritičnom prilikom je seo pored bivše devojkice, stavio pivo na sto, izvadio bombu i upitao je: „Da li ti meni nešto duguješ?“. Upitao ju je to dva-tri puta. Ona je odgovorila da mu ne duguje ništa. Potom je izvadio osigurač i bacio ga ispod stola...

Oštećena bivša devojkicu (radnica stara 24 godine) pojasnila je da su se zabavljali četiri i po godine. Ona je raskinula zbog toga što se njegova majka mešala u njihovu vezu, pa su se zbog toga često svadali. On je to prihvatio mirno, ali bilo mu je teško, slao joj je poruke predlažući da se vide, na koje ona nije odgovarala... Sretali su se u prolazu, jer praktično žive u komšiluku. On joj je pričao kako mu je lepo, kako ima novu devojkicu.. Ipak, poručivao joj je preko drugih ljudi da mu se vrati, da je svu imovinu preveo na sebe, da će sve da otera od kuće, da mogu da žive gde god ona hoće. Ona mu je napisala poruku da je bolje da ne nastavljaju vezu i poželeva mu sreću. Zatim joj je opet preko drugih ljudi poručivao da će da je ubije, svejedno mu je, jer ionako ima tumor na mozgu. Ona to nije ozbiljno shvatila.

Milomir je pravnosnažno osuđen na 19 godina zatvora za teško ubistvo i dve godine zatvora za nedozvoljeno držanje oružja, a jedinsvena kazna je iznosila 20 godina zatvora.

Goran

(ubistvo iz čl. 114 st. 1 t. 1 KZ)

Goran je ekonomski tehničar iz manjeg grada u Srbiji, star 32 godine, neoženjen, nezaposlen, nikada nije radio, bez dece, ranije mu izricana uslovna osuda zbog krađe.

Krajem aprila 2009. godine u prepodnevnim časovima u Beogradu, Goran je na svirep način lišio života svoju devojkicu (21) u stanu u kome je ona stanovala kao podstanarka za vreme studija, tako što joj je šiljkom i oštricom kuhinjskog noža satima nanosio brojne telesne povrede i to najpre 37 površinskih tačkastih ubodina u predelu vrata, grudnog koša i trbuha dubine do 5mm, a nakon toga i 20 ubodno-sekotnih rana u predelu lica na prednjoj strani vrata, grudnog koša i trbuha, pri čemu je usled istovremenog presecanja velikih arterijskih krvnih sudova vrata i disajnih puteva zbog iskrvavljenja i udušenja nastupila smrt oštećene koja je pri pokušaju da se odbrani do gubitka svesti zadobila i brojne odbrambene povrede u vidu sekotina na dlanovima šaka hvatajući golim rukama povredno oruđe i ubodine i sekotinu desne podlaktice, a pri tome je osećala u dužem vremenskom periodu strah do stepena užasa zbog osećanja ugroženosti za svoj život, kao i sve veći bol kod svake sledeće povrede, a oštećenju je naneo i postmortalne povrede i to tri ubodine na levoj zadnjoj strani vrata i tri ubodine na desnoj strani vrata, kao i opekotinu na zadnje-spoljašnjoj strani leve butine paljenjem šorca koji je na sebi imala. Kada je stigla policija, Goran im je otvorio i rekao da je nameravao da skoči sa III sprata jer se s devojkicom zakleo na večnu ljubav.

Goran je pred sudom izjavio da se drogira od 2001. godine, da je do 2008. godine koristio heroin i dobio hepatitis C, od koga je lečen pre nekoliko godina. Sa oštećenom je bio u vezi od septembra 2008. godine, a znali su se od malena, jer su živeli u istom naselju. Njeni su se protivili toj vezi jer je on

momak na lošem glasu. Ona je ubrzo prešla u Beograd, zbog studija. Odlazio je kod nje, iznajmljivali su apartmane i vidali se, vodeći računa da ne saznaju njeni roditelji.

Opisujući kritičan događaj, Goran kaže da su, nakon što su proveli dve noći u nekom apartmanu došli u njen stan. Tokom dana su pili votku, pelinkovac, đus. Popili su po pola flaše votke i pola flaše pelinkovca. Pili su i neke lekove – ksalol i još neke. Otišli su na spavanje, njoj je sutradan bio rođendan. Ujutru su imali seksualni odnos, zatim pili alkohol, lekove, ljubili se, pili, pušili... „sve normalno“. Ona je otišla do kuhinje, uzela nož i rekla mu: „Ako me voliš, ubi mene, pa sebe“. Govorila je da ne vidi izlaz, da ne može više ovako da živi... Nije mogla bez njega, a nije htela da povredi roditelje. Pružila mu je nož i on je zamahnuo, prvi ubod je bio u predelu grudi, a ona mu je rekla: „Volim te.“ Ne može da se seti koliko puta je ubo nožem niti da li se opirala. Pozvao je mamu i rekao joj šta je uradio i da hoće da se ubije, a ona mu rekla da to ne radi, već da zove policiju.

Neurospihijatrijskim i psihološkim veštačenjem okrivljenog konstatovano je da Goran, kao dugogodišnji zavisnik od opojnih droga, ima granični poremećaj ličnosti, da je osoba sklona afektnim ponašanjima praćenim poremećajem i suženjem svesti. Karakteriše ga kognitivni deficit, pasivno-zavisne crte ličnosti i perzistentna latentna agresivnost, što ukazuje na graničnu organizaciju ličnosti. Radi se o osobi koja može ispoljiti agresivno i samodestruktivno ponašanje u situacijama koje su za njega provokativne i prevazilaze mogućnosti razrešenja... Njegovo odrastanje se odvijalo u atmosferi protektivnosti i popustljivosti roditelja prema njegovim zahtevima... U kritično vreme nalazio se u jednostavnoj alkoholnoj opijenosti lakog stepena. Uračunljivost je bila smanjena, ali ne bitno.

Prema izjavama svedoka, roditelja oštećene, ona je od Gorana već u svojoj 14. godini dobijala sms-poruke da je

najlepša i sl. Roditelji su joj zabranili kontakt s njim, jer su znali da je narkoman. Obećala je da će prekinuti vezu sa njim, a otac je preko prijatelja u Beogradu pratio njeno kretanje i sve je bilo u redu. Saznao je da je ona rešila da prekine vezu sa okrivljenim jer je otkrila da boluje od hepatitisa C. Posle ubistva, u njenom mobilnom je video da ju je Goran zvao na pola minuta i slao joj poruke... Na spisku za rođendan nema njegovog imena što govori o tome da nije htela da bude s njim i da mu je to smetalo.

Prema iskazima prijateljica i prijatelja ubijene devojke, ona se zabavljala sa Goranom na prvoj godini studija, ali niko iz društva nije hteo da ga prihvati jer je bio umešan u krađe, bio je narkoman. U avgustu 2008. ostavila ga je jer ga je uhvatila u laži, i rekla je da se raduje što ide u Beograd da studira, da ga se oslobodi. Goran je više puta zvao i pretio da će je ubiti. Bila je odlučna da prekine s njim kada je saznala za njegovu bolest za koju je rekao da je nema. Ponovo su stupili u kontakt preko interneta i ona je pokušavala da mu pomogne... Pet dana pred smrt rekla je jednom od svojih drugova da će uskoro završiti vezu sa Goranom.

Sud je ocenio neprihvatljivom tezu odbrane da je Goran oštećenu lišio života po njenoj želji, na osnovu njihovog dogovora da zajedno odu u smrt zbog zabranjene ljubavi. Sud je dalje našao da je oštećena „lišena života zbog pokušaja da se otrgne od veze sa okrivljenim, da istu prekine, na šta okrivljeni nije pristajao.“

Goran je pravnosnažno osuđen na 30 godina zatvora.

Stevan

(pokušaj ubistva iz čl. 113 KZ)

Stevan je star 34 godine, rođen u Zemunu, završio osnovnu školu, razveden, otac jednog maloletnog deteta, neosuđivan.

Septembra 2008. godine oko 1.00 h posle ponoći, u Beogradu, u dvorištu privatne kuće, pokušao je da liši života svoju bivšu ljubavnu partnerku tako što ju je sačekao skriven u žbunju u blizini kuće njene majke, pa kad se ona vratila sa sestrom iz grada, ispalio u nju četiri projektila iz revolvera (za koji nije posedovao oružni list) pa pobegao. Oštećena je tom prilikom zadobila teške telesne povrede.

Stevan je pred sudom izjavio da sa oštećenom ima dete o kome se starao do pre 15-ak dana, kada ga je ona napustila i otišla kod majke. Kritičnom prilikom je hteo da je zaplaši, ne da je ubije... Te večeri je trebalo da se nađu i dogovore oko problema sa decom... „Ona je čas htela, čas nije htela da živi sa mnom...“.

Oštećena je domaćica, stara 36 godina, udata, majka dvoje dece, živi u Grčkoj. Pred sudom je izjavila da je sa Stevanom imala problema poslednjih pet godina jer je on neprestano progoni i hoće vezu s njom, iako je ona udata. Dolazio je i u Grčku i zbog takvog ponašanja tamo je bio uhapšen i nekoliko meseci bio u zatvoru. „Poznajemo se dugo, još iz vremena kad smo bili deca... Ja sam u braku već 15 godina. Sa okrivljenim sam pre nekoliko godina imala vezu do koje nije trebalo da dođe. Veza je trajala neke tri nedelje. Posle toga me proganjao svakodnevno, upadao kod moje majke, razvaljivao vrata. Jednom me je istukao na ulici. A jednom me sa sve stolicom bacio u Savu. Jednom prilikom je i mene i mog brata držao na nišanu. Sve smo prijavljivali policiji, ali on bi uvek pobegao pre nego što dođu. Dok je bio u zatvoru u Grčkoj (kada je osuđen zbog nasilja koje je prijavio moj muž), progutao je žilet i pokušao da seče vene, a potom je pobegao iz bolnice... Mene naziva svojom ženom i turdi da je moje mlađe dete njegovo. Napadao je mog muža, mog brata... Uvek smo sve prijavljivali policiji... A on nam je svima pretio... Te večeri nije trebalo da se nađemo. On je inače redovno slao poruke i tražio da se nađemo... I od kako je u pritvoru on me zove telefonom, bar me je u početku zvao, prvih mesec dana, a

posle su ga valjda uhvatili, pa je prestao... Nisam verovala da će do ovako nečeg doći“.

Prema nalazu neuropsihijatrijskog veštačenja okrivljenog, Stevan je sedmo od četrnaestoro dece. Završio je osnovnu školu u zemlji, a onda se njegova porodica iselila u Nemačku. Tamo je povremeno radio. Karakteriše ga infantilna struktura ličnosti uz emocionalnu nezrelost, osećanje nedovoljnosti, nesposobnost da bude sam. Pasivno-zavisna ličnost. U partnerskim odnosima je ambivalentan i prisutan je povišen strah od gubitka voljenog objekta. Kritičnom prilikom je bio pod pritiskom visoke frustracije, lako alkoholisan, a uračunljivost mu je bila smanjena do stepena bitnog, ali ne bitno.

Odmeravajući kaznu, prvostepeni sud je kao olakšavajuću okolnost cenio, pored ostalog i to da su konflikti proistekli iz dugogodišnje povezanosti. Sud je uzeo u obzir i stepen povezanosti između njih, „sudeći prema stalnoj prisutnosti oštećene na glavnom pretresu i njenoj molbi da mu u pritvor nosi pakete s garderobom...“.

Stevan je pravnosnažno osuđen na 3 godine i 8 meseci zatvora.

Darko

(pokušaj ubistva iz čl. 113 KZ)

Darko je student iz okoline Beograda, star 24 godine, neoženjen, neosuđivan.

Januara 2009. godine, tokom proslave Pravoslavne nove godine u Beogradu, u stanu prijatelja, pola sata nakon ponoći, pokušao je da liši života svoju devojkicu tako što je nakon kraćeg verbalnog sukoba sa njom ustao sa stolice i rekao: „Ja ću ovde nekoga ubiti ili neće biti ništa!“ Oborio je sto, otišao do kuhinje, uzeo kuhinjski nož, vratio se i ubo oštećenu jednom nanevši joj laku telesnu povredu. Od strane prisutnih lica bio je sprečen da nastavi da je ubada. Posle

toga pomogao da se oštećena odveze u zdravstvenu ustanovu. U kritično vreme bio je pod uticajem alkohola, u stanju tzv. običnog pijanstva.

Darko se pred sudom branio tvrdnjom da je čitav događaj nesrećan slučaj i da nije hteo da povredi oštećenu.

Oštećena (studentkinja, stara 22 godine) je izjavila pred sudom da se sa Darkom zabavlja godinu dana. Tokom veze više puta ju je tukao. Te večeri su se posvađali pre nego što su došli na proslavu, pa je ona odbila da krene s njim. On je došao kasnije u stan njene drugarice gde je trebalo da svi zajedno čekaju Pravoslavnu novu godinu i bio je u vidno alkoholisanom stanju. Jako je bio besan na nju i pretio je da će je udariti flašom u glavu. Rekao je da ga ona više neće praviti budalom... „Nastavio je da pije gledajući me namrgođeno i ponavljajući sebi u bradu: „Smiri se, smiri se...“. Roditeljima se nikada nije požalila na okrivljenog, jer ga se bojala, naročito kad je pijan: „Kad popije, on poludi“. Nakon kritičnog događaja, oštećena se bojala i očeve reakcije, pa mu je rekla da je okrivljeni slučajno pao preko nje dok je nosio nož krenuvši da seče kobasice... Jer, i otac joj je isti takav, nezgodne naravi...

Darko je pravnosnažno osuđen na 2 godine zatvora.

Cvetko

(višestruko ubistvo i samoubistvo)

Slučaj Cvetka, privatnog preduzetnika starog 57 godina, upućuje na razmere užasa koji može da proistekne iz gneva i rastrojstva odbačenog ljubavnika. Nakon što ga je zbog nesuglasica ostavila vanbračna partnerka sa kojom je živeo desetak godina, Cvetko je na svaki mogući način pokušavao da je natera da mu se vrati. Dva-tri meseca je, po svemu sudeći, razmatrao čas samoubistvo, čas kažnjavanje žene „koja mu je srce uzela“ ubistvom nekog od njoj najdražih. Pretio je da će

ubiti nju, da će joj kidnapovati ili ubiti sina, pobiti familiju. Ona živi u Republici Srpskoj i redovno je prijavljivala pretnje tamošnjoj policiji.

Nakon izvesnog vremena tokom kojeg je bezuspešno pokušavao da obnovi emotivnu vezu, Cvetko odlučuje da se vrati svojoj venčanoj supruzi i sinu u Novom Sadu, sa kojima nije živeo od 2000. godine. Supruzi je ispričao o svojoj desetogodišnjoj vezi, o tome kako mu je ta žena uzela stan i najavio da će se ubiti. Nakon poslednjih pretnji koje je uputio bivšoj vanbračnoj supruzi da će joj ubiti sina i verovatno očekujući da će ona na to reagovati tako što će skloniti sina kod svoje sestre u Beogradu, Cvetko kritičnog martovskog dana 2011. godine u prepodnevničkim časovima kreće iz svoje porodične kuće u Novom Sadu i odlazi u dom sestre njegove bivše vanbračne supruge, Milice. Tamo je kružio vozilom oko kuće sve dok nije primetio da u njoj nekoga ima. Uzeo je automatsku pušku, ušao u kuću, sišao u podrum gde je zatekao Miličinog muža (55), u koga je ispalio dva projektila, usled čega je isti preminuo na licu mesta, a jedan metak je pogodio Miličinog unuka (3). Miličin sin (29) je začuo pucnje i sišao u podrum. Cvetko je i njega lišio života ispalivši mu projektil u predelu grudi, nakon čega je izvršio samoubistvo.

Cvetkova bivša vanbračna supruga (stara 51 godinu) izjavila je da su se odnosi između njih dvoje nekoliko meseci unazad pogoršali, on je pokazivao znake ljubomore, bio je suicidalan i pokušavao da se otruje lekovima, snimao je njihove seksualne odnose i ucenjivao je tvrdeći da će snimke objaviti ukoliko ga ostavi. Donosio je više puta u njen stan bombu i pištolj i pretio. Pre dve nedelje došao je sa automatskom puškom i oteo je, odveo je u okolinu grada gde je pretio da će je ubiti, pa je ona obavestila o tome policiju. Juče je zvao i rekao joj da će joj ubiti sina koji studira u Bijeljini, a kritičnog dana je zvao u prepodnevničkim satima i rekao „ubiću ti nekog od familije“.

Cvetkovi bližnji ga opisuju kao preduzimljivu osobu, vedrog duha - otvorio hamburgernicu, pa pogon za proizvodnju kečapa... Imao je finansijskih problema i zaduživao se. Nakon što se vratio da živi sa venčanom ženom i sinom, često se čuo i raspravljao telefonom sa bivšom vanbračnom suprugom. Govorio je da ga je ona uništila i da će joj se osvetiti. U poslednje vreme je pio alkohol i tablete za „živicu“.

Oproštajna poruka, ostavljena u kolima:

„Uništila mi je život. Kako ja sada plaćem i kako sam tužan, ona je zaslužila da ovako pati ceo život. Nudio sam joj da bira dobro i zlo. Izabrala je ovo. Rekao sam joj da će zbog toga kukati, hoće. Žao mi je jako. Sve do ovog momenta mogla je spasiti tragediju. Nije htjela. Čak se na njen telefon javio neki čovek koji mi je prijetio. Sve me ujevalo. Mogla je sve spasiti. Nije htjela. Strašno sam bio dobronameran... Sve mi je razjebala. Nije nikad imala sluha. Volio sam je iskreno. Iznevjerila me... Čao svima“.

Mitar

(ubistvo i samoubistvo)

Mitar iz okoline Beograda, star 32 godine, ubio je svoju bivšu vanbračnu suprugu staru 27 godina, majku troje dece, koja je bila u sedmom mesecu trudnoće, tako što joj je u večernjim satima septembra 2008. godine u svom stanu, najpre više puta udario pesnicom u lice, zatim zadao jedan ubod nožem na sklapanje u grudi, pa veći broj uboda u stomak, da bi joj na kraju prerezao grkljan.

Nakon razlaza sa Mitrom sa kojim ima trogodišnje dete i kojeg je napustila zato što je pio i bio nasilan prema njoj, Mitrova bivša vanbračna supruga je zasnovala novu vanbračnu zajednicu sa muškarcem sa kojim je očekivala dete. U Mitrov stan je došla da bi uzela dete koje je vikend provelo kod oca. Mitar je u stanu živio sa svojim ocem kog je

zamolio da prošetata sa detetom jer on treba da razgovara sa bivšom vanbračnom suprugom.

U kritično vreme Mitar bio u stanju alkoholisanosti. Nakon ubistva izvršio je suicid vešanjem.

Klaster 3: Tiranin

Boško

(ubistvo iz čl. 113 KZ)

Boško, invalidski penzioner iz Beograda star 61 godinu, razveden, otac jednog punoletnog deteta, završio srednju ekonomsku školu, neosuđivan.

Jednog novembarskog dana 2008. godine u prepodnevnim časovima lišio života svoju bivšu suprugu (54) na odeljenju neurohirurgije u bolnici u kojoj je radila kao medicinska sestra, tako što ju je sačekao u hodniku i posle kraće prepirke ispalio tri projektila u nju iz pištolja za koji je posedovao oružni list.

Pred sudom Boško je izjavio da je otišao na radno mesto bivše supruge sa namerom da sa njom porazgovara o sinu, koji posle njihovog razvoda 1983. godine živi sa njim. Ona nije htela da razgovara, rekla da ne želi da ima ništa ni sa mnom ni sa njim... „Rekla je: „Obojica ste svinje“... Posle toga mi se prekinuo film... Video sam da ona leži na podu, a meni je u ruci pištolj... Ušao sam u jednu kancelariju, stavio pištolj na sto i zatražio da pozovu policiju... Ne sećam se tragedije od onog trenutka kada mi je ona rekla da smo obojica svinje. Inače, prethodno sam dobio poruku: „Oteo si mi dete, a to ćeš platiti glavom“, a ja sam to najozbiljnije shvatio... Ja sam miran čovek, prošlost mi je besprekorna... Dve decenije sam živeo u strahu i pod stresom zbog nje.“ Boško tvrdi da je oštećenu viđao retko, nekih sedam-osam puta za poslednjih 17-18

godina. Smetalo mu je što je ona odbacila i ignorisala sina... Sin je, inače, bio u depresiji, govorio je o suicidu i bila mu je potrebna majka. Zato je želeo da razgovara sa njom... Posle njihovog razvoda, oštećena se ponovo udala, a sin je imao konflikte sa njenim mužem. Konflikti su naročito iskrsavali oko stana u kome je oštećena živela sa drugim suprugom.

Sin Boška i oštećene smatra da do svega ovoga ne bi došlo da se majka nije udala za tog čoveka čiji je stav bio da ona prekine kontakt sa njim... Taj čovek mu i dalje preti. On je glavni krivac... Otac Boško nikada nijednu ružnu reč nije rekao o majci. Problemi su počeli kad je otac saznao da je majka prodala njihov stan.

Prijateljica oštećene ukazala je da je Boško fizički zlostavljao oštećenu posle razvoda, a tukao ju je i sin kojeg je ona prijavljivala i protiv kojeg je u toku postupak za krivično delo nasilje u porodici. Obojica su često dolazili i zlostavljali oštećenu kod kuće i na radnom mestu, što je bilo poznato kako njenim komšijama, tako i kolegama. Zbog zlostavljanja koje je trpela, oštećena je često odsustvovala s posla.

U Izveštaju o neuropsihijatrijskom veštačenju navodi se da kod Boška postoji simbiotska veza sa sinom. On boluje od hronične duševne bolesti paranoidnog tipa, u kojoj dominiraju sumanute ideje proganjanja i odnosa (F-22 (trajni deluzioni poremećaj)).

Bošku je izrečena mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi.

Gradimir

(pokušaj ubistva iz čl. 113 KZ)

Gradimir je sakupljač sekundarnih sirovina sa prebivalištem u Crnoj Gori, star 37 godina, otac dvoje maloletne dece, završio je 4 razreda osnovne škole, osuđivan više puta na zatvorske kazne zbog krađa. Jednog septembarskog dana 2009. godine u

ranim poslepodnevnim časovima na ulazu u Pionirski park u Beogradu pokušao je da liši života svoju nevenčanu suprugu tako što je nakon kraće svađe izvadio nož iz torbice i više puta ubo oštećenu u predelu vrata, grudnog koša i leđa nanevši joj pri tome dve teške telesne povrede opasne po život u vidu ubodne rane u predelu vrata s desne strane i ubodne rane u predelu levog potključnog predela – plućnog krila s izlivom krvi i vazduha u grudnu duplju, kao i dve teške telesne povrede u vidu ubodnih rana u predelu lopatičnog dela i leđa.

Okrivljeni Gradimir je pred sudom izjavio da je, pošto je iz autobusa slučajno video svoju bivšu suprugu na raskrsnici, sišao i krenuo ka njoj. Ona ga je nedavno napustila premda su osam godina živeli zajedno i imaju dvoje dece. Video je oštećenu kako se „ljubi i vata“ s neka dva momka. Kleknuo je pored nje i dao joj papir na kome piše adresa na kojoj se nalaze zajednička deca koja stalno pitaju za nju. „Zamolio sam je da uzme papir i olovku da joj izdikitram adresu i broj telefona. Ona je počela da vređa, a zatim rekla „ne interesuju me deca, neka crknu“. Njemu je, kaže, rekla da će nastaviti da se j... s momcima na semaforu i sl.“ Svojim ponašanjem oštećena ga je dovela u stanje jarosti, pao mu je mrak na oči i ne seća se da li ju je, kako i gde ubo. Posle je otišao direktno u policijsku stanicu i prijavio se. Primetio je i dan pre toga na Cvetkovoj pijaci, ali joj nije prilazio, iako se ona i tog dana ljubila s nekim momcima...

Oštećena (domaćica stara 22 godine) je izjavila da ju je on stalno tukao, čak i kad je bila trudna, terao je da prosi, bio ljubomoran, a tukla ju je i njegova familija. Zato je došla kod svog strica u Beograd... Kritičnom prilikom je videla Gradimira kako joj prilazi s nožem u ruci, zapomagala je, a on je uhvatio za kosu i počeo da je vuče, vrištala je da je pusti, a on ju je izboo. Negira da ga je varala, a napustila ga zato što je patološki ljubomoran.

Mesec dana nakon što mu je nevenčana supruga otišla od kuće okrivljeni je saznao od prijatelja da se preudala u Novom Sadu. „Kad sam vratio ženu kući iz Novog Sada, sutradan smo po našim običajima zakazali mirovno veče, gde je bila sva njena rodbina i tada mi je svečano obećala da više neće da radi to što je radila, da neće više da me vara, da neće više da odlazi od kuće, neće da se preudaje. Dogovor je važio 5-6 dana. Radio sam od 5 ujutro do 8 uveče i onda sam shvatio da je decu zaključavala u kući i da ide po mahali i radi svašta“.

Gradimir je pravnosnažno osuđen na 7 godina zatvora.

Borislav

(pokušaj ubistva iz čl. 113 KZ)

Borislav je metalobrusač iz okoline Beograda, lošeg imovnog stanja, star 56 godina, razveden, neosuđivan, radi povremeno.

U jutarnjim časovima jednog dana u martu 2011. godine, u porodičnoj kući, pokušao je da liši života bivšu suprugu (43), tako što je nakon kraće rasprave sa oštećenom otišao u podrum, uzeo sekiru, vratio se u kuhinju i više puta je udario u glavu, nanevši joj tešku telesnu povredu.

Problemi u braku su, kako navode i optuženi i oštećena, počeli 2004. godine. Razveli su se aprila 2010. godine, ali su ostali da žive zajedno. Svađe su bile česte, a po pravilu ih je inicirao okrivljeni.

Pred sudom, okrivljeni je ukazao da je oštećena prethodnog dana primala SMS-poruke i pozive. On ju je pitao od koga su, a ona nije htela da mu kaže... Tog jutra je uzeo sekiru da bi nasekao drva. Primetio je da nema njenog telefona i upitao je gde je. Ona je vrdala, davala mu je različite odgovore. Te da ne zna, te da ga je izgubila itd. Zahtevao je da vidi telefon... Izbila je svađa... Govorila mu je, kako navodi: „Koji ti je k...c, šta hoćeš, ko si ti, šta si“. Onda ju je udario sekirrom. Kad je

pala, pozvao je službu hitne pomoći i policiju. Kaže da je hteo da se obesi, ali ga je smirila policija... „Molio sam je da napusti kuću i nađe drugo mesto da živi...“. Borislav je ispoljio kajanje koje je sud cenio kao iskreno.

Oštećena je navela da je u braku bilo i dobrih i loših stvari. Ponekad je prema njoj bio i fizički nasilan. Pre osam godina udario ju je stolicom po glavi zato što je telefonom razgovarala sa bivšim mužem. On dosta pije i kada popije, postaje agresivan. Ne seća se dobro događaja...

Pored olakšavajućih okolnosti (stariji čovek, neosuđivanost, delo ostalo u pokušaju, priznanje izvršenja dela, iskreno kajanje, zabrinutost za zdravlje oštećene), sud je pri odmeravanju kazne uzeo u obzir i jednu otežavajuću okolnost: „dugogodišnju duboku poremećenost porodičnih odnosa koja se može pripisati krivici optuženog koji je skoro svakodnevno inicirao svađe.“

Borislav je pravnosnažno osuđen na 5 godina zatvora.

Ratomir

(ubistvo iz čl. 113 KZ)

Ratomir iz sela iz okoline Beograda, star 45 godina, zanatlja, razveden, izricana mu je uslovna osuda za krivično delo nasilje u porodici, otac dvoje maloletne dece, povremeno radi na građevini.

U večernjim časovima decembra 2006. godine u kafe-baru lišio života bivšu suprugu (34), tako što je ušao u lokal u kojem je ona stajala iza šanka i nakon što je prisutnima rekao: „Svi napolje, ovo je moj lokal“, iz neovlašćeno držanog i nošenog pištolja ispalio jedan metak u slepoočnicu oštećene.

Prema informacijama iz Izveštaja o neuropsihijatrijskom veštačenju okrivljenog Ratomir je odrastao u nepotpunoj

porodici – majka je napustila porodicu kada je imao dvanaest godina. Psihomotorno lako usporen. Opšte intelektualne sposobnosti u granicama proseka. Ekstravert. Karakteriše ga osećanje inferiornosti, strah od napuštanja. U emocionalnim vezama zauzima submisivnu poziciju. Mnogo je emotivno investirao i mnogo je očekivao. Neprestano je strepeo da će biti prevaren i napušten. Obuzima ga mučno osećanje da je izmanipulisana žrtva. Kako opisuje, oštećenu je upoznao na benzinskoj pumpi gde je ona radila kao kafe-kuvarica. Sve je učinio za nju što je mogao. „Učinio sam sve da je privolim na stabilan porodični život... Voleo sam je... I mrzeći sam je voleo“. U kritično vreme bio je u stanju pijanstva lakog stepena. Uračunljivost je bila smanjena, ali ne bitno.

Na glavnom pretresu Ratomir je izjavio: „Meni je žao što sam je ubio. Jako puno sam je voleo. Upoznao sam je 2000. godine i od tada je smatrao jedinom ženom mog života, zaljubio sam se. U vreme kada sam je upoznao, ona je bila udata... Pošto je bila u braku, zbog svega toga što sam sa njom imao bilo mi je neprijatno, ali nisam mogao drugačije jer sam je voleo... Zbog nje sam se i razveo... Živeo sam ranije u Švajcarskoj i tamo mi živi bivša supruga sa decom. Inače, još od 1982. godine sam sva sredstva koja sam zarađivao radom u Švajcarskoj ulagao ovde... Kupio sam joj lokal da bi imala nešto da radi... Venčali smo se 2002. godine. Veza je bila dobra i sve je dobro funkcionisalo do venčanja. Nakon venčanja počeli su problemi jer je ona imala kontakte sa drugim muškarcima koji su dolazili u moju kuću. Ja sam zato ograničavao njeno kretanje, a ona je za vreme dok sam ja radio bez pitanja odlazila u grad... Jednom sam našao ljubavnu poruku: „Volim te, bilo mi je lepo s tobom i ajde sa se ponovo sretnemo“. Ona je rekla da je poruku poslala prijateljica... Razveli smo se u martu 2005. godine... Dan pre ovog događaja ona je bila kod mene u kući. Imali smo intimni odnos... Inače, od decembra 2005. godine ona je živela u

drugom gradu... Nisam nameravao da ubijem ženu koju sam voleo. Dao sam joj sve u životu. Sebe bezgranično, sve ono što sam imao, sve ono što sam stekao... Ostavio sam joj lokal. Dao bih joj sve, samo da ostane pored mene. Delio sam je sa drugima, patio, ali i bio srećan kada bi mi poklonila barem malo ljubavi... Te večeri sam došao u kafić po dogovoru... Nešto pre toga popio sam dve čaše vina. Kad je ušla u šank, rekla je: „Šta ćeš da popiješ Šiptarčino, uljezu“. Rekla je to cinično. U meni se nešto okrenulo. Izvadio sam pištolj i uperio ga u njenu glavu... Pištolj sam ilegalno nabavio 1999. godine na Kosovu... Odmah posle toga sam otišao u policiju. Tada nisam mogao da govorim. Ni kod istražnog sudije nisam mogao...“.

Očevici su izjavili da kritičnom prilikom oštećena nije uputila nikakvu psovku Ratomiru. Kada je videla šta se sprema, gestikulacijom je zamolila jednu devojkicu koja se zadesila u lokalnu da pozove policiju, a optuženom ništa nije rekla.

Ratomir je bio osuđen 2005. godine za nasilje u porodici prema istoj žrtvi. Kasnije iste godine pretio joj je ubistvom. Oštećena je tada ponovo podnela krivičnu prijavu, ali ju je nadležni Opštinski javni tužilac odbacio. Sa optuženim je bila u hroničnom sukobu oko vlasništva nad lokalom. Njen vanbračni suprug, sa kojim je živela u vreme stradanja, izjavio je za medije da ju je Ratomir proganjao i sistematski zlostavljao, da ju je tokom braka izbacivao napolje po hladnoći zajedno sa detetom, da joj je pretio kako će je ubiti istim pištoljem kojim je ubio njihovog psa...

Svojom odlukom sud je opozvano uslovnu osudu iz 2005. godine (3 meseca zatvora) za krivično delo nasilje u porodici (čl. 118a/1) i Ratomiru izrekao jedinstvenu kaznu zatvora od 11 godina i sedam meseci (za ubistvo iz čl. 113KZ 11 godina zatvora i za neovlašćeno držanje oružja iz čl. 348/1 6 meseci). Presuda je pravnosnažna.

Oliver

(pokušaj ubistva iz čl. 113 KZ)

Oliver je taksista iz predgrađa Beograda, star 28 godina, neoženjen, izricana mu je uslovna osuda za krivično delo nasilničko ponašanje, rekreativno se bavi sportom.

Jedne aprilske noći 2009. godine u predgrađu Beograda pokušao je da liši života bivšu devojkicu (25) tako što je zaustavio vozilo ispred mesta gde je ona stajala s drugaricom, izašao, repetirao pištolj (koji je neovlašćeno držao i nosio), pucao u nju i pogodio je u predelu leve nadlaktice, a potom ispalio još dva projektila, nakon čega je oštećenu uhvatio za kosu i uvukao je na mesto suvozača u automobil. Drugarici oštećene zapretio da ništa ne govori ili će ubiti i nju i njenu porodicu i oterao je kući. Oštećenu je odvezao svojoj kući gde je pokušao da joj previje ranu, držao pištolj u ruci i vikao... Nije joj dozvoljavao da napusti kuću, sve dok ga telefonom nije pozvala majka oštećene i rekla da traži kćerku, pa je oštećenu pustio oko 7.30h ujutru.

Oliver je negirao da je pokušao da ubije bivšu devojkicu. Pištolj je bio na mestu suvozača, ne zna otkud tu, pretpostavlja da je ispao nekome od momaka koje je vozio pre toga. Iz šale je krenuo s pištoljem u ruci ka oštećenoj, da je uplaši. Ona se saplela, on je hvatao, pa je pištolj opalio. Drugi metak je ispalio u vazduh da bi ispraznio oružje. Video je neku ranicu na ruci oštećene, pitao šta je to, a ona mu odgovorila: „ništa“. Čim je stigao kući, previo joj je ranu i predložio da je vozi u bolnicu, ali ona nije htela. Nije ni znao da je rana od metka, oštećena mu je rekla da se ogrebala. Pištolj odneo kući, ostavio ga pored kreveta. S oštećenom je raskinuo posle dva meseca zabavljanja, zbog druge devojkice. Sve je to bila „neslana šala“...

Oštećena je pred sudom izjavila da se s Oliverom viđala oko mesec dana, da su izlazili nekoliko puta i da je ona vezu

prekinula 4-5 dana pre kritičnog događaja. Nije više mogla da trpi njegovu grubost, nije je tukao, ali je pretio da će svašta da joj uradi. Zamerao joj je kojekakve sitnice kao što su: zbog čega sam bila u nekom kafiću s nekom osobom i slično. Posle raskida joj je pretio i ona ga se veoma bojala. I te večeri je zvao, tražio da se vide, ali ona nije htela. Tražio je da budu zajedno i slao preteće poruke. Pretio joj je rečima: „Znaš li ti ko sam ja, znaš li šta mogu da ti napravim“, a nakon raskida pretio da će je ubiti. Čula je od mnogih ljudi da je budala, da pravi probleme, pitali su je šta će s njim, pušio je marihuanu, nudio i nju. Tog jutra je bio lako alkoholisan, nije izgledao pijan, već mnogo više besan.

Oštećena niti njena porodica nisu prijavili događaj policiji. Policajac u Urgentnom centru je otkrio slučaj.

Oliver je osuđen za pokušaj ubistva iz čl. 113 KZ (4 godine zatvora) u sticaju sa delom protivpravno lišenje slobode iz čl. 132 st.1 (6 meseci zatvora) i delom nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija iz čl. 348/1 (6 meseci zatvora) na jedinstvenu kaznu od 4 godine i 10 meseci zatvora.

Martin

(ubistvo i samoubistvo)

Martin je državljanin Crne Gore, sa prijavom boravka u Beogradu, star 56 godina.

U kasnim popodnevним časovima jednog decembarskog dana 2009. godine, u zajedničkom stanu je ispalio jedan projektil iz pištolja (za koji nije posedovao oružni list) u pravcu supruga (49), pogodivši je u predelu glave i tako je usmrtivši. Zatim je izvršio samoubistvo ispalivši jedan projektil sebi u predelu glave.

Sestra pokojnog koja stanuje u stanu iznad izjavila je da je Martin bio dugogodišnji alkoholičar, da se pre 20 godina

lečio u psihijatrijskoj ustanovi. Suprugu je često brutalno fizički zlostavljao, jednom prilikom joj je polomio nogu. Komšije izjavljuju da je Martin često zlostavljao suprugu i da je mnogo pio. Rodbina izjavljuje da je najavljivao samoubistvo. Desetak godina ranije Martin je pokušao suicid pucajući sebi u grudi.

Mladenko

(višestruko ubistvo i samoubistvo)

Mladenko iz okoline Beograda, star 53 godine, oktobra 2007. godine, u porodičnoj kući, projektilima iz revolvera koji je neovlašćeno držao, lišio je života suprugu (53), ćerku (28) i sina (27), a zatim izvršio samoubistvo.

Prema izjavama rodbine, loši odnosi u porodici postojali su od samog početka braka. Mladenko i njegova supruga su se razveli na početku zajedničkog života i nastavili da žive nevenčano. Porodica je, prema izjavama nekih poznanika, imala finansijskih problema, a nekoliko meseci pre kritičnog događaja preselila se iz obližnjeg sela iz komforne dvospratne kuće u oronulu kuću koja je zahtevala renoviranje.

Mladenko je imao psihičkih problema, lečeni je alkoholičar, sklon nasilju i redovno je fizički zlostavljao suprugu i decu. Komšije su često vidale njegovu suprugu kako je u modricama i otečena odlazila na posao. Mladenko je u lošim odnosima bio i sa članovima šire familije. Supruga i deca su takođe imali određenih psihičkih problema i psihijatrijski su lečeni.

Supruga se obraćala policiji i prijavljivala nasilje, a toga dana se obraćala i Centru za socijalni rad tražeći pomoć. Nekoliko dana pre nego što je izvršen zločin, Mladenko je fizički zlostavljao suprugu i slomio joj jagodičnu kost, a lekar koji joj je pružio zdravstvenu pomoć o tome je obavestio policiju. Supruga je nakon toga policiji prijavila Mladenka za krivično delo nasilje

u porodici. Zločin je otkriven tako što su policijski službenici, došavši na adresu radi uručivanja poziva Mladenku u svojstvu osumnjičenog za nasilje u porodici, budući da se niko nije odazivao, a iz kuće se širio neprijatan miris, ušli u otključan stan i zatekli mrtve sve članove porodice.

Staniša

(pokušaj ubistva iz čl. 47 st. 1 ranijeg KZ RS
u vezi sa čl. 19 KZ SRJ)

Staniša iz sela na jugu Srbije, star 24 godine, muzičar, nezaposlen, ranije osuđivan zbog krivičnog dela teške krađe, oko podneva jednog oktobarskog dana 2001. godine u Beogradu u iznajmljenom stanu pokušao je da liši života svoju vanbračnu suprugu (15), na taj način što je, kada mu je ona saopštila da ne želi više da živi sa njim u vanbračnoj zajednici, uputio reči „Mrtva si!“, skočio na nju dok je sedela na krevetu i jednom rukom joj stezao grlo, a drugom rukom u kojoj se nalazio nož više puta ubo u predelu grudnog koša nanevši joj teške telesne povrede.

Pred sudom Staniša je priznao da je oštećenu nekoliko puta ubo nožem, ali bez namere da je ubije. Kada mu je oštećena saopštila da ne želi više da sa njim živi u vanbračnoj zajednici udario joj je najpre šamar, ali kako mu je ona uzvratila, uzeo je nož sa stola i počeo je da je ubada. Stavio joj je ruku na usta, ali se ne može setiti da li je uhvatio za vrat. Pobegao je iz stana i stanodavki rekao da je ubio devojkicu. Posle je otišao na jednu uzvišicu i posmatrao kako je došla hitna pomoć i kako oštećenu iznose. Kada je oštećena postala punoletna, venčao se sa njom i imaju dvoje dece. Sada misli da je bolje da mu se ruka osušila nego što je ubo nožem. Sve se to desilo jer mu je saopštila da je abortirala, a on je dete bez roditelja i nije mogao da se nosi sa tom informacijom. Kad mu je to rekla, popio je rakiju koja se nalazila

u kući, koju koristi njen otac i to negde oko 3-4 prsta za 5-10 minuta. Popio je i bensedin koji je inače redovno konzumirao. Ona mu je to saopštila na putu do kuće njenog oca i on je usput kupio bensedin i popio čitav red tableta, a kod njenog oca je popio rakiju i tad je, kaže, napravio tu glupost. Uopšte nije bio svestan šta je uradio, tek kad je video krv, uplašio se i pobjegao. „Želim da napomenem da sam zbog informacije o abortusu ja hteo da se ubijem, ali se desilo ovo. Iz razloga što sam se uplašio da sam je ubio nisam joj pružio nikakvu pomoć. Posetio je sutradan u bolnici, a ona mu rekla da ne dolazi, da ga traže, da će se videti kad izađe iz bolnice. Inače, po spornom događaju mi smo do pre tri meseca bili u dobrom braku, ali od kad mi je saopšteno da ona ima hepatitis, ja sam prekinuo svaki kontakt sa njom, odnosno ne živimo zajedno, komuniciramo zbog dece.“

Oštećena je objasnila da je kritičnom prilikom saopštila Staniši nakon mesec dana zajedničkog života da neće više da živi sa njim, te je on počeo da kuka i da preti da će da se ubije, uzeo je nož i predao njenom ocu tražeći da ga ovaj ubije. Kad je otac izašao, skočio je na krevet prema njoj uz reči „mrtva si“. Ona je počela da zapomaže: „ubi me!“, pa se njen otac pojavio i pozvao hitnu pomoć, a Staniša je iskočio kroz prozor i pobjegao. Trenutno su u lošim odnosima, rastavljeni su. Ne može da objasni zašto je kasnije bila u vezi sa njim i pored toga što se desilo i izrodila mu decu. Nije tačno da su bili u dobrom braku i da su se razišli zbog hepatitisa, „nikada nismo bili u dobrom braku“. Nedavno je došao kod nje u kuću, doveo decu i rekao joj da ako ne povuče tužbu, da će da joj baci bombu u kuću. Oštećena dalje izjavljuje da se boji Staniše. Pretio joj je da će je ubiti. Želi samo to da on nju i decu ostavi na miru i da je ne uznemirava. „Nijedna žena ne može da izdrži ono što je Staniša meni činio i kako se ponašao i pre pojave te nove žene.“ Nije podnosila prijavu protiv njega zato što ga se bojala.

Prema informacijama iz Izveštaja o neuropsihijatrijskom veštačenju okrivljenog Staniša ima histrionski strukturisanu ličnost i prosečnih je intelektualnih sposobnosti. Kritičnom prilikom, afektivna napetost je dobila na intenzitetu, a ključni sadržaj ovako nastale afektivne napetosti bio je afekt gneva srednjeg intenziteta. Imajući u vidu njegovu ličnost, te psihičko stanje u vreme izvršenja dela, odnosno jednostavnu alkoholnu opijenost i omamljenost bensedinom, te afektivnu napetost sa sadržajem afekta gneva srednjeg intenziteta, sposobnosti da upravlja svojim postupcima bile su smanjene do stepena bitnog, ali ne i bitno.

Staniša je pravnosnažno osuđen na 3 godine zatvora.

Petorica učinilaca homicidnog nasilja nad partnerkom iz beogradskog uzorka, nisu mogli biti razvrstani prema opisanoj tipologiji Elishe i saradnika, bilo zato što u korišćenim izvorima nije bilo dovoljno informacija u vezi sa slučajevima u kojima je izvršeno ubistvo i samoubistvo, bilo zato što okolnosti u kojima su ubistva partnerke izvršena ukazuju na predominantnu ulogu psihotičkih deluzija u njihovoj genezi, odnosno neodređenu motivaciju utemeljenu na halucinacijama (najčešće imperativnim) i deluzijama, odnosno sumanutim idejama. Budući da se takvi slučajevi redovno, premda ne sa visokom zastupljenošću, pojavljuju u strukturi partnerskog homicidnog nasilja, ima smisla da i oni budu uključeni u tipologiju kao poseban klaster učinilaca koji ubistvo vrše prevashodno pod pritiskom psihotičnih deluzija i halucinacija, najčešće u okviru neincijalnog psihotičkog šuba šizofrenije.

Nenad
(ubistvo iz čl. 113 KZ)

Nenad je građevinski tehničar bez stalnog zaposlenja iz okoline Beograda, izbeglica, star 44 godine, neosuđivan. Jula 2009. godine u večernjim časovima, u svojoj porodičnoj kući lišio je života suprugu (43) tako što je nakon kraće svađe sa njom, u trpezariji, u jednom trenutku ustao sa stolice, uhvatio oštećenu sa obe ruke za vrat, oborio je na pod, stiskao rukama oko vrata i tako je držao dok ona nije prestala da daje znake života, a zatim otišao do sobe gde drži alat i sa police uzeo jedan šraf za lesonit dužine 12cm i čekić macolu, vratio se u trpezariju i u oštećenu koja je na podu nepomično ležala zakucuo šraf u predelu srca udarajući ga čekićem više puta dok nije u potpunosti ušao u njeno telo.

Policijskim službenicima Nenad je objasnio da je isterivao demona iz supruge. Svađao se sa njom, pa je u jednom momentu ustao sa stolice... Neka sila ga je naterala da je davi, govorila mu da je ona satana i vampir, da mora da je zadavi i da joj zakuca ekser, jer je to kao vampiru glogov kolac. U momentu kad je završio sa zakucavanjem šrafa, ta sila je prestala da ga tera dalje, nakon čega je izašao na terasu... Godine 2004 ili 2005. se lečio u Padinskoj Skeli i na Klinici za psihijatrijske bolesti „Dr Laza Lazarević“ zato što su mu se i tada javljale te sile i terale ga da poruši neku ikonu i zaštitnu ogradu u crkvi. Od prepisane terapije je uzimao lorazepam i largaktil i jedanput mesečno primao mediten depo injekciju. U početku se javljao na kontrole, ali je samovoljno prekinuo pre oko dve godine i odlazio samo u Dom zdravlja po recepte. Prestao je da ide i na injekciju u decembru 2008. jer je želeo da proba bez njih, pošto su ga umrtuljivale i bez njih se bolje osećao, imao je volju za rad... Sa suprugom je bio u zategnutim odnosima jer mu je prebacivala da nije nikakav majstor, ali je nikad nije tukao.

Istražnom sudiji Nenad je objasnio da je oštećenu gušio oko pola sata i dok ju je gušio, njoj je krv krenula iz usta. Svoje halucinacije je opisao sledećim rečima: „Glasovi su mi govorili „udavi je, udavi je“... onda mi je pao mrak na oči...“.

Nenad već nekoliko godina boluje od paranoidne šizofrenije. Komšije su ga više puta prijavljivale zbog narušavanja javnog reda i mira. Godine 2005. odveden na Kliniku za psihijatrijske bolesti uz asistenciju policije, bez prisustva porodice. Prema navodima u otpusnoj listi, nije prihvatio hospitalizaciju. Tokom boravka u tranzitornom „M“ odeljenju, veći deo vremena proveo je fiksiran u svojoj garderobi. Izjavio je: „Otišao sam u crkvu, video sam ikonu palog anđela koju sam razbio. Pre toga sam popio tri piva. Čuo sam božji muški glas koji mi je rekao da to uradim...“. Bolovao od meningitisa pre tri godine. Oženio se sa 25 godina. Brak solidan. Lečen od 4.12.2005. do 10.1.2005. godine. Otpušten je u pratnji supruge, oporavljen. Predložena je terapija mediten depo 0,025 I na tri nedelje. Largactil 0,025, uveče.

Srodnici oštećene izjavili su da im je bila poznata priroda bolesti od koje je Nenad bolovao, da se ona nije previše žalila na probleme sa njim, ali da jeste pominjala svojoj majci da ju je on par puta odgurnuo.

Prema informacijama iz Izveštaja o neuropsihijatrijskom veštačenju Nenad boluje od paranoidne šizofrenije, njegova ličnost je jednostavne strukture sa aktuelno naglašenom emocionalnom prazninom.... Delo koje mu se stavlja na teret je izvršio pod impulsima i sadržajima navedene duševne bolesti i njegove sposobnosti da shvati značaj dela i da upravlja svojim postupcima bile su isključene.

Na glavnom pretresu Nenad se branio ćutanjem. Prema oceni veštaka neuropsihijatra, mogućnost da izvrši delo bila bi manja da je Nenad bio pod odgovarajućom terapijom, potvrdno, mada iz prakse zna da postoje slučajevi da su osobe čak i u

psihijatrijskim bolnicama vršile ovakva dela. Uzrok bolesti se još uvek ne zna, ali kod ovakvih osoba postoje generalne predispozicije. Ratno iskustvo i boravak na ratištu od 1991-95. godine nije mogao prouzrokovati bolest, ali je to iskustvo moglo ubrzati njeno ispoljavanje. Radi se o trajnoj duševnoj bolesti koja ima progresivni karakter, što znači da ne postoji mogućnost izlječenja, ali postoji mogućnost zalečenja, odnosno dovođenja u određenom periodu u stanje bez posebnih psihopatoloških sadržaja, ali za to je potrebno dugotrajno i redovno lečenje.

Radovan

(ubistvo iz čl. 113 KZ)

Radovan je fizički radnik iz okoline Beograda, star 42 godine, završio je osnovnu školu, oženjen je, otac troje dece. U toku izvršenja mere bezbednosti obaveznog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi zbog ubistva iz čl. 47 st. 1 KZ RS koje je izvršio nad snajom, Radovan je, došavši kući na vikend oktobra 2006. godine, lišio života suprugu (45), nakon kraće svađe tako što ju je, dok je ležala na podu dnevne sobe, više puta udario čekićem u glavu.

Radovan je priznao delo. Dolazio je kući na vikende. Nije uzimao prepisanu terapiju jer je želeo da sa suprugom ima seksualne odnose. Ona je to odbijala. Svađali su se. Ne seća se kada je u toku noći ustao i uzeo čekić. Probudilo ga je vrištanje unuke koja je spavala sa njima...

Radovan boluje od rezidualne šizofrenije. U kritično vreme se nalazio u stanju akutnog psihotičkog šuba.

Izrečena mu je mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi.

Budući da je smatrano značajnim i svrsishodnim razmotriti odnos motivacije kod partnerskog ubistva i pola učinilaca, sprovedenim empirijskim istraživanjem prikupljeni su podaci o devet slučajeva partnerskog homicidnog nasilja koje su izvršile žene, a koji su se našli u naznačenom okviru uzorka predmeta koji su se odnosili na ubistvo u okviru partnerskog odnosa.

Žene koje su ubile muškarce partnere ne razlikuju se prema stepenu obrazovanja od muškaraca učinilaca ovog oblika ubistva – u najvećem broju slučajeva one su imale srednju školsku spremu. Ni s obzirom na starost one se nisu značajno razlikovale od učinilaca muškog pola – raspon godina u ženskom delu uzorka se kreće od 19 do 70, sa srednjom vrednošću od 42,7 i standardnom devijacijom od 16,1.

Razlike između muškaraca i žena kao učinilaca partnerskog ubistva tiču se, pre svega, karaktera njihovih prethodnih odnosa sa žrtvom. Naime, za razliku od muškaraca, žene izuzetno retko viktimizuju bivše partnere – samo jedna od osam žena delo je izvršila nad bivšim ljubavnim partnerom, dok su ostale delo izvršile nad aktuelnim bračnim ili vanbračnim partnerima. Iste rezultate pokazuju i ranije sprovedena istraživanja u Srbiji (Simeunović-Patić, 2002: 7) i van nje (Wilson, Daly, 1993: 4). Najčešće, žene su viktimizovale muškarce sa kojima su u kritično vreme živele u zajednici, a pet od njih devet prethodno je trpelo fizičko nasilje od strane žrtve. Žene učinioci najčešće ranije nisu osuđivane, izuzetno retko su bile suicidalne pre dela, a posle dela niti u jednom slučaju. Homicidni napad žene u 55,6% slučajeva za ishod je imao pokušaj ubistva, dok su homicidni napadi koje su vršili muškarci češće za ishod imali svršeni oblik ubistva (u preko 2/3 slučajeva).

Žene učinioci partnerskog ubistva iz uzorka nešto su češće patile od mentalnog poremećaja nego muškarci učinioci (56% naspram 39%). Što se pak tiče strukture mentalnih poremećaja, razlika između muškaraca i žena gotovo da nije bilo – psihotični poremećaji i zavisnost od psihoaktivnih supstanci participirali su u obe grupe približno jednako.

Za razliku od muškaraca učinilaca, žene su najčešće (55,5%), kao sredstvo izvršenja, koristile nož (kuhinjski) ili drugo oruđe – čekić (1) i tesarsku sekiru (1), dok je vatreno oružje korišćeno u dva slučaja: u slučaju ubistva na mah i u slučaju ubistva iz koristoljublja koje je partnerka učinila podstrekavanjem. Značajno je i to što su žene viktimizovale svoje partnere najčešće na spavanju. Izbor sredstava izvršenja i vremena, odnosno oklonosti pod kojima se delo vrši jesu upravo karakteristični za žene (uopšte) koje su fizički slabije u odnosu na svoje partnere i koje nisu vične rukovanju vatrenim oružjem (pa ni onim koje biraju, imajući u vidu preovlađujuće pokušaje dela). Slične podatke u vezi sa sredstvima izvršenja koje su koristile žene daje i ranije sprovedeno istraživanje partnerskog homicida u Srbiji (Simeunović-Patić, 2003: 82). Dakle, promene u pogledu sredstava kojima se vrši ubistvo partnera tiču se muškaraca i njihove, kako ljubavi prema vatrenom oružju tako i potrebe (ali i mogućnosti) da se ono poseduje, što se takođe dovodi u vezu sa maskulinitetom.

Međutim, i okolnosti da se radi o osobama koje su opterećene određenim mentalnim poremećajima, kao i da je prevagu, u pogledu motivacije, imala želja da se skrene pažnja partnera, ne čudi izbor oružja i ishod – pokušaj dela. Pažnju privlači i to što je ljubomora konstatovana samo u dva slučaja (kod žena sa utvrđenim šizofrenim poremećajima), dok je u

slučajevima ubistava partnerki njeno prisustvo bilo veoma zapaženo. Takođe, konzumiranje alkohola nije igralo značajnu ulogu kada je reč o ženama koje su lišile života svoje partnere (samo u jednom slučaju konstatovano je teško pijanstvo).

U pokušaju deskriptivne tipologije žena koje su ubile intimne partnere s obzirom na preovlađujuću motivaciju, mogla bi se izdvojiti sledeća tri tipa: a) žene koje su ubile partnere od kojih su trpele dugogodišnje zlostavljanje (3); b) žene koje su kažnjavale partnere zato što su izgubili interesovanje za njih (3), i c) žene koje su homicidni napad izvršile pod pritiskom psihotičkih deluzija i halucinacija (1). U uzorku su se pojavile i dve žene koje nisu mogle biti svrstane ni u jedan od navedena tri klastera, a koje predstavljaju retke slučajeve žena sklonih nasilju u interpersonalnim odnosima uopšte i žena koje delo čine iz koristoljublja. U nastavku slede kraći opisi slučajeva iz beogradskog uzorka homicidnog nasilja nad partnerom u kojima se kao učinioci pojavljuju žene, razvrstane u skladu sa prethodno navedenom tipologijom.

I. Žene ubice partnera od kojih su trpele dugogodišnje zlostavljanje

Natalija

(pokušaj ubistva iz čl. 113 KZ)

Natalija je penzionerka, stara 59 godina, neosuđivana, majka jednog punoletnog deteta, veoma lošeg imovnog stanja. U zoru jednog julskeg dana 2006. godine pokušala je da liši života vanbračnog supruga (52) dok je spavao, udarivši ga u glavu tesarskom sekirom i nanevši mu tako tešku telesnu povredu.

Pred sudom je izjavila da se ne seća događaja. Oštećeni joj je drugi, nevenčani suprug. Ima ćerku iz prvog braka. Prvi muž je mnogo pio i maltretirao je, oštećeni ju je takođe zlostavljao, ranije i njenu ćerku iz prvog braka. Kaže da je u više navrata zbog njegovog ponašanja htela da zove policiju, ali ju je on uvek u tome onemogućavao. Imala je psihičkih problema i posećivala je psihijatra.

Oštećeni je izjavio da ne razume zašto je došlo do napada od strane vanbračne supruge sa kojom je proveo 20 godina u zajednici. Naveo je da kritičnog dana Natalija i on nisu imali sukoba.

Svedoci - Natalijini bližnji, izjavili su da veruju da je razlog ovog sukoba novac, tj. otpremnina koju je Natalija dobila, a koju je oštećeni hteo da joj uzme i potroši za sopstvene potrebe. Prema nalazu i mišljenju veštaka neuropsihijatra, Natalija je sklona impulsivnom reagovanju. Pozitivne i negativne strane drugih teško integriše i povezuje, pa ih posmatra krajnje pojednostavljeno i jednostrano. Njenu ličnost karakterišu pasivno-zavisni, histrionični i psihopatski elementi. Simplifikovana struktura ličnosti. U vreme kritičnog događaja Natalijina svest je bila kompromitovana do te mere da su njene mogućnosti da shvati značaj dela i upravlja svojim postupcima bile isključene.

Nataliji je izrečena mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja na slobodi.

Ivana

(ubistvo u prekoračenju nužne odbrane iz čl. 47 st. 1
ranijeg KZ RS u vezi sa čl. 9 st. 3 KZ SRJ)

Ivana je devetnaestogodišnja domaćica iz okoline Beograda sa završenom osnovnom školom, udata, majka jednog

maloletnog deteta, bez nepokretne imovine, izdržavana od strane supruga, neosuđivana.

Decembra 1999. godine u poslepodnevnim časovima, u iznajmljenom stanu u kojem je živela lišila je života svog vanbračnog supruga (32) nakon verbalnog i fizičkog sukoba, tako što ga je kuhinjskim nožem udarila u predelu srca nanevši mu smrtonosne povrede od kojih je oštećeni ubrzo umro.

Pred sudom Ivana je izjavila da su oštećeni i ona dve i po godine živeli nevenčano, da imaju dete od 9 meseci. Između njih je često dolazilo do konflikata i tuče. On je bio nezgodne naravi, sav je bio živčan, sve mu je smetalo, tukao je više puta, tukao je i dete povremeno, jedanput ga je baš pretukao, tad je otišla u policiju, a oni su joj rekli da odnese dete kod lekara, ali ona to nije uradila strahujući da je on ne pronade tu u mestu sa detetom pa da ne ispadne nešto još gore. Bila se nekako pomirila sa sudbinom. Oštećeni je više puta dete kad plače bacao iz kolica na krevet i obrnuto... Kritičnom prilikom oštećeni je došao kući i ona mu je odmah sipala supu da ruča, a dete je počelo da plače. Oštećeni je počeo da tuče dete što plače, a ona mu je skrenula pažnju da ne bije dete jer nije ništa krivo, nakon čega je i njoj udario šamar, pa kako se ona izmakla, on je bacio stolicu prema njoj koja je pukla i razbacao sve šta je bilo po stanu. Krenuo je prema njoj, a ona je dohvatila nož sa stola i jednom ga ubola u predelu srca. Kad je videla da ne daje znake života, istrčala je napolje u komšiluk, po pomoć. Nije bila pod uticajem droge ili alkohola, ne pije i ne drogirira se.

U Izveštaju o neuropsihijatrijskom i psihološkom veštačenju okrivljene dati su sledeći anamestički podaci: otac je bio alkoholičar i napustio je vanbračnu zajednicu sa njenom majkom kada je Ivana imala dve godine. Majka je bila radnica, povremeno je čistila po kućama. Oca je povremeno viđala. Njega

je kasnije ubio rođeni brat kad su obojica bili pijani. Supruga je upoznala preko njegove sestre. On je prethodno imao jedan brak, ali nije imao dece. Dok su živeli u kući njegovih roditelja bilo je svađa, suprug je po prirodi nervozan, često je lupao stvari po kući kad mu nešto ne ide od ruke. Voleo je i da popije, ali ne često. I nju je tukao u tim trenucima, bez povoda, često rukama po glavi. Nije htela da mu se suprotstavi i radila je kako on kaže. Bio je u zatvoru zbog krađa. Situacija se pogoršala posle porođaja, jer je počeo da tuče i bebu kad je plakala. Najčešće je tukao šamarima po licu, pa se dešavalo da i bebi bude oko zatvoreno. Istovremeno je tukao i nju, jer je branila bebu. Jednom ga je napustila i otišla kod mame, ali je on došao po nju, pa se vratila. Njegov otac ih je izbacio iz kuće, jer se posvađao sa sinom. Kad su prešli kod njene majke, on se ponašao normalno. Posle dva i po meseca počeli da žive kao podstanari. Opet je počeo da maltretira bebu i nju. Bebu je tukao po licu i telu, a nju šakama po glavi i telu i gde stigne, a jednom je tukao i šipkom. Nije smela da mu se suprotstavi jer je znala da će biti još gore, a nije smela da ga napusti, jer bi tako samo napravila probleme svojoj majci s obzirom da nije imala gde drugde da ode. U momentima kad bi ga prošla ta nervoza, suprug bi bio dobar prema njoj i detetu i opet bi se voleli, ali je to trajalo dva-tri dana, pa bi počinjalo sve ispočetka. Morala je da ga sluša, da radi sve što on kaže, bio je ljubomoran na nju, u tom smislu da nije smela sama nigde da izađe iz kuće, niti da prošetala dete napolju, on je sa njom išao čak i kod ginekologa. U više navrata je razmišljala o tome da ga napusti i ode s detetom, ali to nije smela da mu pomene, jer je znala šta bi usledilo... Kritičnom prilikom je osećala veliki strah za sebe i dete.

Prema nalazu veštaka, Ivana je osoba čije su intelektualne sposobnosti u donjim granicama proseka, uz oskudnu edukativnu i socijalnu nadgradnju. Osnovno raspoloženje je depresivno, uz afektivnu labilnost koja povremeno izmiče

kontroli. Voljno-nagonski dinamizmi su joj oslabljeni. Ličnost u razvoju, simplifikovane strukture. Socijalno je marginalizovana, sa dubokim strukturisanim osećanjem odbačenosti i neprihvaćenosti, koje je posledica okolnosti pod kojima je odrasla u primarnoj porodici (otac težak alkoholičar, ubijen od strane brata, tuče i razmirice na relaciji majka-otac itd). Ona je usvojila obrasce ponašanja kojima dominiraju pasivnost i trpeljivost. Njen insuficijentni Ego nije mogao da ponudi adekvatnu elaboraciju situacije u koju je zapala pored hostilnog muža. Sukobi sa mužem dovode kod nje do razvoja negativnog emocionalnog naboja prema njemu. Takođe se formira osećanje latentnog straha koje se intenzivira u stanjima muževljeve alkoholisanosti. Kod nje je pre započinjanja dela došlo do razvoja snažne afektivne napetosti, sa snažnim afektom straha. U okolnostima kada je počeo svoju agresiju da usmerava ka bebi, došlo je do provale straha, tuge, osećanja besmisla, užasa i do aktivacije svih majčinskih instinkta koji su doveli do dela koje joj se stavlja na teret. Našla se u tzv. „graničnoj egzistencijalnoj situaciji“. U kritično vreme bila je bitno smanjeno uračunljiva.

Ivana je oglašena krivom što je, dovedena bez svoje krivice u jaku razdraženost napadom oštećenog prekoračivši granice nužne odbrane lišila života vanbračnog supruga odbijajući od sebe istovremeni protivpravni napad tako što je nakon verbalnog, a zatim fizičkog sukoba sa oštećenim koji je u jednom trenutku udario njihovo maloletno dete staro 10 meseci, a zatim i šamar optuženoj krenuvši u napad prema njoj, ugrozivši joj telesni integritet, pa je optužena prekoračila granice nužne odbrane u odnosu na sredstvo kojim je odbijala istovremeni protivpravni napad, kuhinjskim nožem dužine 14 cm, sečiva 10,5 X 2,30 ubola oštećenog udarcem u predelu srca nanevši mu smrtonosne povrede u vidu rane u gornjoj levoj četvrtini grudnog koša usled čega je kod oštećenog nastupila smrt usled pritiska na srce od krvi izlivena u srčanu kesu na ubodine srca i

iskrvarena iz ubodine pluća, čime je učinila ubistvo u prekoračenju nužne odbrane iz čl. 47 st. 1 KZ RS u vezi sa čl. 9 st. 3 KZ SRJ. Izrečena joj je kazna zatvora od 2 godine i 6 meseci. Presuda je ukinuta, kao i dve presude donete u novim postupcima, pri čemu je u svakom od njih Ivana oglašena krivom za ubistvo u prekoračenju nužne odbrane i oslobođena od kazne. Poslednja presuda prvostepenog suda je potvrđena od strane Vrhovnog suda Srbije marta 2008. godine.

Dragana

(ubistvo na mah iz čl. 115 KZ)

Dragana iz Beograda, stara 49 godina, završila srednju školu, nezaposlena, izdržava se od povremenog rada, neosuđivana, majka jednog punoletnog deteta. U prepodnevним časovima u septembru 2007. godine, u zajedničkom stanu, lišila je života svog nevenčanog supruga nakon prepirke koja je trajala tokom noći. Oštećeni je legao u krevet obučen, pa se tokom noći žalio da mu je čas hladno čas vrućina, a optužena je više puta ustajala otvarajući vrata od terase, pa kad mu je ujutru rekla da se presvuče za spavanje, ubijeni je odgovorio: „Nemoj sad da me budiš, jebaću ti mater kad ustanem, prodao sam te, moraćeš noćas da odradiš moj dug“, nakon čega Dragana uzima pištolj koji je pripadao oštećenom i ispaljuje smrtonosni hitac u predelu glave ubijenog u trenutku kada je bio okrenut na bok, njoj leđima.

Pred sudom Dragana je izjavila da je uoči ovog događaja cele noći bila psihički maltretirana od strane oštećenog, da joj nije dao da spava. Govorio joj je: „Kurvo, otvori vrata, vidiš da ću da izgorim od toplote“, potom: „Smradu, ugasi svetlo“ itd. U toku noći, pošto je bilo hladno, pokrila ga je prekrivačem, a on joj rekao da će joj jebati mater kad ustane i da zatvori vrata. Kada je ujutru ustala i spremila se da ode po doručak i novine, probudila ga je da bi mu rekla da se skine, s obzirom na to da je

spavao obučen, a inače je morala da mu se javi kad negde izlazi, a on joj je rekao da će joj jebati mater i da mora da odradi njegov dug i ona je to shvatila da mora seksualno to da odradi s nekim muškarcima i pao joj je mrak na oči, pa je uzela pištolj koji je stajao na natkasni odmah pored njegove glave i ispalila jedan metak u njega sa razdaljine od 1m-1,5m u glavu. On je bio prvo okrenut na leđa, a kad joj je rekao to što je imao, okrenuo se na bok, njoj leđima, licem prema zidu. Dva-tri dana pre kritičnog događaja oštećeni ju je udarao pesnicama po glavi, što je i ranije radio. Ne može da se seti zbog čega i šta je bio povod, jer je to bilo svakodnevno. Gasio joj je pikavce po grudima, seksualno se uživljavao na njoj (silovao je tako da je morala da stavlja led na genitalije; dovodio je u kuću druge žene i nju terao da gleda njihove seksualne odnose; terao je da gledaju porno-filmove i da ponavljaju scene koje bi mu se dopale) tukao, vređao, jednom joj pucao u zadnjicu, iz obesti... Rasprodavao je imovinu. Poslednji put je to uradio 2007. godine od kada ni on ni ona nisu nigde radili. Njoj nije dozvoljavao da radi i jako su teško živeli i to od ušteđevine. Govorio je da je poslat od boga da joj presudi. U principu je znala zbog čega on reaguje, a to su bile potpuno beznačajne stvari i razlozi, recimo kad ne mogu da nađu mesto za parkiranje ili ako ona uđe najpre kod ćerke u sobu kad uđe u stan i sl... Nije mu se suprotstavljala jer je preovlađivao strah, znala je da, kada bi nešto preduzela, da bi je ubio ili unakazio, kako je i govorio da će učiniti i zbog toga se nikome nije obraćala za pomoć, ali su to znali njegovi drugovi i njene drugarice.

Svedoci, Draganini bližnji i oni koji su dobro poznavali oštećenog, potvrdili su da je ona svakodnevno bila izložena fizičkom zlostavljanju, pretnjama i ponižavanju, da se ona oštećenom nije suprotstavljala, verovatno iz straha. Smatraju da nije bilo šanse da ona ode od njega, jer je oštećeni bio problematičan, hirovit, agresivan.. Dok je pio, bio je veoma prek

i agresivan prema svima oko sebe. Umeo je da puca u takvim situacijama. Prilikom jedne tuče u kafani bacio je naftaricu na čoveka, pucao je u jednoj zlatari. Draganu je uvek zlostavljao, učutkivao, udarao je, ona je uvek izgledala preplašeno. Kontrolisao je njeno kretanje ma kuda da je išla. I pijacu je morala da mu prijavi. Važio je za opasnog tipa u podzemlju. Uvek je imao oružje kod sebe, a malo mu je trebalo da plane... Prodao je lokal u kom je bila menjačnica, pa su nastali problemi, jer je pare uložio u neku kuću koju je zidao, vraćao je neke dugove, a pre toga su živeli široko. On je u toj situaciji krivio okrivljenu bez ikakvih realnih razloga, jednostavno je ona uvek bila kriva... Delovala je potpuno bespomoćno, mogao je da se vidi strah u kostima, nikada mu se nije suprotstavljala. Kad je oštećeni dolazio u kuću, uvek je na sto spuštao pištolj, morao je uvek prvi da jede i radio je šta je hteo. I u prethodnim vezama oštećeni je zlostavljao partnerke. Jednu od bivših devojaka je tukao na javnom mestu, držeći je za kosu, a lice joj nabijao na svoje koleno i teško je povredio...

Dobra je ilustracija kazivanje kćerke koja je takođe bila žrtva nasilja od strane ubijenog, istina, dominantno psihološkog što u neposrednom kontaktu sa njim što zbog prisustvovanja majčinom zlostavljanju: „Ne mogu se ni priseliti svih neprospavanih i propklanih noći. Sa 11 godina doživljavam užas videvši okrvavljenu i prostreljenu svoju majku na podu i oca koji pre nego što zove pomoć uklanja tragove svoje greške i odmah govori šta i kako treba objasniti, što se i dogodilo. Majka je 6 meseci bila u ekstenzijama i nije se znalo da li će hodati...Moja majka je imala kolekciju velikih i tamnih naočara kako bi prikrila modrice na licu...Majka je pokušavala da me zaštiti podmećući sebe, lažući da je sve u redu, a ja sam spavala tek kada utihnu svi zvukovi. Kažnjavanje moje majke je paradoks i groteska. Ona plaća ono što je davno preplatila.”

Komisija veštaka psihijatara i psihologa ocenila je da su kod Dragane prisutni elementi posttraumatskog sindroma. Dragana je osoba solidnih intelektualnih sposobnosti, normalne organizacije ličnosti, sa dominacijom pasivno-zavisnih crta čija je morfološka struktura pretežno sastavljena od rigidne modulatorne kontrole. Ona ima jak doživljaj nekompletnosti, neispunjenosti i neadekvatnosti u sklopu pasivno zavisne strukture. Njeno samopoštovanje je prilično fragilno te je povišeno osetljiva na omalovažavanje. Interpersonalni stil odlikuje nepreduzumljivost čime može da se objasni 27-godišnje trpljenje u disfunkcionalnom braku. Ovo je stvorilo specifičnu senzitivnost, što je finalno rezultovalo motornim pražnjenjem u trenutku doživljaja ugroženosti vlastitog integriteta. Naime, kritične okolnosti kao da su inicirale lanac kumuliranih negativnih emocija zbog personalne hipersenzitivnosti na dalje vređanje, neuvažavanje, ugrožavanje, što je datom prilikom uslovalo ego-distonu reakciju. Ona je zbog ponašanja oštećenog i prethodno akumuliranog negativnog iskustva, kao i visokog stepena uverenosti da zaista može biti egzistencijalno ugrožena kritičnom prilikom, uvedena u stanje visoke razdraženosti i straha visokog intenziteta što je sve usled već opisane afektivne preplavljenosti rezultiralo popuštanjem ego-kontrole. Njena sposobnost da shvati značaj dela i da upravlja svojim postupcima bila je bitno smanjena.

U završnoj reči, Dragana je izjavila: „Žao mi je što se sve ovo ovako završilo, ali se ne osećam krivom.“ Ogllašena je krivom za krivično delo ubistvo na mah iz čl. 115 KZ i pravosnažno osuđena na kaznu zatvora od 2 godine i 6 meseci. Među olakšavajućim okolnostima sud je posebno cenio činjenicu da je optužena 27 godina fizički i psihički maltretirana, zlostavljana i vređana od strane pokojnog.

II. Žene koje su kažnjavale partnere zato što su izgubili interesovanje za njih

Marina

(pokušaj ubistva iz čl. 113 KZ)

Marina je stara 26 godina, rođena u Beogradu, završila zanatsku školu, neudata, bez dece, neosuđivana. Avgusta 2010. godine u popodnevnom časovima pokušala je da liši života svog bivšeg momka (42) na školskom igralištu u Beogradu, tako što je uzela kuhinjski nož iz stana, stavila ga u torbu, došla na igralište i u leđa ubola oštećenog dva puta nanevši mu lake telesne povrede, dok je ovaj ispijao pivo. Zatim se vratila kući i pozvala policiju.

Marina je pred sudom izjavila da je sa oštećenim bila u emotivnoj vezi, pa su raskinuli. Posle raskida često ju je zvao mobilnim i kad god bi je video, bio je verbalno i fizički nasilan prema njoj. Tukao ju je i šamarao i dok su se zabavljali. Kritičnom prilikom ponela je nož u torbici da bi se zaštitila od njega. Došla je na igralište, a oštećeni joj je prišao i počeo da je vuče za kosu, vređa i šamara. Kad se okrenuo od nje ona je izvadila nož, ubola ga i odmah počela da beži.

Oštećeni je izjavio da je sa Marinom bio u emotivnoj vezi mesec dana pre kritičnog događaja. Nakon raskida ona je počela da ga uznemirava, dolazila mu je noću u stan, budila stanare njegove zgrade. Jednom je, revoltiran, uhvatio za lice i odgurnuo od sebe.

Očevici su potvrdili iskaz oštećenog.

U Izveštaju o neuropsihijatrijskom veštačenju okrivljene navodi se da je Marina u kritično vreme bila u fazi heroinske zavisnosti. Leči se psihijatrijski od 16. godine zbog više pokušaja suicida. Otac joj je takđe bio heroinski zavisnik.

Emocionalno je nestabilna. Kombinuje lekove i alkohol. Uračunljivost joj je bila smanjena ali ne bitno.

Marina je pravnosnažno osuđena na kaznu zatvora od 3 godine, uz koju joj je izrečena mera bezbednosti obaveznog lečenja narkomana.

Irena

(pokušaj ubistva iz čl. 113 KZ)

Irena je stara 37 godina, rođena u unutrašnjosti Srbije, završila srednju školu, udata, domaćica. Jula 2006. godine u ranim jutarnjim časovima, u zajedničkom stanu u okolini Beograda pokušala je da liši života muža tako što mu je prišla dok je ležao na krevetu i čekićem ga više puta udarila u glavu nanevši mu laku telesnu povredu. Kada je on počeo da zapomaže, Irena je pozvala hitnu pomoć.

Policijskim službenicima Irena je saopštila da četiri godine živi sa suprugom, poslednjih godinu dana su u braku. Otada počinju i veliki sukobi sa njim koji su se ogledali u psihičkom i verbalnom ponižavanju. Kaže da joj je par puta radio o glavi pokušavajući da je uguši jastukom. Smatra da je razlog takvog njegovog ponašanja bila njena ljubomora zbog njegovih odlazaka kod raznih žena. On nije smeo da je napusti jer je znao da se ona ponekad ponaša „afektivno“. Od oktobra ju je svakodnevno maltretirao jer je bio sprečen da ide kod prijateljica. Nekoliko puta je htela da ga prijavi policiji, ali se bojala da bi je posle ubio ili isterao i iskoristio to kao povod da je odstrani od sebe, da može da ide kod tih žena. Terao je da radi, bila je na kraju snage. Sinoć je pokušala da legne pored njega, on je oterao iz kreveta, pa je u depresiji pozvala drugaricu i s njom razgovarala. Pokušala je da zaspí, ali 5-6 sati nije mogla, pa je opet otišla kod njega u krevet, ali se on pokrio čaršafom preko glave odbacivši je i pokretima pokazujući da mu ne treba. Počela je da ga udara,

a kad je on rekao: „Pomozi mi“, prestala je i počela da plače. Htela je samo da ga „osvesti“, ne da ga ubije. Konstatuje da ga je u svakom slučaju „razmazila“....

Pred sudom Irena je izjavila da je sa mužem bila u lošim odnosima. Mesecima ju je maltretirao, tukao i terao bolesnu da radi po kući, prekidao joj san. Sve što je uradila bilo je u strahu da ne ostane bogalj, bojala se da će je ubiti. Pukao joj je film. Nije imala gde da ode od njega jer joj je otac isti kao i muž. U njenoj glavi, kaže, sve što se desilo bilo je „samoodbrana.“

Oštećeni nije svedočio protiv supruge.

U izveštaju o neuropsihijatrijskom veštačenju okrivljene navodi se da je Irena uznemirena, napeta, sa pažnjom usmerenom na unutrašnja zbivanja. Ima ideje propadanja, a afekat joj je krut i zaravnjen. Izrazito je podozriva prema okolini, sa stalnom spremnošću za negativno komuniciranje. Poseban stresni faktor je hronična materijalna oskudica. Irena se više puta lečila psihijatrijski tokom prethodne decenije jer je razmišljala o suicidu. Napustila je fakultet posle prve godine. Ranije joj je dijagnostikovao shizotipalni poremećaj. Ozbiljniji psihički problemi kreću posle majčine smrti – noćne more, nesanica, slaba volja. Kardiološki je bolesnik nekoliko godina unazad. Retko uzima alkohol. U kritično vreme bila je pod dejstvom tableta (bromazepam, flormidal, ksalol). Postoji manjak samopouzdanja i ispodprosečna funkcionalnost. Sklona je podređivanju autoritetu. Njen suprug je završio osnovnu školu, radi na pijaci kao trgovac. Prema Ireninom opsiu, šarmantan je, voli da priča... Kod Irene je prisutna manipulativnost karaktera. U kritično vreme njena uračunljivost nije bila smanjena.

Utvrđeno je da je Irena postupala sa eventualnim umišljajem. Pravnosnažno je osuđena za delo iz člana 113 u v. čl. 30. KZ i

oslobođena od kazne zbog dobrovoljnog odustanka (čl. 32 KZ).

Milena

(pokušaj ubistva iz čl. 114 st. 1 t. 1 KZ)

Milena je visokoobrazovana 30-ogodišnjakinja rođena u jednoj od bivših jugoslovenskih republika, udata, bez dece, zaposlena, neosuđivana. Maja 2006. godine u jutarnjim časovima sa umišljajem pokušala da liši života supruga na podmukao način, tako što je, nakon što se probudila, otišla do kuhinje, uzela dva noža i dok je njen suprug spavao na stomaku, sa dva udarca nožem mu nanela dve rane, ali je u izvršenju sprečio oštećeni, koji je zadobio lake telesne povrede.

Oštećeni je pred sudom izjavio da su Milena i on četiri godine u braku. Kritičnom prilikom je spavao i osetio da ga je nešto zaseklo na levoj strani vrata, što ga je i probudilo, pa je automatski, instinktivno, preko glave navukao ćebe i zadobio još jedan udarac takođe na levoj strani vrata, u momentu je kroz ćebe uhvatio nož i uočio Milenu koja mu je rekla: „Ti me ne voliš, hoćeš da me smestiš u ludnicu“, nakon čega se on borio s njom pokušavajući da ,ustane i uočio je da ona u rukama ima par noževa, pa je uhvatio za nož u desnoj ruci kojim mu je zadala dva udarca u vrat, nakon čega je uhvatio i drugi nož koji je držala u levoj ruci, uspeo je nekako da se pridigne sa kreveta i uspeo je da joj izbije noževe iz ruku, izvukao je iz njegovog stana i odveo do stana njegovog oca preko puta, nakon čega je pozvao H pomoć i policiju. Oštećeni je izjavio da ne ističe nikakav odštetni zahtev i da nije zainteresovan za dalji tok krivičnog postupka.

Milena je pred sudom navela da oštećenog poznaje još iz detinjstva. U braku nisu imali fizičkih sukoba, ali su malo komunicirali i suprug ju je zapostavljao i psihički maltretirao,

tako što joj je govorio „glupačo“, „vidi kakva si“, „idi, leći se“, pri čemu je, kako navodi, znala da je mislio na neku svoju tetku koja se lećila od šizofrenije i na taj način joj je ukazivao da i ona može da oboli... I pre ovog događaja kad god bi tražila da joj pomogne i da je odveze kod lekara, govorio joj je da ima markicu i da može i sama da ide... Misli da je njemu smetalo to što je ona obrazovanija od njega i znao je da kaže kako on više zarađuje iako nema diplomu. Ona je psihičke probleme počela da oseća par meseci ranije u vidu strašne napetosti, svraba po telu, nesаницe, umora, bezvoljnosti za poslom i svakodnevnim kućnim poslovima, jake glavobolje. Uzimala je terapiju, ali su se problemi pojačavali. Otišla je kod neuropsihijatra, dobila drugu terapiju i zakazana joj je kontrola za 20 dana. Simptomi su se pojačavali. Pokušala je da zatraži pomoć psihijatra, ali nije uspela odmah da je dobije... Tokom večeri uoči kritičnog događaja otišla je kod supruga na posao da mu se požali na svoje stanje. On joj rekao da nije u stanju da joj pomogne. Zamolila ga je da je odveze do njenih roditelja, a on rekao da mora prvo da se odmori. Ona se osetila vrlo umorno i iscrpljeno pa je javila roditeljima da će doći sutradan i otišla na spavanje. Suprug je ostao da gleda TV... Sledeće čega se seća je mnoštvo ljudi koji se oko nje vrmaju, doktori, policija...

Prema oceni veštaka neuropsihijatra, psihijatra i psihologa, motiv okrivljene je bio da na neki način privuče pažnju supruga jer je nerazumevanje s njegove strane jedan od faktora koji su doprineli njenoj psihološkoj dekomenzaciji. Kritičnom prilikom bila je u stanju povišene emotivne napetosti, difuzne anksioznosti izazvane izostankom potrebne i dovoljne emocionalne podrške i razumevanja od strane supruga, a to je dovelo do sloma odbrambenih mehanizama, tako da su radnje koje je kritičnom prilikom preduzela u stvari „apel za pomoć“.

Milena je pravosnažno osuđena na 2 godine i šest meseci zatvora. Sud je kaznu ublažio ispod propisanog minimuma imajući u vidu olakšavajuće okolnosti (priznanje, iskreno držanje pred sudom i kajanje, neosuđivanost), stepen krivice i pobude iz kojih je delo izvršila, kao i sve okolnosti pod kojima je delo učinila.

III. Žene koje su homicidni napad izvršile pod pritiskom psihotičkih deluzija i halucinacija

Gordana

(pokušaj ubistva iz čl. 113 KZ)

Gordana, stara 51 godinu, srednjeg obrazovanja, penzionisana, rođena u selu u unutrašnjosti Srbije, sa prebivalištem u okolini Beograda, udata, majka jednog punoletnog deteta, jedne decembarske noći 2007. godine je u svom stanu, u stanju neuračunljivosti, pokušala da ubije supruga u spavaćoj sobi, zadavši mu četiri uboda kuhinjskim nožem i nanevši mu teške telesne povrede.

Pred sudom, Gordana je izjavila da su se suprug i ona prethodnog dana svađali. Te noći se probudila oko 2 časa i palo joj je na pamet da zakolje muža jer je čula da bi on i ćerka mogli da je ubiju. Ranije su odnosi s mužem bili relativno dobri. Nisu se svađali, on uglavnom ćuti. Tog dana je čula glasove (glasove je inače prvi put čula desetak godina ranije, od kada se leči u psihijatrijskoj ustanovi) koji su joj govorili da suprug zida kuću nekoj ženi. On ju je ubeđivao da to nije istina. Glasovi su joj govorili da je muž ne voli, da ju je ostavio zbog drugih žena, treba da ga ubije („Ubij ga, ubij ga...“).

Oštećeni (star 54 godine) izjavio je da je mesec dana pre kritičnog događaja supruga bila uznemirena i depresivna.

Prema nalazu veštaka neuropsihijatra, Gordana boluje od paranoidne šizofrenije.

Doneto je rešenje kojim je izrečena mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi.

U retkim slučajevima, motivacija žena iz beogradskog uzorka koje su izvršile ubistvo nad svojim partnerima bila je specifična. Naime, u jednom slučaju se radilo o starijoj ženi (70) iz okoline Beograda, majci troje punoletne dece koja je i ranije bila nasilna prema suprugu i koja je generalno bila sklona nasilnim ispadima (više puta je prekršajno kažnjavana zbog vređanja i nasilja nad drugim) i koja je u porodičnoj kući, u stanju teškog pijanstva, lišila života 73-godišnjeg supruga ubovši ga nožem u pleća. Supruga, sa kojim je provela 49 godina u braku, ranije je zlostavljala verbalno i fizički. Poslednjih dvadeset godina njihovi odnosi su bili poremećeni. Okrivljena se ranije lečila od alkoholizma, a prema iskazima svedoka, bila je sklona konzumiranju alkohola i u stanju pijanstva bila je agresivna. Pred sudom, okrivljena se branila da je oštećeni napao nju nožem koji mu je ona istrгла i ubola u samoodbrani. Prema nalazu veštaka neuropsihijatra i psihologa, okrivljena je labilna, infantilna, rigidna osoba sa simplifikovanom strukturom ličnosti, sklona da se pasivno prepusti raspoloženju. Karakteriše je povišena interpretativna spremnost, premda interpretacije nemaju oblik sumanutosti. Nije zavisna od alkohola. U vreme izvršenja dela, usled teškog pijanstva, uračunljivost joj je bila bitno smanjena. Za ubistvo iz čl. 113 KZ pravnosnažnom odlukom je osuđena na sedam godina zatvora.

U drugom slučaju radilo se o 39-togodišnjoj ženi sa srednjom stručnom spremom, nezaposlenoj, majci dvoje punoletne dece, koja je osuđena za podstrekavanje na ubistvo iz koristoljublja. Ona je, naime, podstreknula jednog od dužnika svog supruga (suprug se bavio zelenašenjem) na ubistvo. Sa suprugom (45), sa kojim je više od dvadeset godina živela u zajednici, prethodno se razišla i planirala razvod, ali je želela da zadrži svu imovinu. Osuđena je na 30 godina zatvora za podstrekavanje na teško ubistvo iz čl. 114 st.1 t. 5 KZ.

PARTNERSKI ODNOS: INTERPERSONALNA DINAMIKA, KONFLIKT, MOĆ I KONTROLA

Partnerski odnos predstavlja veoma kompleksnu interpersonalnu relaciju po pitanju funkcionisanja i dinamike. Ljudi u njemu vide utočište u kojem će ostvariti niz svojih biopsiholoških i socijalnih potreba, realizovati individualna, a i društvena, očekivanja. Takođe, uspešan i trajan odnos predstavlja jedno od važnih kulturoloških očekivanja. S druge strane, ovaj odnos je nesumnjivo okvir u kojem se najčešće dešava stradanje žene - partnerke, opet u vezi s delovanjem različitih kulturoloških modela vezanih za polove i njihovu ulogu u porodici i društvu, te njihovo (ne)prihvatanje.

Kada je reč o faktorima rizika za letalno nasilje muškarca nad partnerkom, pored strukturalnih faktora vezanih za tip

društvene organizacije i faktora koji inače generišu rizik od homicidnog nasilja, a vezuju se za mikrosocijalni i individualni kontekst (siromaštvo, nezaposlenost, mladost, nizak obrazovni status) u literaturi se navode i specifični činioci rizika koji se tiču prethodne interpersonalne dinamike i konfliktnog partnerskog odnosa, a koji uključuju, pre svega:

- prethodno nasilje;¹⁹
- separaciju²⁰ i
- patološku posesivnost, koja referira pre svega na pitanja disbalansa moći i kontrolnih taktika unutar partnerskog odnosa.²¹

Empirijski nalazi upućuju da zlostavljanje žene u okviru partnerskog odnosa najčešće (u oko 3/4 slučajeva) prethodi partnerskom ubistvu bez obzira na to koji je od partnera ubijen (Campbell, Sharps, Glass, 2010: 402.). Istorija prethodnog nasilja jasno implicira značaj disbalansa moći i (emocionalne i fizičke) kontrole partnerke koja će na kraju biti viktimizovana homicidom. U prilog pretpostavke da su moć i kontrola ključni generatori rizika od partnerskog ubistva žene govore i rezultati istraživanja partnerskih ubistava u okviru ženskih homoseksualnih odnosa - moć i kontrola su u pozadini

---

¹⁹ Rezultati sprovedenih istraživanja govore da je više od dve trećine žena žrtava ubistva u okviru partnerskog odnosa ranije zlostavljano od strane partnera koji ih je ubio. Jordan, 2010: 810.

²⁰ Zanimljivo je da neka istraživanja ukazuju da se faktori rizika za ubistvo partnerke u lezbejskim odnosima iznenađujuće poklapaju sa faktorima rizika za ubistvo partnerke u okviru heteroseksualnog odnosa – separacija, prisustvo ranijeg nasilja, ekstremna ljubomora i posesivnost/primenjena kontrolnih taktika kod nasilnog partnera, uz primenu vatrenog oružja, primarno generišu femicidni rizik u oba tipa partnerskog odnosa (Glass *et al.*, 2004).

²¹ Jacquelyn Campbell i saradnici primećuju da u empirijskim nalazima različitih istraživanja konzistentno projevava stav učinioca koji se može izraziti kao "Ako te ne mogu imati ja, niko neće". J. Campbell *et al.*, 2010: 403.

partnerskog femicida, bilo da ga vrše muškarci ili žene (Campbell, Sharps, Glass, 2010: 403).

Separacija istovremeno može biti izlaz iz problema okončanjem nasilnog partnerskog odnosa, ali i tačka u kojoj može doći do eskalacije nasilja, kada muškarac odbije da „pusti“ ženu da ode. Intenzitet posesivnosti bi tu mogao igrati ulogu centralnog činioca – muškarac koji ne dopušta ženi da napusti partnerski odnos može se preusmeriti sa projekta njenog zadržavanja, na misiju njenog kažnjavanja, koje realizuje eskaliranjem nasilja prema njoj, sve do letalnog (Block, 2008; Dobash *et al.*, 2007: 349).

Kao markeri rizika od letalnog muškog nasilja nad partnerkom u literaturi su takođe identifikovani:

- dostupnost vatrenog oružja;
- proganjanje žrtve;
- nezaposlenost učinioca;
- intenzivna primena kontrolnih taktika od strane učinioca;
- prethodno upućivanje žrtvi pretnje ubistvom;
- prisilan seks;
- učinilac nije biološki otac ženinog deteta i
- zlostavljanje žrtve za vreme trudnoće (Jordan, 2010).

Generalno uzev, kao najvažniji marker rizika iz istorije interpersonalnog odnosa izdvaja se *prethodno zlostavljanje* ubijenog partnera, dok se najznačajnijim kontekstualnim faktorom smatra *separacija*, odnosno napuštanje partnerskog odnosa od strane žrtve. Značajni kontekstualni markeri rastućeg

rizika uključuju i gubitak zaposlenja, pojačano konzumiranje alkohola, započinjanje proganjanja partnerke, povišenu depresivnost²² i suicidalne ideje kod učinioca (Jordan, 2010: 811). Značajan doprinos daje i dostupnost, odnosno posedovanje vatrenog oružja. Smatra se da prisustvo vatrenog oružja u kući nosi tri puta veći rizik od nasilne smrti za ženu²³.

Samoubistvo neposredno nakon ubistva događa se u približno trećini slučajeva partnerskih ubistava koja vrše muškarci (Koziol-McLain *et al.*, 2006). Kao i drugim slučajevima, i ovim po pravilu prethodi zlostavljanje. Ono što razlikuje ovo homicidno nasilje nad partnerkom od ostalih jesu ranije najave ili pokušaji suicida, a učiniocima iz ove kategorije često je u godini koja je prethodila ubistvu pružana medicinska pomoć u ustanovama za mentalno zdravlje. Empirijski nalazi upućuju da učinioци koji su izvršili suicid nakon ubistva partnerke pokazuju veći stepen konformističkog ponašanja u odnosu na ostale učinioce partnerskog ubistva (češće su oženjeni, zaposleni, ređe zloupotrebljavaju psihoaktivne supstance), pa su time kod njih manje uočljivi znaci rizika (Koziol-McLain *et al.*, 2006). S druge strane, kako utvrđuju Koziol-McLain i saradnici (2006), ove dve kategorije učinilaca se ne razlikuju s obzirom na stopu prethodnih hapšenja za nasilne delikte (18% i 23%, respektivno), niti u pogledu ranije procene žrtve da je partner kadar da ih liši života (53% i 49%, respektivno).

---

²² Neki nalazi upućuju da su učinioци letalnog nasilja nad partnerkom kod kojih je bio dijagnostikovani depresivni poremećaj, u periodu koji je prethodio incidentu prestali da uzimaju terapiju, ili su pak primali neodgovarajuću terapiju anksioliticima (Cohen, 2004, prema: Koziol-McLain *et al.*, 2006).

²³ The International Action Network on Small Arms (IANSA) Women's Network, Disarm Domestic Violence Campaign, [http://www.iansa-women.org/disarm_dv].

Muškarci učinioci iz beogradskog uzorka po pravilu su (u više od 4/5 slučajeva) žrtvi prethodno upućivali pretnje ubistvom. U vreme izvršenja dela, žrtve su najčešće živele sa učiniocima iz kategorije „izdani muž“ (100%), daleko ređe sa učiniocem iz kategorije „tiranin“ (37,5%) i nikada sa učiniocem iz kategorije „odbačeni opsesivni ljubavnik“. Žene koje su nekada i živele sa učiniocima prekinule su zajednicu života upravo zbog nasilja koje su trpele (dva slučaja iz kategorije „odbačeni opsesivni ljubavnik“ i tri iz kategorije „tiranin“). Interesantno je to što su dve žene živele sa nasilnikom (iz kategorije „tiranin“) u vreme izvršenja dela, iako su bili razvedeni, jer nisu imale drugog izbora (što takođe govori o želji da se nasilnik napusti, makar i formalno), a u jednom slučaju je žena viktimizovana neposredno po saopštenju učiniocu da ga napušta. Pomenimo slučaj u kome nije bilo zajednice života, ali je partnerka okončala vezu sa svojim „tiraninom“ iz poznatih razloga. Tako, u kategoriji „tiranin“ ostaje samo jedan slučaj zajedničkog života (bračnog) sa tiraninom koji je trajao više od 20 godina, bio opterećen nasiljem, alkoholizmom nasilnika i okončan ubistvom (i samoubistvom učinioca).

Retki su slučajevi u kojima je viktimizaciji ubistvom prethodila svađa/konflikt između partnera. Naročito su karakteristični slučajevi „izdanih muževa“ u kojima su partnerke najčešće lišavane života na spavanju ili u situacijama kada nisu očekivale napad, a samo je u jednom slučaju ubistvu prethodila svađa (kako učinilac kaže „zbog svega i svačega“). Ni sa „odbačenim opsesivnim ljubavnicima“ nije bilo mnogo rasprave pre izvršenja dela, osim u jednom slučaju u kome se pominje „kraći verbalni sukob“. Jedino je u kategoriji „tirana“ u polovini slučajeva konstatovano postojanje verbalnog sukoba pre

ispoljavanja ubilačkog nasilja, pri čemu bi se moglo zaključiti da je konflikt isprovocirao sam učinilac što je bilo i za očekivanje s obzirom na to da se radi o licima koja su i ranije redovno vršila nasilje prema partnerkama. Tako je verbalni sukob koji je prethodio ubistvu isprovociran dolaženjem na radno mesto bivše supruge i započinjanjem rasprave; insistiranjem na proveri poruka i poziva na mobilnom telefonu u „napadu ljubomore“; zbog proganjanja i pretnje nožem. U jednom slučaju učinilac je nasrnuo na partnerku pošto mu je saopštila da ga napušta, a u dva slučaja nema podataka o tome šta je prethodilo ubistvu, jer je po njegovom dovršenju usledilo samoubistvo, mada bi se moglo pretpostaviti da svađe nije bilo jer se radilo o slučajevima u kojima su učiniooci – „tirani“ vodili glavnu reč i teško i godinama fizički zlostavljali partnerke. Moglo bi se zaključiti da su, u većini slučajeva, učiniooci već doneli odluku o ubistvu partnerke koju bi na taj način kaznili, osvetili joj se zbog napuštanja ili preljube, kao i da bi pokazali čija je reč poslednja i ko je „glava porodice“. Naravno, u pozadini odluke stoje i drugi faktori koji su istu uslovili ili podržali, a koji su vezani za lične prilike učinioca i društvene konstrukte o odnosima muškaraca i žena. Izdani muž likvidira partnerku na spavanju, kada ona ne očekuje napad, jer nema više šta da joj kaže, on presuđuje, najčešće i samom sebi, jer više nema šta da izgubi, dok se odbačeni ljubavnik i tiranin suočavaju sa predmetom svoje opsesije ili tiranije.

Vršenje nasilja je karakterisalo većinu partnerskih odnosa u beogradskom uzorku. U kategoriji „izdani muž“ dominira psihološko nasilje, najčešće u vezi sa prebacivanjem partnerki zbog njenog neverstva (najčešće umišljenog). Za „odbačene opsesivne ljubavnike“ karakteristično je prisustvo proganjanja

partnerke i pretnji ubistvom (po okončanoj vezi ili zajednici života), dok je u dva slučaja utvrđeno i postojanje fizičkog nasilja za vreme trajanja veze. Samo u dva slučaja, proganjanje u smislu nastojanja da se ostvari kontakt sa partnerkom i nastavi prekinuta veza sa njom nije zastrašivalo partnerku niti je bilo kombinovano sa fizičkim nasiljem, a fizičkog nasilja nije bilo ni ranije u vezi. U ovim slučajevima, partnerke, pa ni druga bilska lica, prijatelji, nisu pretnje ubistvom ozbiljno shvatali. Tirani su, razumljivo, svi bili nasilni prema partnerkama, zbog čega su i napuštani, a najčešće je po sredi bila kombinacija psihološkog (vrlo često prebacivanje i vređanje u vezi sa preljubništvom, pretnje) i teškog fizičkog nasilja. Sve partnerke „tirana“ viktimizovane pokušajem ubistva svedočile su o strahu u kojem su živele kako u zajednici sa učinioцем tako i po prestanku iste.

Specijalnost ostavljenih partnera jeste i proganjanje partnerke (koja je napustila vezu najčešće zbog trpljenja nasilja). Suština proganjanja leži u neželjenoj, opsesivnoj, uznemiravajućoj pažnji koja je usmerena na žrtvu proganjanja koja se ogleda u nastojanju da se ostvari kontakt, komunikacija sa njom i/ili da se zastraši, najčešće da bi se vratila progonitelju, odnosno da bi on zadržao kontrolu nad njom. Progonitelj uhodi žrtvu, on je presreće, moli, preti da će da se ubije ili da je ubije, poziva je telefonom, šalje sms poruke, mejlove sa ljubavnom i/ili pretećom sadržinom; nastoji da ostvari kontakt preko prijatelja ili drugih njoj bliskih osoba, da sazna novi broj telefona ili adresu, kako bi joj uvek bio za petama, sveprisutan u njenom životu. Pokloni ili drugi znaci naklonosti i ljubavi koje on upućuje žrtvi mogu joj biti isto tako zastrašujući kao i uništavanje ili oštećenje njene imovine ili pretnje (samo)ubistvom. Iako se proganjanje ne mora vezivati za

kontekst partnerske veze i njenog prekida, istraživanja pokazuju da su najopasniji progonitelji upravo oni iz kategorije odbačenih partnera (*rejected stalkers*) (Mullen *et al.*, 1999: 1244-1249). O postojanju proganjanja se mora voditi računa kod procene rizika od letalnog nasilja, jer ukoliko progoniteljske aktivnosti ne urode plodom, ubistvo može biti sledeći izbor kontrolne taktike.

I alkoholisanost učinioca u vreme izvršenja dela, kao i dugogodišnje prekomerno konzumiranje alkohola su značajno zastupljeni u svim kategorijama učinilaca (50%). U kategoriji „izdanih muževa“ dva učinioca su prekomerno konzumirali alkohol; svi „odbačeni opsesivni ljubavnici“ su u vreme izvršenja dela bili u stadijumu lakog pijanstva, dok su dva „tiranina“ bili dugogodišnji alkoholičari (i obojica su izvršili samoubistvo), a dvojica su u vreme izvršenja dela bili u stadijumu lakog pijanstva. Istraživanja pokazuju da su učinioci koji su ubili svoje partnerke imali značajnih problema sa alkoholom u godini koja je prethodila incidentu, kao i da je u više od 2/3 ubistava ili pokušaja ubistava učinilac bio pod dejstvom alkohola u vreme incidenta u poređenju sa manje od 1/4 žrtava (Sharps *et al*, 2003: 9-10). Pomenimo i da dugogodišnje tirane koji postanu žrtve ubistva svojih partnerki karakteriše sklonost ka zloupotrebi alkohola (Simeunović-Patić, 2003: 167).

Posedovanje vatrenog oružja, odnosno dostupnost istog učiniocu je još jedan od faktora koji služe za procenu rizika od viktimizacije ubistvom partnerke. Vatreno oružje dominira kao sredstvo izvršenja. Njime su se najčešće služili „izdani muževi“ koji su ga najčešće i imali u legalnom posedu (što ponovo potvrđuje tezu o konformističkom ponašanju učinilaca iz ove kategorije). Od njih šest, petorica su izvršila ubistvo vatrenim oružjem, a u polovini slučajeva je oružje (pištolj) bilo u legalnom posedu (u jednom

slučaju – sinovljevom). Podjednako često su vatreno oružje (koje je bilo u nelegalnom posedu) i nož koristili „odbačeni opsesivni ljubavnici“, a slično je i sa „tiranima“ (samo u jednom slučaju više je korišćeno vatreno oružje, nego nož (i u jednom slučaju sekira). U jednom slučaju je, u kategoriji „tiranin“, oružje bilo u legalnom posedu i to učinioca koji je bolovao od šizofrenije i koji je u stanju neuračunljivosti učinio delo.

Nezaposlenost je takođe odlikovala većinu učinilaca raspoređenih u tri kategorije i bila dominantna karakteristika u svakoj od kategorija. Kada se izuzmu oni koji nisu radno aktivni (dva penzionera i jedan student), kao i oni za koje nema podataka (četiri slučaja), podela na zaposlene i one koji to nisu je u korist nezaposlenih. Za samo jednog učinioca su postojali podaci o zaposlenosti, a on je pripadao kategoriji „izdanih muževa“. U tri slučaja se pominjao povremeni rad („na crno“), a u jednom slučaju bilo je reči o privatnom preduzetniku koji u vreme izvršenja dela (i neko vreme pre njega) nije imao uspeha u poslovanju (bio je prezadužen), pa bi se moglo zaključiti da pre pripada kategoriji nezaposlenih. Da nezaposlenost učinioca korelira sa nasiljem u partnerskom odnosu pokazuju rezultati istraživanja nasilja u porodici u pravosudnoj praksi u Vojvodini, prema kojima je više od 40% učinilaca bilo u kategoriji nezaposlenih. Takođe, i ovo istraživanje je pokazalo značajnu vezu između nezaposlenosti, zloupotrebe alkohola i nasilja prema partnerki (Jovanović, Simeunović-Patić, Macanović, 2012: 71).

Suicidalnost je obeležila sve „izdane muževe“. Četvorica su izvršila samoubistvo po ubistvu partnerke, jedan je pokušao, a jedan je godinu dana ranije pretio samoubistvom (uz pretnju ubistvom svim članovima porodice). „Odbačeni opsesivni

ljubavnici“ su ređe posezali za samoubistvom: u dva slučaja je samoubistvo izvršeno, a u jednom je pokušano, dok su žrtvama ranije upućivane pretnje ubistvom. „Tirani“ su bili najmanje skloni suicidu. U ovoj kategoriji bilo je dva samoubistva (u oba slučaja su samoubistva najavljivana, a u jednom je učinilac ranije i pokušao da se ubije), dok je u jednom „kukao“ (kako je to rekla njegova partnerka) da će se ubiti, ako bude ostavljen. Da je samoubistvo posle ubistva „privilegija“ porodice i da ga gotovo bez izuzetka čine muškarci, potvrđuju i rezultati drugih istraživanja (Knežić, 2009; Kovačević, Kecman, 2006: 37-38, Simeunović-Patić, 2003: 183-186).

DRUŠTVENA REAKCIJA: PRE I POSLE UBISTVA

Predmet našeg istraživanja bilo je i postupanje društva pre i posle ubistva. Interesovalo nas je reagovanje na događaje koji su prethodili ubistvu, naročito na nasilje koje je bilo prisutno u odnosu (a koje je vršio muškarac - partner), alkoholizam, duševnu bolest ili druge oblike mentalnih smetnji. Važno je bilo da li je pre tragičnog ishoda ovde predstavljenih životnih priča bilo poziva u pomoć, da li je pomoć pružena ili ponuđena od strane članova porodice, drugih bliskih lica, a naročito od strane državnih institucija (policije, zdravstvenih, socijalnih službi, pravosuđa) i šta bi s tim u vezi možda moglo dovesti do drugačije završnice.

Takođe, predmet istraživanja su bile i sankcije izrečene učiniocima, naročito okolnosti koje su bile od uticaja na to da kazna bude veća ili manja, imajući u vidu rezultate istraživanja koja su dovodila u pitanje sudsku kaznenu politiku sa tog aspekta, posebno u sferi partnerskog nasilja. Među najčešćim

primedbama (generalnog karaktera) su one koje se odnose na: blagost, tačnije - neadekvatnost sudske kaznene politike koja se meri čestom primenom instituta ublažavanja kazne, kao i uočenom dominacijom okolnosti koje se cene kao (naročito) olakšavajuće. Sudskoj kaznenoj politici se spočitava i šturo i nejasno obrazlaganje okolnosti koje se uzimaju u obzir prilikom odmeravanja kazne; automatizam i rutinsko postupanje prilikom navođenja pojedinih okolnosti od značaja za odmeravanje kazne i davanje prenaplašenog značaja okolnostima koje se vezuju za učinioca, a koje se ne smatraju uvek primerenim (npr. starost ili mladost, već prema konkretnom slučaju), dok se druge okolnosti od značaja za ličnost učinioca ne uzimaju u obzir ili se neadekvatno cene (Atanacković, 1975: 107; Lazarević, 1986: 43-44; Ćirić, Đorđević, Sepi, 2006: 89-97; Đurđić, 2008: 83-130).

U pogledu odmeravanja kazne za partnersko nasilje/nasilje u porodici istraživači su ukazivali na navođenje neprimerenih okolnosti (sa stanovišta poruke koja se šalje takvim navodima, naročito u pogledu generalno - preventivnih efekata), kao što su: porodičnost ili bračno stanje učinioca (koji je datom prilikom vršio nasilje prema supruzi ili drugom članu porodice), roditeljstvo (primedba bi bila slična prethodnoj, naročito kada se ima u vidu da se deca moraju smatrati žrtvama nasilja u porodici čak i kada nisu neposredno viktimizovana), okolnost da je učinilac jedini izdržavalac oštećene/podrođice i sl., dok okolnosti vezane za prethodno vršenje nasilja najčešće nisu uzimane u obzir (Konstantinović-Vilić, Petrušić, 2007: 60, 86-87; Jovanović: 2010: 201-205). Konstatovano je i to da lični stavovi o nasilju u porodici, ženskim i muškim društvenim i porodičnim ulogama,

tradicionalno odricanje opasnosti ili posebnog značaja ovom problemu i te kako imaju uticaja na profesionalne stavove i akcije svih onih koji bi trebalo da odgovore na nasilje u porodici (Lukić, Jovanović, 2001: 75-116; Konstantinović-Vilić, 2002: 25-35, Jovanović, 2010: 232-241), pa tako i na odmeravanje kazne za učinjeno delo. S tim u vezi je bilo posebno zanimljivo istražiti da li je sa aspekta sudova ubistvo (partnerke) tretirano drugačije, naročito imajući u vidu da je u većini slučajeva postojala istorija prethodnog nasilja u odnosu. Istraživanje u ovom delu, na neki način predstavlja i evaluaciju rezultata ranije sprovedenih istraživanja na istu ili bar, sličnu temu i naravno, njihovih efekata.

Odgovori na pitanja vezana za društvenu reakciju bi trebalo da daju smernice za unapređenje postojećih i iznalaženje novih rešenja koja bi doprinela prepoznavanju rizika/opasnosti od letalnog nasilja i prevenciji viktimizacije (pa i kriminalizacije) partnerskim ubistvom. Takođe, određeni zaključci koji se odnose na krivični postupak, naročito u vezi sa odmeravanjem kazne, mogli bi poslužiti kao smerenice za korekciju sudske prakse u ovoj sferi, kako bi se i sa tog mesta poslala odgovarajuća poruka koja bi imala značajne specijalno - preventivne, a naročito generalno - preventivne efekte. Dobro obrazložene sudske odluke (o kazni) pokazatelj su i odlučnosti države da se suoči sa problemom (letalnog) partnerskog nasilja, kada već nije uspela da ga spreči i da pošalje odgovarajuću poruku s tim u vezi – da se nasilje ne toleriše i da čast, religija, tradicija i slično nisu opravdanje za nasilje.

Odmeravanje kazne

Kada se pogleda data kategorizacija muškaraca - učinilaca krivičnog dela ubistva, na prvi pogled bi se moglo zaključiti da će „najgore proći” u pogledu sankcionisanja oni iz kategorije „tiranin”, potom ili rame uz rame „odbačeni opsesivni ljubavnici”, dok će sudovi biti naklonjeniji „izdanim muževima”. Naravno, od značaja je i to da li je delo ostalo u pokušaju ili se radilo o nekom od kvalifikovanih oblika ubistva. Najteže kazne su izrečene „odbačenim opsesivnim ljubavnicima”, ali je važno istaći da se radi i o najtežim delima iz našeg uzorka: o pokušaju ubistva više lica (čl. 114 st.1 t. 11 KZ) i ubistvu na svirep način (čl. 114 st. 1 t. 1 KZ).

Za pokušaj ubistva više lica izrečena je kazna zatvora od 20 godina (istina reč je o jedinstvenoj kazni u koju je uključena utvrđena kazna za nedozvoljeno držanje oružja od dve godine zatvora, dok je za sam pokušaj teškog ubistva utvrđena kazna zatvora od 19 godina). Kao olakšavajuće okolnosti sud je naveo „lične i porodične prilike, raniji život, neosuđivanost”. Sud kratko navodi: „To je nesumnjivo olakšavajuća okolnost”, misleći (pretpostavljamo) na neosuđivanost učinioca ili je pak možda sve navedene okolnosti podveo pod jednu kategoriju. Naime, nema konkretizacije „ličnih i porodičnih prilika”, odnosno obrazloženja zašto je te okolnosti sud cenio kao olakšavajuće. Verovatno zbog toga što u ovom slučaju nema „standardnih” sadržaja kojima bi se ove kategorije ispunile (učinilac je neoženjen, nema dece, ne stara se ni o jednom članu svoje porodice, nema stalno zaposlenje. Moguće da je sud imao u vidu i njegovu mladost ili kako se u nekim presudama sreće: „relativnu mladost” (star je 24 godine), ali to nije naveo.

Kao otežavajuća okolnost cenjen je: stepen opasnosti izvršenog dela u konkretnom slučaju, pri čemu sud dodaje da je isti „imajući u vidu vreme u kojem živimo izuzetno visok”. Ne može se reći ni da se u ovom slučaju radi o uspehoj konkretizaciji obrazloženja, ali je nesumnjiv napor suda da nešto više kaže u prilog otežavajućim okolnostima. Slično je i sa ostalim otežavajućim okolnostima. I stepen njegove krivične odgovornosti je ocenjen kao izuzetno visok. Potom sud navodi da je „u potpunosti cenio okolnosti pod kojima je okrivljeni delo izvršio, kao i način izvršenja dela, odnosno činjenicu da je okrivljeni jedno lice lišio života, dok su druga dva zadobila samo telesne povrede i dakle pukim slučajem ostala živa, što je u konkretnom slučaju bilo van mogućnosti uticaja okrivljenog, što mu je sud uzeo kao otežavajuću okolnost, kao i činjenicu da je A. A. bila u petom mesecu trudnoće, što je okrivljeni znao”.

Proganjanje, a naročito pretnje ubistvom koje je učinilac svojoj bivšoj devojci upućivao neposredno ili preko prijatelja, sud nije uzeo u obzir kao otežavajuće okolnosti, verovatno stoga što ih pomenuti nikada nisu ozbiljno shvatali, procenjujući da on nije sposoban za tako nešto. Ovaj primer nas podseća na izlaganja o indikatorima od značaja za procenu rizika od letalnog nasilja. Važan indikator jesu upravo proganjanje i pretnje ubistvom, a ovaj primer pokazuje da ni one pretnje koje se ne shvataju ozbiljno kada dolaze od progonitelja - „odbačenog opsesivnog ljubavnika” koji se svim silama trudio da povrati izgubljenu ljubav, moraju dobiti na težini. Takođe, njegova motivacija nije uzeta u obzir, a mogla je biti cenjena kao otežavajuća okolnost, što bi predstavljalo značajnu poruku sa aspekta generalne prevencije.

Trideset godina zatvora je izrečeno odbačenom opsesivnom ljubavniku za svirepo ubistvo dvadesetjednogodišnje devojkice. Ovoga puta sud je odvojio dosta prostora za obrazlaganje okolnosti koje su imale uticaja na odmeravanje kazne, a naročitu pažnju zavređuje deo koji se odnosi na žrtvu i njene karakteristike, koji se nije našao ni u jednoj drugoj presudi. Ovakva izlaganja - obrazloženja se ne pojavljuju često u presudama, kao što se ne pojavljuju ni potpuniji podaci o žrtvama (što, ipak, nije karakteristično samo za naše pravosuđe (Bačanović, Jovanova, 2012: 125-126)). Kao olakšavajuća okolnost cenjeno je „neporicanje izvršenja dela” koje je predstavljeno kao „delimično priznanje”, jer je okrivljeni „poricao motive preduzetih radnji, iznoseći kao neprihvatljivu od strane suda tezu odbrane da je sada pokojnu lišio života po njenoj želji, a na osnovu zajedničkog dogovora da zajedno izvrše samoubistvo zbog zabranjene ljubavi”, a „poricao je i kvalifikatornu okolnost ovog dela”. Stoga, „sud nije dao ovoj olakšavajućoj okolnosti prenaplašeni značaj”.

Kao otežavajuće sud je cenio „njegovu ličnost, raniji život i ponašanje pre izvršenog dela”. Ove okolnosti se dalje konkretizuju objašnjenjem da je okrivljeni ranije osuđivan za krivična dela protiv imovine, dugogodišnji narkoman, bez zaposlenja i „kako je sam naveo u odbrani ‘u svojoj sredini je na lošem glasu’”. Sledi izlaganje o žrtvi i njenim „pozitivnim” karakteristikama koje sud sučeljava sa negativnim osobinama okrivljenog, bez naznačenja o kakvim se okolnostima radi, ali je logično da se radi o otežavajućim. Stoji da je „njegova žrtva bila mlada devojkica, koja je lišena života na dan svoga rođendana, kada je navršavala 21 godinu. Po izjavama svih saslušanih svedoka, a ne samo njenih roditelja-usvojilaca, bila je dobro

dete, odličan đak u školi, završila je gimnaziju u Americi, muzičku školu – odsek klavir, tečno je govorila engleski, uspešno započela studije farmacije, a zatim nastavila studije na Fakultetu za medije i komunikacije. I pored očigledno velikih razlika u načinu života i ponašanja, razlike u godinama, protivljenja svojih roditelja njihovoj vezi i pored želje da udovolji svojim roditeljima i pokušaja da prekine vezu s okrivljenim, shodno svojoj ličnosti i karakteru, ona nije odustajala u naporu da mu pomogne da prevaziđe problem sa narkomanijom”.

Sledeća rečenica objašnjava motivaciju učinioca, koja je cenjena kao otežavajuća okolnost: „Lišena je života zbog pokušaja da se otrgne od veze sa okrivljenim, da istu prekine, na šta okrivljeni nije pristajao.” Kao otežavajuće okolnosti sud je cenio i držanje učinioca posle izvršenog dela, podvodeći pod ovu kategoriju sledeće okolnosti: „nanošenje šest postmortalnih povreda pokojnoj, kao i opekotine u predelu butine paljenjem šorca koji je pokojna imala na sebi, činjenicu da je oprao nož kojim je naneo povrede, što očigledno ukazuje na pokušaj prikrivanja tragova izvršenja dela” (što je cenjeno kao naročito otežavajuća okolnost). Ova presuda je ujedno i najbolje obrazložena presuda iz uzorka.

Jedan odbačeni opsesivni ljubavnik je ostao u pokušaju i sankcionisan kaznom od dve godine i osam meseci zatvora (što je jedinstvena kazna izrečena za ubistvo u pokušaju, za šta je utvrđena kazna zatvora od dve godine i šest meseci i za falsifikovanje isprave, za šta je utvrđena kazna zatvora od tri meseca). Kao olakšavajuće okolnosti sud je cenio: roditeljstvo (iako se on ne stara o detetu), smanjenu uračunljivost, neosuđivanost (iako je sam priznao, a i ona je potvrdila da je

bio osuđen u Grčkoj i to zbog napada na nju, a posle je i proteran iz zemlje, kao što je proteran i iz Nemačke), okolnost da oštećena nije istakla odštetni zahtev, izraženo kajanje (pokajao se tako što je izrazio žaljenje zbog dela kojim je zapravo „samo hteo da je uplaši”), izostanak posledica po zdravlje oštećene (iako su četiri projektila ispaljena u nju rezultovala teškim telesnim povredama), okolnost da su konflikti proistekli iz „dugogodišnje povezanosti” partnera. Sud je cenio (pozitivno, razume se) i „stepen povezanosti” preko „stalne prisutnosti oštećene na glavnom pretresu” (zar to nije njeno pravo!) i njene molbe da okrivljenom u pritvor nosi pakete sa garderobom.

Najzanimljivija okolnost jeste svakako pomenuta, a nedovoljno objašnjena, „dugogodišnja povezanost” koja se, sudeći prema podacima iz spisa (i oceni autorki), očitovala u neprekidnom proganjanju žrtve od strane okrivljenog. Iako se ona udala za drugog (po prekidu kratkotrajne veze sa okrivljenim) i živi u Grčkoj, to njega ne sprečava da je pronade i proganja (zbog čega završava u grčkom zatvoru). Meta njegovih napada nije bila samo ona, već su to bili i njen muž, brat, porodica, što mu nije uzeto za zlo, odnosno kao otežavajuća okolnost. Njoj je slao poruke, tražio da se vide, pretio, zvao je i iz pritvora... Ona kaže: „Svima nam je pretio (misleći na članove svoje porodice).” A navodi i sledeće (što okrivljeni nije negirao, a i lako je bilo proveriti): „Posle toga (posle raskida tronedeljne veze) me proganjao svakodnevno, upadao kod moje majke, razvaljivao vrata. Jednom me je istukao na ulici. A jednom me sa sve stolicom bacio u Savu. Jednom prilikom je i mene i mog brata držao na nišanu. Sve smo prijavljivali policiji, ali on bi uvek pobegeto pre nego što dođu.”

Teško je oteti se utisku da se sud trudio da brojne okolnosti ceni kao olakšavajuće, a upadljivo zanemario one koje bi mogle biti i te kako otežavajuće (kao što bi to mogla biti upravo „dugogodišnja povezanost” koju je sud tumačio na iznети način). To što je oštećena nosila pakete garderobe u pritvor ne može neutralisati proganjanje i pretnje koji su prethodili pokušaju ubistva. Ni okolnost da se on blagovremeno opremio za susret sa njom (tačnije, prepad iz žbunja u dvorištu kuće njene majke) nabavivši i pištolj „na crno”, baš za tu priliku, nije cenjena kao otežavajuća okolnost. Izgleda da je presudna bila „stalna prisutnost oštećene na pretresu”, kao i „posete u pritvoru”, što se tumači u kontekstu pomenute „povezanosti”, dok su intenzitet i trajanje ranijeg nasilništva i proganjanja žrtve, te okolnosti koje se vezuju za ličnost učinioca, zanemareni. Zbog svega navedenog ne čudi što je Apelacioni sud usvojio žalbu javnog tužioca zbog odluke o kazni ocenjujući da je prvostepeni sud dao „veći značaj od stvarnog olakšavajućim okolnostima, a nije cenio upornost optuženog”. Kazna je preinačena na tri godine i osam meseci zatvora (što je, takođe, ispod minimuma propisane kazne za delo).

Dalje, može se postaviti i pitanje šta se dešavalo sa prijavama koje su upućivane policiji za ranije činjene akte nasilja prema oštećenoj i članovima njene porodice. Nema podataka o tome šta je policija preduzimala po osnovu prijave, ali izgleda da nije ništa s obzirom na to da je oštećena navela da je on uvek uspevao nekako da pobegne pre nego što policija dođe. S druge strane, u Grčkoj mu to nije pošlo za rukom, već se našao u zatvoru zbog nasilja koje je vršio, a ni u Nemačkoj nije uspeo da doskoči policiji, jer je proteran i odatle. S obzirom na sve izneto, ne čudi što je čekao pogodan trenutak

da sprovede svoj plan baš u Srbiji i to u dvorištu kuće majke svoje bivše partnerke.

I u drugom slučaju pokušaja ubistva iz klastera „odbačenih opsesivnih ljubavnika”, kazna za učinioca je bila ublažena i to maksimalno, do dve godine zatvora (po tadašnjim propisima). Od olakšavajućih okolnosti, sud je našao sledeće: mladost (24 godine), neosuđivanost, držanje učinioca posle izvršenog dela (pomogao je da se oštećenju pruži medicinska pomoć), okolnost što je delo ostalo u pokušaju (a ostalo je, jer su ga prijatelji sprečili da nastavi sa ubadanjem žrtve), oštećena se nije pridružila krivičnom gonjenju. Od otežavajućih okolnosti uzeto je u obzir to što je optuženi i ranije bio agresivan prema oštećenju i telesno je povređivao, ali su, očigledno, kao što to (pre)često biva, olakšavajuće okolnosti prevagnule i sud se opredelio za maksimalno ublažavanje kazne, odmerivši kaznu ispod minimuma propisane kazne (pet godina zatvora) izrekavši najmanju moguću u datom slučaju – dve godine zatvora.

Žrtva, koja je i ranije trpela nasilje, nije se nikome obraćala za pomoć, jer se plašila svog partnera, a nije smela da se poveri ni najbližima, jer se plašila očeve reakcije. Naime, i otac je bio nasilnik. I ova priča je jedna od mnogih koje govore o posledicama nasilja u porodici, o učenju pasivnog i submisivnog ponašanja u slučajevima ženske dece koja žive sa nasiljem u primarnoj porodici (Russell, 1986: 86).

Učinioci iz kategorije „tiranin” su sankcionisani težim kaznama za pokušaj ubistva. Jednom (Gradimir) je izrečena zatvorska kazna u trajanju od sedam godina, a kao olakšavajuće su cenjene sledeće okolnosti: iskreno držanje tokom postupka i roditeljstvo (otac dva deteta). Kao otežavajuća je cenjena

višestruka ranija osuđivanost na zatvorske kazne, „mada se on predstavio kao neosuđivano lice”. Ni u ovom slučaju (utvrđeno) ranije zlostavljanje nevenčane supruge niti njegova motivacija i upornost da učini delo nisu cenjeni kao otežavajuće okolnosti, iako se činilo umesnim da tako bude. Zapravo, njegove pobude su nejasno predstavljene u okviru izlaganja u kojem se ne pominju ni olakšavajuće niti otežavajuće okolnosti, već se navodi da „su loše živeli, da ga je ona varala, odlazila od njega, da je on patološki ljubomoran, više puta je vraćao kući, a ona ponovo odlazila”. Moglo bi se čak zaključiti da je sud ovim okolnostima dao značaj olakšavajućih, jer njihovo izlaganje sledi posle izlaganja o olakšavajućim okolnostima. Nejasno je kako je sud cenio i okolnosti da je „on jednostavno, pošto je izbo nožem otišao sa lica mesta lično ne pozivajući pomoć niti pokušavajući da oštećenju na bilo koji način pomogne, pri čemu nije bio siguran da li je oštećena preživela ili ne”. Pretpostavka je da je sud ovu okolnost cenio kao otežavajuću, iako to nije izričito naveo.

Nije jasno ni zašto sud tretira kao olakšavajuću okolnost „iskreno držanje pred sudom”, kad je sam konstatovao da je jasno utvrđeno „da joj je on pre započinjanja razgovora pokazao nož, tako joj preteći... Jasno je da je on tu došao sa jasnim ciljem, te se ne može govoriti o bilo kakavoj razdraženosti izazvanoj ponašanjem oštećene ili vređanjem (na koju se on pozivao)...”. Dakle, nije bio iskren! Možda se zapravo radilo o čuvenom „korektnom držanju pred sudom”. Ova okolnost, kao i „priznanje” i „kajanje”, bez utvrđivanja da li je učinilac zaista iskren i da li mu je išta drugo preostalo s obzirom na to da je bio pritešnjen dokazima²⁴, spada u grupu okolnosti koje se više vezuju za „saradnju” sa sudom i dobro, poželjno ophođenje

---

²⁴ Vidi: Đorđević, 1990: 31-41.

prema autoritetu (najčešće instrumentalnog karaktera, kako bi se ostvario željeni uticaj na odmeravanje kazne) koje ne smatramo dobrodošlim u okviru olakšavajućih okolnosti. Ne sme biti važnija saradnja sa sudom od težine dela i dobre procene ličnosti učinioca. Paradoksalno je vrednovanje korektnog držanja prema sudu kada izostaju utvrđivanje i vrednovanje okolnosti vezanih za odnos prema žrtvi, kao i drugih koje se vezuju za ličnost, odnosno opasnost učinioca. Sud okrivljenom najčešće predstavlja autoritet, pa nije tako teško očekivati da će se pred njim dobro vladati, priznati delo, kajati se, vrlo često instrumentalno, naročito u situaciji kada mu vešt advokat predoči da mu mnogo toga drugog ne preostaje.

U vezi sa reakcijom drugih na dešavanja koja su prethodila ubistvu, naročito u pogledu nasilja koje je učinilac vršio prema žrtvi, može se zaključiti da je sama žrtva pokušavala da se spase, odlazeći više puta od učinioca, ali joj to nije polazilo za rukom. Naime, on je, kako sam kaže, uspevao da je vrati. To bi značilo da se ona nije dobrovoljno vraćala u odnos opterećen nasiljem, već ju je on najverovatnije proganjao, što je trebalo detaljnije istražiti i ceniti na odgovarajući način. U međuvremenu, ako je verovati njegovom iskazu, stric žrtve je istu udavao više puta i za to primao novac, što se ne bi moglo tumačiti kao pomoć koja je pružena od strane člana porodice, već kao nova viktimizacija (trgovina ljudima), što (pretpostavljamo) nije dalje istraživano. U ovom slučaju, kao oblik reakcije na dešavanja u partnerskom odnosu, ali prvenstveno u vezi sa ponašanjem „neposlušne” partnerke i njenim disciplinovanjem (opet, prema kazivanju učinioca) održano je porodično „mirovno veće” (prema romskim običajima) koje nije bilo delotvorno, jer je nasilni partner bio ponovo napušten.

U drugom slučaju (Staniša) je pokušaj ubistva sankcionisan sa četiri godine zatvora. Kao olakšavajuće su cenjene sledeće okolnosti: korektno držanje pred sudom, iskreno kajanje, roditeljstvo (otac dvoje maloletne dece). Kao otežavajuća okolnost je cenjena ranija osuđivanost. Ovog puta je kao razlog za ublažavanje kazne, odnosno kao osobito olakšavajuću („u sklopu ostalih olakšavajućih okolnosti“) cenio okolnost „da se okrivljeni nakon spornog događaja oženio sa oštećenom i sa njom dobio dvoje dece“. I ovaj slučaj dodatno utvrđuje u uverenju da je od gotovo presudnog značaja (posebno za ublažavanje kazne) neka vrsta „oproštaja“ koji daje oštećena strana, kao i doprinos koji je dala sopstvenoj viktimizaciji (kako god on bio tumačen od strane suda), dok „neoproštaj“, izražen i kroz pridruživanje krivičnom gonjenju, patnja žrtve, naročito zlostavljanje koje je prethodilo delu (ili je usledilo/nastavilo se i posle) nemaju takvog uticaja. Sud nije imao u vidu to što je oštećena (koja je u vreme viktimizacije bila maloletna!) trpela zlostavljanje u kontinuitetu - pre braka (čije je zaključenje tretirano kao olakšavajuća okolnost), ali i za vreme njegovog trajanja, pa i pošto je napustila učinioca (zbog nasilja), kao ni to što je na pretresu izjavila da ne traži nikakvu naknadu štete, već samo da je „on ostavi na miru i prestane da je uznemirava“. Sud je, ispravno, postavio pitanje oštećenoj da li ga se plaši, na šta je ona potvrdno odgovorila. Takođe je bila pitana i da li mu je oprostila to što joj je uradio, na šta je ona odgovorila da nije nikada, kao i da je sve vreme živela s njim u strahu, a da ga iz tog razloga nije ni prijavljivala. Moglo bi se reći da ni u ovom slučaju sud nije posvetio dovoljno pažnje okolnostima koje se odnose na postupanje učinioca prema žrtvi pre i posle dela, kao ni drugima

koje se odnose na ličnost učinioca, već je izabrao okolnosti kojima će obrazložiti primenu instituta ublažavanja kazne.

Za pokušaj krivičnog dela ubistva u sticaju sa krivičnim delom nedozvoljene proizvodnje, držanja, nošenja i prometa oružja i eksplozivnih sredstava (čl. 348. st. 1 KZ) i sa krivičnim delom protivpravnog lišenja slobode (čl. 132. st. 1 KZ) osuđen je Oliver na četiri godine i deset meseci zatvora (za sam pokušaj ubistva utvrđena je, ponovo ublažavanjem, kazna zatvora od četiri godine, a za druga dva dela su utvrđene kazne od po šest meseci zatvora). Olakšavajuće okolnosti su bile: žaljenje (pritom, on sve vreme žali „zbog nesrećnog slučaja”, jer je „pištolj slučajno opalio, kada je on pokušao da pridrži oštećenu kada se saplela”) i nepridruživanje oštećene krivičnom gonjenju. U slučaju nepridruživanja oštećene krivičnom gonjenju, (kao i uostalom u vezi sa komentarisanim „žaljenjem”) sud očigledno nije razmatrao mogućnost da se oštećena zbog straha nije pridružila krivičnom gonjenju. Naime, po svedočenju i oštećene i drugarice – one nisu, zbog straha, zbog upućenih pretnji za koje su i te kako imale osnova da veruju da su ozbiljne i moguće, ni prijavile delo, a molile su roditelje da to ne učine. Verovatno da delo ne bi bilo ni otkriveno da oštećena nije morala da potraži lekarsku pomoć u Urgentnom centru, zbog zrna koje je ostalo u telu.

Otežavajuća okolnost bila je (samo) ranija osuđivanost (za nasilničko ponašanje i to pre samo dve godine!). Ni u ovom slučaju predistorija nasilja koje je vršio prema oštećenoj niti rešenost i upornost da učini delo nisu cenjene kao otežavajuće okolnosti. Moglo bi se postaviti i pitanje ugrožavanja sigurnosti drugarice koja je bila sa oštećenom na licu mesta, što bi takođe trebalo da oteža poziciju okrivljenog. Naime, pretnje pištoljem, a kasnije i pretnje ubistvom u slučaju da „progovori” su bile

upućivane i drugarici (i njenoj porodici), u postupku – svedokinji. I inače, prema iskazima svedoka, okrivljeni je važio za „momka na lošem glasu, problematičnog, sklonog nasilju i upotrebi droge”, ali ni te okolnosti koje se odnose na ličnost, tačnije na opasnost okrivljenog nisu uzete u obzir. Čini se da se na strani ovog „tiranina”, u punoj snazi, nezaposlenom, u čijem je stanu pronađena marihuana (za koju ne zna odakle je, pretpostavlja da pripada oštećenom) i čiji je najveći domet u pritvatnom i društvenom životu rekreativno bavljenje sportom (i nasiljem) moglo naći više otežavajućih, a nijedna olakšavajuća okolnost.

Oliverov slučaj demantuje rezultate istraživanja o sudskoj kaznenoj politici za krivično delo ubistva, koji pokazuju da su sudovi stroži prema mlađim učiniocima (Sepi, 2008: 136) i otvara pitanje čime je ovaj učinilac zaslužio da bude privilegovan.

Za pokušaj ubistva je izrečeno „tiraninu” (Borislav) pet godina zatvora, jer je nakon kraće rasprave sa oštećenom (bivšom suprugom, sa kojom je nastavio zajednički život), otišao u podrum, uzeo sekiru, vratio se u kuhinju i više puta je udario u glavu, nanevši joj tešku telesnu povredu. Kao olakšavajuće okolnosti sud je cenio: starost optuženog, neosuđivanost, to što je delo ostalo u pokušaju, priznanje izvršenja dela, iskreno kajanje, zabrinutost za zdravlje oštećene (zvao je hitnu pomoć). Kao otežavajuća okolnost je cenjena: dugogodišnja poremećenost porodičnih odnosa koja se može pripisati krivici optuženog koji je gotovo svakodnevno inicirao svađe. Prema podacima iz spisa „dugogodišnja poremećenost porodičnih odnosa” se zapravo ima tumačiti i kao nešto više od svađa koje je okrivljeni inicirao. Naime, on je bio i fizički nasilan prema oštećenom, naročito kada pije, a pio je mnogo i često. Tako je, jednom prilikom, povod za

udarac stolicom po glavi oštećene bio njen razgovor sa bivšim mužem. Ne možemo se složiti ni sa tim da je učinilac bio star – u vreme izvršenja dela imao je 56 godina, dok se starima smatraju oni koji su navršili 60 ili više godina.

Jedini „tiranin” (Ratomir), iz grupe krivih, koji je delo dovršio, osuđen je na 11 godina i sedam meseci zatvora. I ovde je reč o jedinstvenoj kazni izrečenoj za dela u sticaju i to: ubistvo (utvrđena kazna zatvora od 11 godina), nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija (utvrđena kazna zatvora od šest meseci), a opozvana je i uslovna osuda zbog krivičnog dela nasilja u porodici (utvrđena kazna zatvora od tri meseca). Olakšavajuće okolnosti su: roditeljstvo (otac dvoje maloletne dece, koja ne žive sa njim), radna angažovanost, smanjena uračunljivost. Otežavajućih nije bilo.

Ni u ovom slučaju nije uzeto u obzir nasilje koje je okrivljeni ranije vršio prema oštećenoj, odnosno upornost da joj naudi i posle jednom izrečenog prekora od strane suda. Dok je teklo vreme proveravanja iz uslovne osude, on je oštećenoj pretio ubistvom zbog čega je ona podnela krivičnu prijavu. Njen nevenčani suprug je za medije izjavio da je okrivljeni maltretirao oštećenu i posle razvoda, da je nastavio da je proganja i po preseljenju u drugi grad (slao joj je preteće sms - poruke, npr. „do sada ti je svirala muzika, sada će da ti pevaju popovi”). Govorio je i o tome kako se ona više puta obraćala policiji, tražeći zaštitu, ali policija ništa nije preduzela, jer „nema svedoka”.²⁵

U presudi kojom je izrečena uslovna osuda utvrđeno je da je okrivljeni više puta tukao suprugu tako što ju je udarao kišobranom, nogama i pesnicom, pretio da će je ubiti „kao

---

²⁵ Prema navodima lista *Kurir* od 6. decembra 2006. godine.

kera” i da će završiti u Savi. Pred maloletnom kćerkom joj je govorio da je kurva i terao je da to prizna, a kada ona ne bi pristala na to, udario bi je pesnicom u glavu. U prijavama koje je podnosila policiji stajalo je da joj prethodi ubistvom, da je njoj i kćerki zabranio ulazak u kuću, a da ih je tek posle intervencije policije pustio, ali samo u sobu u kojoj nema grejanja i zabranio im da koriste kupatilo i druge prostorije.

Zanimljivo je i to kako sud nikako nije uspeo da dođe do aktuelnog partnera oštećene kako bi ga ispitao kao svedoka, dok su ga mediji odmah pronašli i dobili od njega mnoštvo informacija koje su morale interesovati sud.

U slučaju „izdanog muža”, Velimira, za krivično delo ubistva na svirep način (čl. 114 st.1 t. 1 KZ) je izrečena kazna zatvora od 14 godina, ali je u novom postupku (po ukinutoj prvostepenoj presudi) izvršena prekvalifikacija na ubistvo (čl. 113 KZ) i izrečena kazna zatvora od sedam godina. Prema iskazima svedoka, okrivljeni je razmišljao o razvodu, jer se neprekidno svađao sa ženom za koju je sumnjao da je u emotivnoj vezi sa komšijom. Olakšavajuće okolnosti su bile „standardne”: priznanje, iskreno kajanje, roditeljstvo (otac maloletnog deteta) i neosuđivanost, dok otežavajućih nije bilo. A nije bilo ni posebnog obrazloženja. Apelacioni sud je preinačio presudu u pogledu odluke o kazni, te je Velimir sankcionisan sa deset godina zatvora. Ovde (i naravno, u drugim sličnim slučajevima) bi se moglo postaviti pitanje ocene roditeljstva kao olakšavajuće okolnosti imajući u vidu činjenicu da je majka deteta lišena života. U ovakvim slučajevima, kao i u slučajevima nasilja u porodici, morala bi se izbegavati ova olakšavajuća okolnost, a umesto nje navoditi (eventualno) postojanje obaveze izdržavanja deteta, što je u jednom slučaju (ubistva supruge sa kojom je učinilac imao

četvoro maloletne dece) istakao i Vrhovni sud Srbije. Sud je naime konstatovao da „to što je otac četvoro maloletne dece ne može predstavljati olakšavajuću okolnost koja bi bila razlog za ublažavanje kazne, iako obaveza izdržavanja četvoro maloletne dece predstavlja olakšavajuću okolnost”.²⁶

I Ljubivoje je razmišljao o razvodu, jer je sumnjičio suprugu za neverstvo, pa je, umesto da realizuje odluku o razvodu, pokušao da liši života suprugu i to dok je spavala, udarivši je sekirom u glavu. Ovo delo je kvalifikovano kao pokušaj ubistva na podmukao način (čl. 114 st.1 t. 1 KZ), a sud je, kao i kod svih drugih pokušaja, iskoristio institut ublažavanja kazne i izrekao kaznu od pet godina zatvora. Ovo je obrazloženo navođenjem olakšavajućih okolnosti kojima je sud dao karakter osobito olakšavajućih: neosuđivanost, otac dvoje dece, smanjena uračunljivost, delo je posledica poremećenih odnosa u kojima okrivljeni ranije nije ispoljavao fizičku agresivnost. Ovo je jedini slučaj u kojem se sud osvrnuo na postojanje, odnosno nepostojanje nasilja u ranijem periodu zajedničkog života. Ali izgleda da je sud uzeo u obzir samo fizičko nasilje, jer to što je učinilac pretio ubistvom u poslednjih godinu dana ženi i deci nije uzeto u obzir. I ovde je, po automatizmu, roditeljstvo cenjeno kao olakšavajuća okolnost, s tim što se u ovom slučaju radi o punoletnoj deci (koja su, prema navodima iz štampe, pozdravila odluku suda da otac ne bude pušten na uslovni otpust). Napomenimo i da je stariji sin (koji kritičnom prilikom nije bio na licu mesta) izjavio da je otac bio fizički nasilan prema majci, da ju je „krvnički tukao čime je stigao”, da je „na Novu godinu pretukao motkom, pa smo brat i ja skočili da zaštitimo majku”.

---

²⁶ Presuda Vrhovnog suda Srbije Kž. 744/05 od 30. juna 2005. i presuda Okružnog suda u Smederevu K. 79/04 od 30. decembra 2004.

Sam je (otac) zvao policiju, ali policajci nisu hteli da imaju s njim posla, jer je pijan, pa su mu rekli da ih zove kad se otrezni. Mlađi sin je za iste novine rekao da je otac neosnovano ljubomorani, da majku stalno optužuje da ga vara, da je non-stop pijan i da bi voleo da nikada ne izađe iz zatvora.²⁷ I ova izjava bi mogla poslužiti kao povod za razmišljanje o tome da li je smisleno bezrezervno tretirati roditeljstvo kao olakšavajuću okolnost. Inače, zbog nasilničkog ponašanja i alkoholizma supruga, oštećena se obraćala njegovoj majci i sestri za pomoć, ali odgovora nije bilo.

Kada su u pitanju žene koje su oglašene krivima za partnersko ubistvo, jedan slučaj zaokuplja naročitu pažnju (Dragana) i potvrđuje zaključak da je partnerska relacija opterećena nasiljem, za ženu koja trpi rizična kako sa aspekta vitkimizacije tako i sa aspekta kriminalizacije ubistvom (Konstantinović-Vilić, 1986; Simeunović-Patić, 2003: 168). Reč je o ubistvu (na mah, čl. 115 KZ) „tiranina” koji bi se mogao naći na prvom mestu po metodama i dužini terorisanja partnerke (27 godina su se smenjivali svi mogući oblici nasilja). Nasilje nije štedeo ni prema drugim licima: svojoj kćerki (prema kojoj je istina vršio psihološko nasilje i koja je bila svedokinja najrazličitijih brutalnih ispada prema majci) i prema svima koji su mu se na neki način zamerili, „popreko ga pogledali” bilo u kafani bilo u policijskoj stanici. U policijskoj stanici je završavao zbog nasilja prema drugome, a ne prema partnerki, iako je jednom prilikom, kada je pucao iz obesti u nju, umalo bio osuđen. Prema podacima iz spisa, tačnije prema njenom svedočenju, cela stvar je zataškana, za šta je ona prvenstveno zaslužna, jer je, zbog straha, tvrdila da je pištolj slučajno opalio.

---

²⁷ List *Kurir* od 5. januara 2006. godine [<http://arhiva.kurir-info.rs/Arhiva/2006/januar/05/H-02-05012006.shtml>].

Ako ostavimo po strani uverljivost njenih navoda i okolnost da je svojevremeno sud „poverovao” u tu priču i da on nije sankcionisan ni za šta, ostaje da se zapitamo kako je moguće da nije nikada prekoren/sankcionisan za druga dela o kojima su govorili svedoci, jer bi možda preduzete mere imale uticaja na drugačiji ishod događaja.

Sud je, u Draganinom slučaju, pored onih „klasičnih” olakšavajućih okolnosti, koje nije posebno obrazlagao (priznanje dela i krivice, neosuđivanost, majka jednog punoletnog deteta, bez stalnog zaposlenja, izdržava se od povremenih poslova) cenio i okolnost to što je bila dugogodišnja žrtva nasilja. Čini se da je ipak za obrazlaganje poslednje navedene okolnosti izabrana nespretna formulacija: „Optužena je na neki način već kažnjena dugogodišnjim fizičkim i psihičkim vređanjem, zlostavljanjem i maltretiranjem od strane ubijenog od čega i danas nosi ožiljke, o čemu je napred rečeno.“

Dragana je školski primer za „sindrom zlostavljane žene“ (Walker, 1979) čije su svest i percepcija opasnosti koja preti od zlostavljača bitno izmenjeni. Nažalost, naše pravosuđe ne vodi računa o ovoj kategoriji, tačnije nedovoljno poznaje njene karakteristike i značaj njenih implikacija (Jovanović, 2010: 210-211). Zbog toga se sud opredelio za formulaciju koju je zapravo kćerka oštećene upotrebila u svom svedočenju, a koja se izgleda učinila prigodnom za obrazlaganje olakšavajućih okolnosti. Komisija veštaka psihijataru i psihologu je mnogo bolje opisala psihički status oštećene utvrdivši da joj je uračunljivost bila bitno smanjena datom prilikom zbog „...ponašanja oštećenog i prethodno kumuliranog negativnog iskustva, kao visokog stepena uverenosti da može biti vitalno

ugrožena...“. Ipak, ni veštaci nisu eksplicitno pomenuli sindrom zlostavljane žene i njegove specifičnosti.

Kao otežavajuću okolnosti sud je cenio stepen krivice „odnosno činjenicu da je delo učinila s direktnim umišljajem, pucajući optuženom u glavu iz neposredne blizine dok je bio okrenut leđima“. Upravo ovakvo njeno delovanje se može smestiti u kontekst sindroma zlostavljane žene koju karakteriše poseban psihički status, te s tim u vezi ovakva okolnost ne bi figurisala kao otežavajuća. Takođe, za krivično delo ubistva na mah je karakteristično izvršenje sa direktnim umišljajem (Mrvić-Petrović, 2011: 44) tako da ni u tom smislu ne bi trebalo ovu okolnost uzeti kao otežavajuću (jer je već uključena u samo biće dela). Izrečena je kazna od tri godine zatvora, koja je od strane Apelacionog suda preinačena (na dve godine i šest meseci) s obrazloženjem da prvostepeni sud „nije dao dovoljan značaj navedenim olakšavajućim okolnostima, kao ni činjenici da je optužena bila 27 godina, dugogodišnji fizički i psihički maltretirana, zlostavljana i vređana od strane pokojnog“.

U ovom slučaju valja ukazati na još jedan propust, ovog puta sa tužilačke strane. Reč je o propustu koji ide u prilog tezi o postupanju po automatizmu i nedovoljnoj usredsređenosti na slučaj. Naime, iako je žena koja je lišila života svog partnera odmah otišla u policijsku stanicu, ponevši pištolj kojim je izvršila delo, da se prijavi i ispriča šta se dogodilo, tužilac je predložio određivanje pritvora po osnovu čl. 142 st. 1 t. 5 ZKP, koji se vezuje za težinu dela, ali se ne svodi samo na to, već se mora utvrditi i postojanje posebno teških okolnosti krivičnog dela koje opravdavaju njegovo određivanje. Predlog nije prihvaćen, što smatramo dobrom odlukom.

Reaktivno nasilje žene (Ivana) je imalo takođe fatalan ishod po supruga „tiranina“ s tim što je slučaj imao epilog u vidu oslobođenja od kazne zbog prekoračenja granica nužne odbrane usled jake razdraženosti izazvane neskrivljenim napadom od strane ubijenog. Ovom događaju je prethodilo dugogodišnje zlostavljanje supruge, a potom i novorođenog deteta, kao i obraćanje policiji jednom prilikom i to kada je dete bilo pretučeno. Policija nije preduzela ništa već je uputila na lekara, kod koga ona nije otišla zbog straha da je nasilnik ne pronađe „tu, u mestu, sa detetom, pa da ne ispadne nešto još gore“. Probala je i da ga napusti otišavši kod majke, ali je on „pronašao i vratio“. Bez podrške svoje porodice (koja je takođe bila preopterećena problemima - nasiljem, alkoholizmom i napuštanjem oca, kasnije njegovim ubistvom, siromaštvom) i bez podrške institucija (pretpostavka je i da je u tako maloj sredini mnogo više ljudi, pa i onih iz oblasti socijalne i zdravstvene zaštite znalo gde i kako ona i dete žive), siromašna, bez obrazovanja, posla, „pomirena sa sudbinom“ (što je sama izjavila) čini se da ona nije imala mnogo izbora u situaciji u kojoj se našla. Na „čuveno“ pitanje zašto ga nije napustila, odgovorila je da je o tome razmišljala, ali da se nije usudila, jer je jedino kod majke mogla da ode, a nije htela da i njoj (zet) „pravi probleme“. Njegov, pak, otac sudu saopštava svoje poglede na stvari, u smislu da nije baš video da je sin tukao svoje dete, ali dozvoljava da se to dešavalo, jer „normalno je da svaki roditelj tuče svoje dete i to treba da se radi rukama“ (i on je tukao njega, kad je bio mali). Nema bolje ilustracije za fenomen intergeneracijske transmisije nasilja i delovanje uvreženih stereotipa o odnosima u porodici i toleranciji na nasilje, te koristima od istog. U pogledu odnosa sina i snahe, otac je rekao

da se dešavalo „da se pošamaraju“. To mu očigledno nije smetalo niti je našao za shodno da nešto preduzme. Jasno je i zašto.

Interesantno je i to što je okrivljena prvobitno bila osuđena na dve godine i šest meseci zatvora, a na odluku o kazni se žalio javni tužilac istakavši da sud nije imao u vidu to što je oštećeni otac maloletnog deteta, što je bio jedini hranilac porodice i što je jedini bio zaposlen. Ovo je tipičan primer insistiranja na formalnoj strani ustaljene prakse navođenja (po automatizmu) okolnosti od uticaja na odmeravanje kazne. Javni tužilac zaboravlja da je učinilac taj koji je tukao dete i ranije i datom prilikom, da je dugo i intenzivno zlostavljao oštećenu, ograničavajući je u svakom pogledu, pa bi se teško njena nezaposlenost i život na „njegov teret“ mogli uzeti kao otežavajuće okolnosti za nju. O roditeljstvu da ne govorimo.

Za odluku da optuženu oslobodi od kazne, sud daje sledeće, veoma detaljne argumente: „u vreme izvršenja dela bila je osoba u razvoju čiji ukupni mentalni kapaciteti odgovaraju njenom kalendarskom uzrastu, da se radi o osobi sa jednostavnom strukturom ličnosti i sa intelektualnim sposobnostima na donjoj granici proseka, da je u vreme izvršenja dela bila mlađe punoletno lice, da je oštećeni kao vanbračni suprug tokom trajanja vanbračne zajednice fizički maltretirao i tukao, da je tukao njihovo maloletno dete, kćerku Jovanu, staru deset meseci, u vreme izvršenja dela, da je bez svoje krivice dovedena u stanje jake razdraženosti napadom oštećenog i da je okrivljena osoba koja pati od frustracije od ranog detinjstva i odrastanja u nekompletnoj porodici, uz materijalno i svako drugo siromaštvo, da je imala mnogobrojne stresove u braku i da je pokušavala da se bori za голу egzistenciju, da se nalazila u stanju povišene afektivne napetosti sa sadržajem snažnog afekta straha i da je bila

bitno smanjeno u računljiva u vreme izvršenja kao i da je delo izvršila u prekoračenju granica nužne odbrane s obzirom na sredstvo jer su joj stajala druga sredstva na raspolaganju u cilju odbrane predstojećeg protivpravnog istovremenog napada od strane oštećenog”. Jedino što bi se moglo zameriti sudu jeste to što nije učinio konkretizaciju „drugih sredstava koja su joj stajala na raspolaganju”. Smatramo da bi bolje poznavanje, te utvrđivanje postojanja i delovanja sindroma zlostavljane žene možda u ovakvim slučajevima moglo da ponudi i drugačiji pogled na stvari, tačnije primenu instituta nužne odbrane, koji bi doveo do oslobađajuće presude.

Na kraju, pošto, ipak, pozdravimo odluku suda u ovom slučaju, pomenimo i to da je postupak trajao deset godina (predmet je više puta vraćan na ponovno suđenje, čak i iz razloga vezanog za nepravilan sastav suda). Delo je izvršeno 1999. godine, a potvrđujuća presuda Apelacionog suda doneta je tek 2009. godine, što je nesumnjivo uzrokovalo značajnu viktimizaciju okrivljene i povredu prava na suđenje u razumnom roku.

I u slučajevima žena koje su partnere viktimizovale ubistvom, tačnije pokušajem ubistva kako bi skrenule pažnju na sebe, bilo je prisutno nasilje, ali psihološko koje se očitovalo u omalovažavanju i različitim oblicima zanemarivanja i odbacivanja partnerke, što je partnerke, sa određenim psihičkim tegobama i karakteristikama ličnosti opterećivalo. Tegobe na psihičkom planu one nisu rešavale ili bar to nisu uspešno činile. Jedna od osuđenih je i sama lekar, tražila pomoć svojih kolega, ali nije, kako ona tvrdi, nailazila na dobar prijem, a prepisana terapija joj nije pomogla, već joj se zdravstveno stanje pogoršavalo. I ovi slučajevi upućuju na važnost brige o mentalnom zdravlju i potrebi za prepoznavanjem prvih

simptoma kako od strane onoga ko pati tako i od strane najbližih. U našoj zajednici je traženje ovakve vrste pomoći, odlazak psihijatru ili savetovanje da se to učini još uvek često sramotno i omalovažavajuće.

Pomenimo i to da u presudama kojima su žene oglašavane krivim za ubistvo partnera postoji ista slika okolnosti koje se navode kao one koje su bile od uticaja na odmeravanje kazne muškarcima, a prisutno je i ublažavanje kazne (u jednom slučaju i oslobođenje od kazne zbog dobrovoljnog odustanka). Dominiraju „klasične“ olakšavajuće okolnosti: neosuđivanost, korektno držanje pred sudom, kajanje, teške lične i porodične prilike, roditeljstvo, starija životna dob, privremena duševna poremećenost, stepen krivice, pobude, pa i „sve okolnosti pod kojima je delo učinjeno“. Otežavajuće okolnosti su postojale samo u jednom slučaju: ranija višestruka kažnjavanost za prekršaje protiv javnog reda i mira, a to je ujedno bio jedini slučaj žene koja je prethodno zlostavljala svog partnera, vršila nasilje prema drugim licima i bolovala od alkoholizma.

Slučajevi u kojima je izrečena mera bezbednosti

Učiniocima kojima je izrečena mera bezbednosti obaveznog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi povezuje prethodno neuspešno psihijatrijsko lečenje i pored konstantovanog oboljenja koje se u svim istraživanjima smatra (značajnim) faktorom homicidne kriminalizacije. Naime, i ranije sprovedena istraživanja ističu značaj shizofrenih i drugih poremećaja sa paranoidnom simptomatologijom, koje često obeležavaju sumanute ideje ljubomore (Kovačević, Kecman, 2006: 25-30; Simeunović-Patić, 2003: 167). Ono što zabrinjava i treba da

posluži kao važna informacija kreatorima politike zdravstvene zaštite, jeste podatak da (ni u jednom slučaju!) učinioci nisu koristili prepisanu terapiju ili su pak samoinicijativno prekinuli lečenje, a ovakav postupak su odobravali, prihvatili ili o njemu nisu imali saznanja drugi članovi porodice, konkretno – stradale partnerke.

Nenad je bolovao od paranoidne shizofrenije, što su znali svi članovi porodice (o tome je svedočio brat pokojne), a supruga okrivljenog je, po bratovljevim rečima „potpisala da izađe iz bolnice”. Oštećena se nikada nije žalila da ima problema sa okrivljenim, „samo ju je par puta odgurnuo”. Međutim, prema iskazu veštaka, bolest ovakve prirode nosi „generalne predispozicije” za ubilačko nasilje. Sam veštak izjavljuje i da je „mogućnost da se delo izvrši bila manja da je okrivljeni bio pod odgovarajućom terapijom”. Reč je o opasnom stanju lica koje boluje od ove bolesti, a najveća opasnost pretili upravo najbližima. Nenad se kratkotrajno lečio pet godina pre ubistva supruge, da bi prestao da odlazi na kontrole. Samo je uzimao recepte za lekove, a prestao je 2008. godine (godinu dana pre izvršenog dela) da „ide na injekcije” koje su ga „umrtvljivale”, pa se bez njih „osećao mnogo bolje” i „imao volju za rad”. Dakle, nikad nije pozivan ni na kakvu zdravstvenu kontrolu, supruzi i drugim članovima porodice (pretpostavljamo) nije objašnjeno o kakvoj se bolesti radi, kakve rizike takva bolest nosi, kako bi i oni mogli da na neki način kontrolišu korišćenje terapije i odlaske na kontrolne preglede ili preduzmu neke aktivnosti koje bi smanjile rizik od eventualnih posledica takvog postupanja obolelog.

Pomenimo i to da je Nenad imao dvoje (maloletne) dece koja su posle dešavanja počela da žive kod babe po majci i koje je događaj i te kako pogodio (stariji sin nije hteo da ide u školu,

prestao je da se druži sa vršnjacima i bilo gde da izlazi, osim kod psihijatra povremeno). Sve navedeno govori o posledicama propusta da se osobe koje pate od bolesti kakva je paranoidna shizofrenija prate od strane zdravstvenog sistema, kao i o potrebi da članovi porodice ovih lica budu upoznati sa opasnostima sa kojima se i sami suočavaju u ovakvim slučajevima, te da budu podsticani da bolje nadziru uzimanje terapije i prepoznaju znake pogoršanja bolesti i eventualne erupcije nasilja kako bi se zaštitili.

Od paranoidne shizofrenije je bolovao i Radovan. Štaviše, on je u vreme izvršenja dela bio na lečenju, tačnije prema njemu je izvršavana mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi zbog ubistva snaje. Kad je došao kući na vikend, posle kraće svađe, suprugu je lišio života udarcima čekića u glavu. Ni on u vreme izvršenja dela nije uzimao prepisanu terapiju, jer je, kako sam kaže, „hteo da ima seksualne odnose sa ženom”. Suprugu je ubio pred unukom koja je spavala sa njima i čije ga je vrištanje osvestilo. I ovde se mogu postaviti pitanja da li je ovaj slučaj dobro opserviran, da li je opasno stanje dobro procenjeno, da li su preduzete sve potrebne mere i da li su odgovorni morali da više i bolje sarađuju sa porodicom, koja je očigledno, bila u opasnosti.

Od supruga koji boluje od hronične duševne bolesti paranoidnog tipa u kojoj dominiraju sumanute ideje proganjanja i odnosa nije se zaštitila ni Boškova bivša supruga, koja je i ranije trpela nasilje s njegove strane, što je i bio razlog za razvod. Učinitelj je došao na njeno radno mesto (što je činio i ranije, kako bi je i dalje zlostavljao i ispalio joj tri projektila u glavu. Inače, za pištolj je posedovao oružni list, pa se otvara još jedna tema (pored one u vezi s boljom kontrolom i procenom

opasnosti osoba koje boluju od ovakve bolesti): kontrola oružja u posedu lica koja su obolela od („opasnih”) duševnih bolesti.

U pogledu lečenja lica sa mentalnim smetnjama, situacija je ista i u kategoriji žena koje su vitkimizovale ubistvom svoje partnere. Kod jedne od njih je utvrđena paranoidna shizofrenija tek prilikom veštačenja (ne)uračunljivosti, dok je pre toga (desetak godina ranije), kako ona sama tvrdi, posećivala psihijatra zbog glasova koje je čula. U predmetu nije bilo podataka o tada postavljenoj dijagnozi ili lečenju, pa se i ovde postavljaju ista pitanja: sa kojom je pažnjom ona lečena, kako je lečena, da li je bolest (ne)adekvatno tretirana, šta su i koliko znali članovi porodice o njenoj bolesti, rizicima, da li su mogli da joj pomognu... Suprug je, na primer, primetio da je ona u poslednje vreme bila uznemirena i depresivna, ali tome nije pridavao pažnju. A trebalo je.

Sve navedene slučajeve povezuje nedovoljna briga o mentalnom zdravlju kako na strani pojedinaca (lica sa mentalnim smetnjama, članova porodice) tako i na strani zdravstvenih službi, odnosno države. Čini se da nema dovoljno kompetencije, brige, zanimanja za problem, a upadljiv je nedostatak bolje saradnje sa porodicom i organizovane kontrole/praćenja zdravstvenog stanja lica sa mentalnim smetnjama koje se mogu smatrati ugrožavajućim i za druga lica, naročito za članove porodice koji bi trebalo da učestvuju u procesu lečenja.

Slučajevi ubistva partnerke i samoubistva učinioca

U slučajevima („izdanih muževa”) u kojima je partner ubio partnerku, pa sebe, utvrđeno je sledeće: iako je i samoj ženi i

drugim članovima porodice bilo jasno da se sa njim (učiniocem) „nešto dešava”, da je patološki ljubomoran, da je proganja ili se svađa, prebacuje joj da ga vara, da previše pije, kao i da se u kući nalazi pištolj, niko najčešće ništa nije preduzimao. U jednom slučaju žena je pokušala da razgovara sa mužem, savetovala ga da potraži psihijatrijsku pomoć, što je on protumačio kao njenu želju da mu pomoću lekova otupi čula, smiri ga i umrtvi „kako bi mogla da tera po svome”. U drugom slučaju je žena uspela da ubedi muža i „odvede” ga kod psihijatra. Psihijatar je konstatovao paranoidnu ljubomoru, ali je pretpostavka da ništa nije preduzeto s tim u vezi, odnosno da nije dat savet u vezi sa ovim duševnim poremećajem i razmerama njegove opasnosti, dok sami ukućani očigledno nisu mogli da ga spoznaju. U jednom slučaju je sam učinilac potražio pomoć i dobio lekove za smirenje, samo nekoliko dana pre nego što će izvršiti delo. I ovaj slučaj potvrđuje značaj blagovremenog prepoznavanja rizika i potrebe da se članovi porodice mobilišu, preduzmu odgovarajuće korake, zatraže stručnu pomoć ili preduzmu druge mere kako bi se zaštitili. Kombinacija faktora rizika koji su postojali u navedenim slučajevima bila je i te kako upozoravajuća.

Slučajevi u kojima je učinilac označen kao tiranin su u suštini isti. Porodičnu scenografiju dopunjuje nasilje koje je on vršio prema supruzi (i drugim članovima porodice, npr. deci), dok je ljubomora u drugom planu. Upadljive su konstatacije da je učinilac govorio o samoubistvu, ali očigledno, nije ozbiljno shvaćen. U jednom slučaju svedoci, sestre učinioca, kao i komšija govore o tome da je učinilac oštećenu ozbiljno, dugo godina zlostavljao, da se lečio u psihijatrijskoj bolnici, a mnogo je pio i govorio o samoubistvu. Niko zlostavljanje nije prijavio. Dva dana pre događaja je posetio sestru rekavši da je došao da

se pozdrave, jer se više neće videti i otišao je plačući. Čini se da je upozorenje bilo više nego jasno, ali ni sestra ništa nije preduzela. Postavlja se pitanje da li bi stvari bile drugačije da je prijavljeno nasilje koje je on vršio prema supruzi i da mu je blagovremeno izrečena odgovarajuća mera bezbednosti? Važno bi bilo i to da je supruga na vreme dobila informacije od lekara koji je lečio učinioca kakve sve opasnosti mogu da proisteknu iz stanja njegovog duševnog zdravlja.

I u Mladenkovom slučaju su institucije zakazale. U prigradskom naselju, porodica u kojoj je „glava porodice” odlučila o sudbini svih članova, bila je poznata po problemima koje je generisao on, lečeni alkoholičar, teroristu ženu i decu. Supružnici su se i razveli pre 20 godina, ali su, nemajući kud, nastavili zajednički život. I supruga i deca su se lečili stacionarno u psihijatrijskoj bolnici Dr Laza Lazarević. Prema navodima sestre oštećene, oštećena se više puta obraćala policiji, a tražila je pomoć i od Centra za socijalni rad. Rukovodilac Centra je na razgovoru u policiji sam potvrdio postojanje propusta u radu (na primer, na evidenciji Centra nije bilo nikakvih drugih beleški/izveštaja do onih vezanih za razvod i poveravanje dece iz 1986. godine), iako je bilo dobro poznato da je Mladenko nasilnik i da svi članovi porodice žive u strahu. Angažovanje Centra, u vezi sa poslednjom prijavom (koja je došla od strane lekara kome se bivša supruga obratila zbog polomljene jagodične kosti) Centar joj je dao određenu sumu novca za odlazak do maksilofacijalne klinike u Beogradu, a posle dva dana tim Centra izlazi na teren i konstatuje da ona tamo nije otišla, a da Mladenko negira nasilje. Tom prilikom su oboje pozvani da dođu na razgovor za tri dana, a slučaj je prijavljen policiji. Nisu došli, a Centar nije proveravao zašto. Pretpostavka je da je ova intervencija razjarila „tiranina”

koji ionako nije imao šta da izgubi, pa se odlučio da likvidira sve članove porodice i tako pokaže da situaciju on drži pod kontrolom. Smrt svih članova porodice otkrili su policijski službenici koji su došli da uruče poziv za informativni razgovor.

Ovaj slučaj jasno pokazuje da se intervencije moraju brižljivo i efikasno pripremati i izvoditi i to u okvirima koordinisane akcije lokalne zajednice, odnosno njenih institucija. Ovde su zakazali, odnosno neadekvatno intervenisali i Centar za socijalni rad i policija. Intervencije su bile zakasnele i neprimerene konkretnom slučaju, što je imalo za posledicu smrt svih članova porodice. Naročito se ističe kao važno kreiranje posebnih planova za spasavanje ugroženih članova porodice u slučajevima kada se na drugoj strani nalazi opasni nasilnik-očajnik koji nema šta da izgubi, a ne postoje uslovi da odmah bude udaljen od članova porodice koji su u opasnosti.

Opasnost nije izbegnuta ni u slučaju koji nije raspoređen ni u jednu kategoriju, zbog nedovoljno podataka, u kome je, vrlo verovatno, porodičnu dramu sa smrtnim ishodom za suprugu i sebe, a teškim povređivanje za dete iscenirao takođe očajnik, podstanar, siromašan, prezadužen, koji je preterano konzumirao alkohol, a istovremeno bio i na psihijatrijskoj terapiji (prema navodima komšija). I ova porodica je označena kao veoma zatvorena (kao i Mladenkova) što bi trebalo da predstavlja poseban izazov za ustanove zdravstvene zaštite i centre za socijalni rad koji bi morali da ostvare saradnju – međusobnu i sa članovima porodice kako bi se opasno stanje držalo pod kontrolom, a njegove posledice predupredile. Koordinisana saradnja institucija i njihovo blagovremeno i promišljeno delovanje od naročitog su značaja kada u porodici ima dece.

Najkarakterističniji slučaj u kategoriji „odbačeni opsesivni ljubavnik”, a moglo bi se dodati i „očajnik”, jeste Cvetko koji je svoju agresiju ispoljio na članovima porodice bivše vanbračne partnerke. Cvetko je svojim ponašanjem razjarenog i očajnog nasilnika jasno stavio do znanja da je spreman na najgore, samo da bi se osvetio bivšoj partnerki. I Cvetko poseduje čitav arsenal oružja kojim je pretio bivšoj partnerki u svojim progoniteljskim pohodima. Jednom prilikom je čak odvodi u šumu izvan grada i preti joj da će je ubiti (poneo je ovog puta automatsku pušku, dok je ranije pretio pištoljem i bombom). I pošto je događaj prijavljen policiji, kako ona kaže, „ništa se nije dogodilo”. Cvetko je i dalje raspolagao oružjem i slobodno se kretao. Nastavio je sa pretnjama, sada usmerenim na sina bivše partnerke, za koje ona veruje da ih može realizovati, te obaveštava policiju, koja je prema navodima iz medija, mladiću pružila zaštitu. Ipak, Cvetko ne biva zaustavljen na svom osvetničkom ubilačkom pohodu i od pomenute automatske puške strada troje članova partnerkine porodice (tačnije - porodice njene sestre: sestrin muž, sin i unuk). O tome šta je naumio, kao i za razmere njegovog očaja i besa, znali su i njegov sin i (venčana) supruga. On ih je lično obavestio, a razgovarali su i sa bivšom partnerkom koja ih je molila za pomoć. Ništa nisu preduzeli, iako su u kući pronašli municiju, znali su da je pio alkohol i lekove za smirenje i da je bio vrlo odlučan u svojim namerama (samo nisu, kako kažu, verovali u to).

Pomenimo i to da je u ranije sprovedenom istraživanju na uzorku od 36 ubistava praćenih samoubistvom utvrđeno da su u gotovo trećini slučajeva nasilje ili pretnje ubistvom prijavljivani policiji, ali da se intervencija završavala upozorenjem (Knežić, 2009: 644-645).

Ni kod ovih slučajeva ne sme ostati zanemaren aspekt (mentalnog) zdravlja onih koji su izvršili samoubistvo imajući u vidu podatak da u pozadini samoubistva najčešće stoji bolest, potom „gubitak smisla života“ i „ekonomski razlozi“ (Jovanović, Simeunović-Patić, 2006: 270). Ono što povezuje sve one koje su izvršili ubistvo partnerke (ili, u jednom slučaju, članova njene porodice), te izvršili samoubistvo jeste i prisustvo psihičkih smetnji (sumanutih ideja ljubomore), zloupotrebe alkohola (i lekova) i „gubitka smisla života“ koji se dobrim delom vezuje za partnerku i njeno ponašanje (preljubu i napuštanje, bilo da su umišljeni ili stvarni), sa nesumnjivim doprinosom i drugih faktora (nezaposlenost, usmerenost na kuću, osećaj bezvrednosti, materijalna oskudica) što rezultuje potpunim osujećenjem učinioca kao „muškarca“ na svim ili bar na većini frontova.

ZAVRŠNI OSVRT: FAKTORI RIZIKA I ODGOVORI

Predstavljeni rezultati govore u prilog tezi da je ubistvo u partnerskom odnosu specifičan zločin. Već samom svojom izuzetnošću, ovaj fenomen zahteva pristup i objašnjenja koji nadilaze ona koja se primenjuju generalno na probleme partnerskog nasilja, dok je, s druge strane, po motivaciji učinioca i drugim kriminološkom i viktimološkom obeležjima, on u dobroj meri diferenciran u odnosu na ostala ubistva. Muškarca na ubistvo partnerke najčešće pokreću posesivnost, ljubomora, odnosno težnja i neuspeh da uspostavi kontrolu nad njom. S druge strane, redovno i dugotrajno kontrolisanje partnerke nasiljem može se završiti homicidnom viktimizacijom nasilnika, što potvrđuje stav da je partnerski odnos, naročito onaj koji odlikuje nasilje, tipičan kontekst viktimizacije, ali i kriminalizacije žene ubistvom. Različitost motivacije u direktnoj je vezi sa povodom ubistva: muškarci najčešće ubijaju partnerku u trenutku kada ona odluči da napusti odnos, dok povod za većinu ubistava koja vrše žene

nad svojim partnerima jeste direktni fizički napad na nju ili kumulacija straha ili negativnog afekta koji je u vezi sa istorijom prethodno trpljenog zlostavljanja.

Potvrđeno je i pravilo da fizičko nasilje u partnerskom odnosu uvećava rizik i kriminalizacije i viktimizacije ubistvom za oba partnera. Moglo bi se reći da je rizik viktimizacije određen prirodom prethodno trpljenog nasilja: eksczesno, ali brutalno fizičko nasilje nosi visok rizik stradanja za ženu koja ga trpi, dok dugovremeno, hronično nasilje nosi određeni rizik stradanja i za muškarca nasilnika. Psihološko zastrašivanje i maltretiranje žene od strane partnera takođe ima važno mesto u generisanju njene kasnije kriminalizacije ubistvom.

Veza između psihičkog i fizičkog zlostavljanja kao kontrolne taktike muškarca nad ženom i rizika stradanja od ubistva, kako za ženu, tako i za samog nasilnika jasna je i upečatljiva. No, bez želje da se umanjí njen značaj u genezi ove kategorije ubistava, pažnju treba usmeriti i ka ostalim rezultatima: podaci koji se tiču nasilnički modelovane interpersonalne komunikacije uopšte i prethodnog kažnjavanja nasilnika za nasilna krivična dela i prekršaje veoma su indikativni: rezultat da je najmanje polovina muških izvršilaca ubistva preincidentno jasno manifestovala upadljive i relativno trajne otklone u ponašanju koji pretpostavljaju i prisustvo težih relacijskih problema upućuje na mogućnost da bi se, u smislu redukcije rizika da nasilje kulminira u homicidno, nešto ipak moglo učiniti. Da nadi u uspeh takvih pokušaja ima mesta govori i podatak da neretko i sami akteri, uviđajući dramatičnost razvoja međusobnih odnosa, traže izlaz iz situacije obraćajući se za pomoć (najčešće) bliskim osobama, a potom institucijama (centru za socijalni rad ili češće, policiji). Ipak, nije zanemarljiv broj slučajeva u kojima pomoć ni od koga

nije tražena (ili bar podataka o tome nema), već je žena nastojala sama da reši problem ne uviđajući opasnost situacije u kojoj se nalazi. Činila je to pokušavajući da razgovara sa partnerom, da ga posavetuje (da ode kod lekara) ili da se razvede, odnosno da napusti zajednicu (što se pokazalo kao „loša“ umesto kao dobra i najjednostavnija odluka, jer je partner nije „odobrio“, već je reagovao ubilačkim nasiljem). Međutim, u slučajevima u kojima je pomoć i tražena od najbližih ili institucija nije bilo adekvatnog odgovora. Ili intervencije nije ni bilo, ili je ona bila zakasnela i/ili nepodesna za konkretan slučaj. Ono što je najveći problem sa (ne)intervencijama jeste neprepoznavanje rizičnosti situacija, odnosno indikatora koji jasno upućuju na mogućnost najgoreg scenarija. Naravno, intervencija mora biti adekvatna i pažljivo izvedena budući da u nekim situacijama, intervencija, posebno aktivnosti preduzete od strane organa formalne kontrole kriminaliteta, mogu dodatno razjariti nasilnika, pojačati želju za „odmazdom“ i doprineti fatalnom ishodu (Dugan, Nagin, Rosenfeld, 2003).

Dobijeni rezultati upućuju na markere rizika od letalnog nasilja u partnerskom odnosu, pri čemu treba imati u vidu da su na sceni najčešće u sticaju (dva ili više faktora). Na strani učinioca su:

- nasilnički model rešavanja konflikata, uopšte, a naročito intenzivno fizičko zlostavljanje partnerke (i drugih članova porodice) i verbalna agresivnost;
- upućivanje žrtvi pretnje ubistvom;
- prisustvo mentalnih poremećaja, kao što su alkoholizam, alkoholofilija, paranoidne ili shizofrene

psihoze, depresivnost ili određenih crta ličnosti (psihopatska struktura, pasivno-zavisne ličnosti..);

- nezaposlenost/loša materijalna situacija;
- niži stepen obrazovanja;
- posedovanje, odnosno dostupnost vatrenog oružja;
- prisustvo suicidalnih ideja;
- izražena posesivnost ili ljubomora prema partnerki;
- snažna ambivalentnost prema partnerki (*'ne mogu s njom, ne mogu bez nje'*).

Najvažniji faktor rizika na strani partnerke jeste:

- pokušaj da izmakne kontroli partnera, odnosno napuštanje partnerskog odnosa (saopštavanje odluke ili njena realizacija).

Ubistva partnerke praćena suicidom učinioca najčešće vrše sredovećni ili stariji muškarci, oženjeni žrtvom ili razvedeni od nje. Ova ubistva su generisana specifičnom konstelacijom faktora rizika, među kojima, pored prethodnog nasilja prema žrtvi, participiraju: prisustvo (dijagnostikovane ili nedijagnostikovane) depresije i suicidalnosti kod učinioca, nezaposlenost, izražena posesivnost/simbiotska vezanost/zavisnost od partnerke, sklonost konzumiranju psihoaktivnih supstanci i dostupnost vatrenog oružja. Dok nesuicidalni učinioci ubijaju svoje partnerke zbog narcističke povrede, tipična motivacija suicidalnog učinioca jeste strah od odbacivanja od strane partnerke za koju je simbiotski vezan (Liem, Roberts, 2009: 347-348).

Pored faktora individualnog karaktera, ne manje važni jesu oni vezani za društvenu sredinu ili društvo u celini u smislu

sredinskih i strukturalnih faktora, pa bi trebalo i njih mapirati. Dobro je poznata teza da društvena organizacija patrijarhalnog tipa pogoduje nasilju u partnerskom odnosu, produkuje ga i podržava, odobrava, toleriše, a ono je, jasno, u tesnoj vezi sa letalnim nasiljem, koje je često u vezi sa tradicionalnim definicijama „časti“ i „muškosti“. Smatra se i da je veza između nasilja nad ženama u porodici i socijalne reprodukcije patrijarhata systemska, te da nasilje ima značajnu ulogu u funkciji reprodukcije patrijarhata (Miletić-Stepanović, 2005: 21).

Preko reprodukovanja slika o javnom i privatnom prostoru, o porodičnim i društvenim ulogama polova, o aktivnosti muškarca i submisivnosti žene patrijarhalno društvo stvara plodno tle za nasilje, pa i letalno, ali najčešće u situaciji kada se akteri nisu pronašli u ulogama ili je njihovo ostvarenje poremetilo nešto drugo. Jer, teško da bismo mogli tvrditi da je savremeno društvo ono iz rimskog doba kada je pater familias imao pravo života i smrti nad članovima svoje porodice (mada ne bismo mogli ni reći da smo se oslobodili u potpunosti nasleđa patrijarhalne društvene organizacije). U tom međuprostoru u kome dolazi do mešanja uloga ili distorzije slike o njima, nemogućnosti da se uloga odigra na pravi način, otvara se put i ka ubistvu partnerke. Ono dolazi kao stavljanje tačke na iskrivljavanje slike o porodici, partnerstvu muškarca i žene (u kojem je on dominantan) i što je najvažnije – slike o samom sebi. O ovome govori podatak, potvrđen i ovim istraživanjem, da muškarac (najčešće) lišava partnerku života kada njoj „padne na pamet“ ili se „usudi“ da ga napusti. Muškarac ne želi da pusti objekat svoje tiranije ili opsesije ili stub svoje porodice, u koju je toliko investirao (u slučaju ”izdanog muža”), naročito u prilikama kad je on kao „muškarac“ osujećen i na drugim poljima: malo zarađuje ili nema

posao, te ne može da ostvaruje svoju (primarno) hraniteljsku funkciju porodice, seksualno je disfunkcionalan (usled konzumiranja alkohola ili starenja), što podstiče fantazije o partnerkinjoj preljubi (i o tome da mu se svi smeju, jer je „rogonja“), deca su odrasla i otišla, te nema kome da bude uzor i autoritet... Uz to je vrlo često slabog obrazovnog nivoa koji podržava upravo patrijarhalne stavove o muškarcima i ženama, vezama i porodici, a živi i kreće se u sredini koja takve stavove deli i osuđuje one koji ne sprovode zapovesti koje iz njih proizlaze (npr. da nevernu ženu ili onu koja napusti porodicu treba kazniti, pa i smrću). Mogli bismo kratko pomenuti i „mačizam“ i „mušku čast“ vrlo osetljivu na preljubu, stvarnu ili umišljenu, a naročito na napuštanje, a tako prijemčivu na nasilje, alkohol i ljubav prema vatrenom oružju.

Vrlo često se za ubistvo odlučuju „očajnici“ koji više nemaju šta ni da pruže niti da izgube (ostali su bez posla, bez izgleda za novo zaposlenje, u dugovima su, sve skloniji nasilju, alkoholu, samosažaljenju i idejama o preljubi partnerke i suicidu), pa nikako ne mogu da dozvole sebi da izgube i ženu, jer kontrola nad njom je jedino preostalo što im omogućava da se osećaju „muškarcima“. Ovakavi slučajevi su ujedno i najkomplikovaniji sa aspekta prevencije homicidnog nasilja, jer očigledno je da pokušaji partnerke da urazumi, nagovori na lečenje partnera ili, konačno, da ga prijavi centru za socijalni radi i/ili policiji ili ga jednostavno napusti, nisu delotvorni. Njega takvi pokušaji dodatno utvrđuju u tome da je u pravu, da je sve protiv njega, da mu partnerka prkosi i izmiče kontroli, te on odlučuje da uzme stvar u svoje ruke, da „presudi“ njoj, pa i sebi. U ovakvim slučajevima, prepoznavanje i procena rizika od letalnog nasilja, blagovremena, pažljiva i promišljena intervencija relevantnih

službi, individualizovana, prilagođena okolnostima konkretnog slučaja su neophodni.

Kada je reč o „doprinosu“ društva i društvenih konstrukata viktimizaciji ubistvom u partnerskom odnosu treba podvući pre svega stepen tolerantnosti na nasilje bilo koje vrste, a posebno nasilje muškarca nad ženom u partnerskom odnosu. Ne sme se, zatim, zaobići društvena reakcija na pojedine faktore rizika, kao ni reakcija u konkretnim slučajevima, naročito kada se žrtve obraćaju za pomoć ili zaštitu. Tako je društvena reakcija na nasilje nad ženama u partnerskom odnosu predmet zanimanja mnogih međunarodnih i nacionalnih dokumenata, naročito u poslednje vreme. Problem nasilja u partnerskom odnosu se sagledava kao dimenzija diskriminacije žena, kršenja njihovih ljudskih prava, muškog nasilja nad ženama, pa i kao problem javnog zdravlja. S tim u vezi se daju predlozi i usavršavaju rešenja koja bi delovala na strukturalne faktore partnerskog nasilja, obezbeđivši primenu principa rodne ravnopravnosti i jednakih šansi za oba pola (u sferi rada i zapošljavanja, na prvom mestu), a što bi smanjilo rizik od letalnog nasilja.²⁸

Naša zemlja je, sudeći prema izveštaju Evropske komisije o napretku Srbije (za period od oktobra 2011. do septembra 2012. godine) „ostvarila izvestan napredak u pogledu ženskih prava i rodne jednakosti“²⁹, premda „nema napretka u pogledu ostvarenja principa jednakih mogućnosti za žene i muškarce“³⁰

---

²⁸ Najnoviji dokument međunarodnog karaktera koji će postaviti čvršće, pravnoobavezujuće zahteve za države jeste Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, CETS No. 210, [<http://conventions.coe.int>]

²⁹ European Commission, *Serbia 2012 Progress Report*, SWD (2012) 333 final, Brussels, 10.10.2012, str.15.

³⁰ *Ibid*, str. 47.

(jer su žene i dalje manje plaćene za isti rad, trpe diskriminaciju i nasilje na radnom mestu, nemaju isti pristup tržištu rada i dr). Takvu situaciju prikazuju i podaci Republičkog zavoda za statistiku objavljeni 2011. godine (npr. žene primaju u proseku nižu starosnu penziju od muškaraca za 18%, a invalidsku za 14%; stopa zaposlenosti je viša za 25% kod muškaraca koji imaju jedno dete ili više, u odnosu na žene sa decom, što jasno pokazuje dominantne stavove o porodičnim ulogama polova i sl.).³¹ Pomenuti „izvestan” napredak je ostvaren u zakonodavnoj, normativnoj sferi, ali je on više deklarativan, odnosno postojeća rešenja nemaju delotvornu implementaciju. Srbija je potpisala Konvenciju Saveta Evrope, ali je nije ratifikovala; usvojila je Nacionalnu strategiju za sprečavanje i suzbijanje nasilja prema ženama i nasilja u partnerskim odnosima³², ali nije usvojila Akcioni plan; nasilje u porodici često ostaje neprijavljeno, a nema ni dobre koordinacije nadležnih službi u odgovoru na nasilje, naročito u pogledu sakupljanja i distribucije podataka između aktera koji treba da pruže zaštitu ženama.³³ Značajno je i delovanje institucionalnih mehanizama koji se bave problemom rodne ravnopravnosti i vrše nadzor nad primenom principa rodne ravnopravnosti³⁴, ali se ipak, državna politika u oblasti

---

³¹ Republički zavod za statistiku (2011). *Žene i muškarci u Republici Srbiji*, RZS: Beograd, str. 10.

³² Vlada RS: Nacionalna strategija za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima, „Službeni glasnik RS“, br. 27/2011.

³³ *Ibid.*, p. 15.

³⁴ Tako je 2002. godine osnovan Odbor za ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije, a 2004. godine Svet za ravnopravnost polova Vlade Republike Srbije. Deluju i Zaštitnik građana (zamenica za rodnu ravnopravnost, prava deteta i prava osoba sa invaliditetom je imenovana 2008.), Uprava za rodnu ravnopravnost u okviru Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike (osnovana 2007. godine) a Poverenica za zaštitu ravnopravnosti imenovana je 2010. (na osnovu Zakona o zabrani diskriminacije). Na normativnom planu (pored pomenutih akata) od značaja su i Zakon o ravnopravnosti polova (2009.) i Nacionalna strategija za poboljšanje položaja žena i unapređivanje rodne ravnopravnosti (2009-2015.).

zaštite žena od nasilja (u porodici) i dalje ocenjuje kao nekoherentna, nesinhronizovana i fragmentarna (Ignjatović, 2011: 204).

U okviru projekta Borba protiv seksualnog i rodno zasnovanog nasilja Uprave za rodnu ravnopravnost Ministarstva rada i socijalne politike sprovedeno je istraživanje porodičnog nasilja prema ženama u Centralnoj Srbiji koje je pokazalo raširenost iskustva nasilja među ženama i potrebu da se „javnost edukuje u oblasti rodnih nejednakosti, nasilja u porodici i nasilja nad ženama u porodici, kao i informiše o dostupnim institucijama i uslugama koje one pružaju” (Babović, Ginić, Vuković, 2010: 98). Jasno je, dakle, da se naponi u sferi primarne prevencije, posebno oni koji se odnose na podizanje svesti o nasilju nad ženama i načinima reagovanja, odnosno zaštite moraju intenzivirati. Ista je situacija i u Vojvodini, u kojoj je, pored istraživanja koje se odnosi na rasprostranjenost, karakteristike nasilja, faktore rizika i društvenu reakciju (Nikolić-Ristanović, ur. 2010), sprovedeno i istraživanje krivičnog odgovora na nasilje u porodici (Jovanović, Simeunović-Patić, Macanović, 2012) čiji zaključci upućuju na neadekvatnost krivičnog odgovora na ovaj problem. I dalje je neophodno sprovesti edukaciju profesionalaca iz sfere pravosuđa, ali i svih drugih koji mogu biti uključeni u sprečavanje nasilja i pružanje zaštite žrtvama, jer je evidentno nepostojanje adekvatnog, multisektorskog, koordinisanog pristupa problemu, kao i nedovoljno poznavanje njegovih karakteristika i opasnosti.

Ono što je mnogo konkretniji doprinos suzbijanju rizika od letalnog nasilja jeste adekvatna reakcija nadležnih službi koje se pozivaju u pomoć ili imaju dužnost da intervenišu u slučajevima nasilja, naročito u onima koji nose rizik od homicidnog nasilja. Kako rezultati ovog istraživanja pokazuju, žrtvama je

retko pružana pomoć ili je to činjeno na neodgovarajući način. Isto je i u slučajevima u kojima je pomoć tražena od nekog bliskog lica, najčešće člana porodice. Takođe, oni koji su imali ili mogli/morali imati određena saznanja o dešavanjima u porodici (centri za socijalni rad, obrazovne, zdravstvene ustanove) ništa nisu preduzimali, čak ni kada je u porodici bilo dece. Razlozi za neaktivnost ili neadekvatno reagovanje jesu: odnos prema ovom problemu (i dalje se smatra manje važnim od drugih socijalnih problema), neznanje podržano predrasudama i tradicionalnim/patrijarhalnim stavovima, nezainteresovanost. Tu je i nepostojanje saradnje između relevantnih institucija što zbog navedenih razloga što zbog nepostojanja normativnog okvira koji bi saradnju učinio obaveznom. Nedavno usvojeni Opšti protokol o postupanju i saradnji ustanova, organa i organizacija u situaciji nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima³⁵ bi trebalo situaciju na ovom polju da učini boljom i da posluži kao osnov za izradu posebnih protokola.

U značajnom broju slučajeva pomoć nije ni tražena od institucija iz sledećih razloga: zato što je žena smatrala da će napuštanjem partnera rešiti problem (što je veoma česta predrasuda na koju nisu imuni ni oni koji rade u službama koje bi trebalo da pruže pomoć) ne procenjujući adekvatno faktore rizika, strah od eskalacije nasilja, ali i nepoverenje u institucije. Rezultati skorašnjeg istraživanja na temu nasilja nad ženama u porodici govore upravo o tome da se nasilje ne prijavljuje iz razloga lične prirode, dok su na drugom mestu razlozi koji se tiču rada policije ili drugih službi (Ćopić, Nikolić-Ristanović,

---

³⁵ Opšti protokol je usvojen Zaključkom Vlade RS, 05 br: 56-8645/2011, na sednici održanoj 24. 11. 2012. godine.

Petrović, 2010: 96). Ključni izvor nezadovoljstva je postupanje predstavnika državnih službi prema žrtvi koji se ogleda u omalovažavanju, potcenjivanju, okrivljavanju, inertnosti, nerazumevanju problema i odsustvu empatije (*Ibid*: 124).

Pitanje je i da li su pomenute ustanove, da ne govorimo o žrtvama i drugim članovima porodice žrtve ili učinioca, imale sposobnosti i volje da prepoznaju faktore rizika od letalnog nasilja, što je od posebnog značaja. I nova konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici insistira na tome da države preko nadležnih institucija u slučajevima nasilja procenjuju rizik od smrtnog ishoda i obezbede podršku i bezbednost žrtvi. Procena rizika se mora vršiti i tokom istrage i kada su primenjene zaštitne mere, a naročito se mora voditi računa o tome da li učinilac poseduje vatreno oružje ili mu je ono dostupno (čl. 51).

Zajednički nalaz svih istraživanja u ovoj oblasti jeste da su žene, hronično izložene nasilju od strane partnera, u riziku da postanu kako žrtve ubistva, tako i izvršiteljke letalnog nasilja nad njim. Stoga je neophodno da ovim ženama budu dostupne mere zaštite i pomoći, naročito ukoliko one odluče da napuste partnerski odnos, kada se rizik od viktimizacije letalnim nasiljem znatno uvećava. Ovaj rizik, posebno u slučaju sticaja većeg broja faktora o kojima je bilo reči, mora biti ozbiljno shvaćen od strane policije i organa pravosuđa, naročito u prvih nekoliko meseci pošto žena napusti nasilnog partnera (Serran, Firestone, 2004: 11).

U svetu se odavno izrađuju i instrumenti koji nude korisne smernice za mapiranje faktora rizika od letalnog nasilja u partnerskom odnosu koji su prvenstveno fokusirani na nasilje i

njegove karakteristike – intenzitet, trajanje, vrstu, sredstva koja se koriste i sl. a koji bi mogli poslužiti i službama u Srbiji. Tako je u Americi je još davne 1985. godine kreiran (a kasnije usavršavan) instrument za procenu opasnosti od viktimizacije ubistvom ili teškim povređivanjem žene u partnerskoj relaciji - *Danger Assessment Tool* (Campbell *et al.*, 2003: 15) koji se osniva na rezultatima istraživanja ubistava žena u partnerskom odnosu i koji se ocenjuje kao najbolji (ali nikako savršen) instrument (Websdale, 2000: 2). On sadrži 15 pitanja na koja se odgovara sa da ili ne. Ženama se predlaže i vođenje „kalendara nasilja”, odnosno beleženje određenih događaja/akata nasilja u poslednjih godinu dana (a prema ponuđenoj skali) kako bi se obuhvatnije sagledala frekvencija i manifestacije nasilja i s tim u vezi bolje procenio rizik od letalne završnice. Skala sadrži sledeće akte nasilja: 1. šamaranje/guranje: bez povreda i/ili trajnijeg bola; 2. udaranje pesnicom, šutiranje: modrice, oguljotine i/ili bol dužeg trajanja; 3. prebijanje: teže kontuzije, prelomi, opekotine; 4. pretnja upotrebom oružja: povrede glave, unutrašnje povrede, trajne povrede; 5. upotreba oružja: rane/povrede nanete oružjem. Od žene se traži da upiše dan (u prethodnoj godini) kada se neki od akata nasilja dogodio i da nasilje imenuje, prema skali, kao i da se u kasnijim procenama fokusira na oblike obeležene višim brojem (dakle, teže oblike nasilja). Potom se prelazi na odgovore na sledeća pitanja:

1. Da li se fizičko nasilje učestalo u toku prethodne godine?
2. Da li je fizičko nasilje poprimilo teže oblike u toku prethodne godine i/ili je bilo pretnje oružjem ili je oružje korišćeno?

3. Da li je partner ikada pokušao da vas zadavi?
4. Postoji li oružje u kući?
5. Da li Vas je ikada prisiljavao na seksualni odnos, iako Vi to niste želeli?
6. Da li partner koristi drogu („za podizanje raspoloženja” ili amfetamine, spid, anđeoski prah, kokain, kreka, ulične droge ili mešavine...?)
7. Da li Vam je pretio da će Vas ubiti i/ili Vi smatrate da je sposoban to da uradi?
8. Da li je pijan svakoga dana ili skoro svakoga dana?
9. Da li kontroliše (skoro) sve Vaše dnevne aktivnosti? Na primer: da li Vam određuje s kim (ne)smete da se družite, koliko novca smete da ponesete u kupovinu ili kada smete da uzmete auto?
10. Da li vas je tukao kada ste bili trudni?
11. Da li je nasilno i konstantno ljubomoran (na primer, da li kaže: „Ako te ja ne mogu imati, niko neće”)?
12. Da li ste ikada pretili ili pokušali da izvršite samoubistvo?
13. Da li je on ikada pretio ili pokušao da izvrši samoubistvo?
14. Da li je nasilan prema vašoj deci?
15. Da li je nasilan izvan kuće?

Sve žene ubijene od strane partnera u proseku su imale broj potvrdnih odgovora oko osam, te se ovaj skor (osam ili više) smatra indikatorom veoma visokog rizika od viktimizacije

ubistvom, dok se skor od četiri ili više takođe ne sme zanemariti (38% ubijenih žena imalo je ovaj skor, ali ga je imalo i 40% žena koje nisu viktimizovane ubistvom). Preporuka je i da se interpretacija rezultata koriguje akcentovanjem odgovora na pojedina pitanja i to ona koja se odnose na posedovanje/pristup oružju i pretnju oružjem, kao i na pretnje ubistvom. Tako je utvrđeno da su žene koje su iskusile pretnju upotrebom oružja ili su bile ugrožene ili povređe njegovom upotrebom, u 20 puta većem riziku od ubistva, od onih koje nisu imale ovakva iskustva. Pretnje ubistvom takođe znače i veći rizik (15 puta), a samo prisustvo oružja u kući takođe - šest puta su u većem riziku od ubistva one žene čiji nasilni partner poseduje oružje, od drugih koje trpe nasilje, ali partner nema oružje u posedu (Campbell, 2003: 16).³⁶

Studija koja je mapirala pomenute rizike je pokazala da žene koje su viktimizovane nisu bile svesne rizika kome su izložene³⁷, a isto pokazuju i rezultati našeg istraživanja, te je od naročitog značaja za prevenciju letalnog partnerskog nasilja promovisanje ovakvog ili sličnog instrumenta za procenu rizika, te upućivanje žena od strane stručnjaka na sagledavanje situacije u kojoj se nalaze, a koja nosi određeni rizik. Adekvatno upoznavanje sa faktorima rizika bi omogućilo i blagovremeno sastavljanja individualnog plana spasavanja/evakuacije i zaštite za ženu, kao i preduzimanje odgovarajućih mera prema potencijalnom učiniocu letalnog nasilja (npr, mere zaštite porodičnog pravnog karaktera, krivičnopravno sankcionisanje, hospitalizacija).

---

³⁶ I ranije sprovedena istraživanja su ukazivala na posedovanje/pretnju oružjem kao značajne faktore rizika, naročito u slučajevima kada partneri ne žive zajedno (Campbell, 1992; Langford, Isaac, Kabat, 1998).

³⁷ Office of Justice Programs, *Violence by Intimates: Analysis of Data on Crimes by Current or Former Spouses, Boyfriends, and Girlfriends*, Bureau of Justice Statistics Factbook, Washington, DC: U.S. Department of Justice, March 1998 (NCJ 167237).

U svetu odavno postoje i modeli sigurnosnih planova koje nadležne službe imaju na svojim sajtovima ili ih na drugi način čine dostupnim ženama koje žive u nasilju, a koji im omogućavaju da bezbedno napuste nasilnika ili ako su to već učinile da se što bolje zaštite od njega. Oni sadrže spisak stvari na koje treba misliti kada se planira napuštanje nasilnika, kao i podsećanje na mere koje treba preduzeti kada je napuštanje realizovano, naročito kako se postarati da se dokazi obezbede i kojim se službama obratiti za pomoć³⁸. U Srbiji takav plan još uvek nema primenu u smislu da ga kao neku vrstu modela-podsetnika koji može biti koristan ženi koja živi sa nasiljem ili ga može očekivati (pošto napusti partnera) poseduju i dele državne ustanove (centri za socijalni rad, policija, zdravstvene organizacije, pravosuđe...), ali se može naći na sajtu Autonomnog ženskog centra iz Beograda, nevladine organizacije koja se bavi zaštitom žena od nasilja³⁹. Ipak, Opšti protokol o postupanju i saradnji ustanova, organa i organizacija o situacijama nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima predstavlja dobar osnov za unapređenje zaštite žena u ovom smislu. On, pod tačkom 3.6 govori o proceni bezbednosnih rizika, navodeći sve faktore o kojima je bilo reči, ali ne ističući da se radi o faktorima koji (najčešće u sticaju) mogu biti prediktori letalnog nasilja (što ovom prilikom želimo da istaknemo). Protokol pominje i izradu sigurnosnog plana, u dogovoru sa ženom-žrtvom, a u okviru odeljka o „informisanju o drugim učesnicima u postupku” zaštite žrtve. Važno je to što

---

³⁸ Safety Plan for Abused Women, [http://www.ncgccd.org/crime_prevention/brochures/Safety%20Plan%20for%20Abused%20Women.pdf]; Domestic Violence Safety Plan, [<http://www.clarkprosecutor.org/html/domviol/plan.html>]; Safety Plan, [http://www.ncadv.org/protectyourself/SafetyPlan_130.html].

³⁹ Sigurnosni plan Autonomnog ženskog centra iz Beograda, [http://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-novo/Sigurnosni-plan_2011.pdf].

zaštita žene, pa i izrada sigurnosnog plana, mora da se obavlja u okvirima koordinisanog delovanja različitih službi i to: policije, službi socijalne zaštite, zdravstvenih, vaspitnih i obrazovnih ustanova i pravosuđa, što je takođe, kao nužnost odavno prepoznato i primenjuje se u svetu⁴⁰. Pored sigurnosnog plana, Protokol insistira na kreiranju plana zaštite, prilagođenog konkretnom slučaju, zbog koga se saziva konferencija slučaja (koju obično zakazuje voditelj slučaja – stručno lice centra za socijalni rad).

Međutim, kao što pokazuju i rezultati našeg istraživanja, nisu rizični samo odnosi opterećeni nasiljem i to fizičkim, rizični su i oni u kojima fizičkog nasilja nema, ali je odnos opterećen psihološkim nasiljem u smislu vređanja, kinjenja, prebacivanja u vezi sa idejama ljubomore, alkoholom i/ili depresivnošću partnera koji zbog toga što procenjuje da nema šta da izgubi može izabrati ubistvo partnerke kako bi povratio kontrolu nad njom i svojom „muškošću”. Smatramo da se žene moraju upoznati i sa drugim faktorima rizika od letalnog nasilja, dakle i onima koji ne moraju nužno uključivati prethodno vršenje, odnosno trpljenje nasilja. Čak i samo trpljenje nasilja, kao što pokazuju rezultati istraživanja, ne mora nužno biti uvod u homocidnu viktimizaciju, jer nasilnik ne želi da izgubi svoju žrtvu, već je najosetljivije pitanje gubitka kontrole nad njom, bilo kada ga ona napusti ili namerava da to učini, odnosno pokušava da mu se odupre na drugi način (kada ga npr. prijavi policiji). Na ovom mestu bi valjalo pomenuti i proganjanje partnerke, odnosno pokušaje da se zadrži kontrola nad njom, koji predstavljaju ponavljano uznemirujuće i zastrašujuće ponašanje kojim progonitelj

---

⁴⁰ O tome, više u: Ignjatović, 2011.

nastoji da ostvari kontakt/komunikaciju sa žrtvom, a koji ukazuju često na njegovu opsesivnost (a uz prisustvo i drugih faktora rizika) i na opasnost od letalnog nasilja.

Takođe, iako se zloupotreba alkohola i droge smatra značajnim faktorom rizika, kao značajniji su se pokazali ekstremna ljubomora, pokušaji davljenja i prinuda na seksualni odnos (Pataki, 1997; McFarlane *et al.*, 1999; Campbell, 1995). Rezultati našeg istraživanja potvrđuju i nalaze vezane za suicidalnost partnera, odnosno pretnju samoubistvom ili pokušaj samoubistva. Iako se ne može govoriti o prediktoru partnerskog ubistva, ipak je utvrđena nešto značajnija veza između suicidalnosti muškarca i ubistva žene koja prethodno nije fizički zlostavljana (Campbell *et al.*, 2003: 16).

U slučajevima u čijoj je pozadini opasno stanje učinioca koje generiše mentalni poremećaj koji nosi značajan potencijal za letalno nasilje (poput paranoidne psihoze), takođe ima prostora za intervenciju koja bi umanjila rizik od letalnog nasilja. Ona bi podrazumevala blagovremeno utvrđivanje poremećaja i redovno uzimanje terapije, ali i praćenje terapijskog procesa (od strane članova porodice koji moraju biti upoznati sa karakteristikama poremećaja i rizicima, kao i od strane nadležnih zdravstvenih službi). Rezultati istraživanja u ovom domenu podsećaju na važnost brige o mentalnom zdravlju, kao i na zanemarenost iste na našim prostorima kako od strane pojedinaca (samog lica sa mentalnom smetnjom, ali i njemu najbližih) tako i od strane društva (zdravstvene ustanove se ne bave nekom vrstom kontrole, praćenja zdravstvenog stanja lica sa „opasnim“ mentalnim smetnjama, a moglo bi se govoriti i o propustima pri

njihovom utvrđivanju i tretiranju)⁴¹. Upadljivo je „nebavljenje“ njima i na makrosocijalnom planu. Izostaje promocija brige o mentalnom zdravlju, redovnog odlaska na kontrole, uzimanja terapije i rizika i opasnosti u suprotnom (što je redovno postupanje u slučajevima vezanim za „opasne“ poremećaje fizičkog zdravlja – npr. tuberkuloze, HIV-a i sl. koji mogu da ugroze i druga lica, pa i kada je reč o onima sa kojima to nije slučaj – rak grlića materice, rak dojke, kardiološke bolesti...). Medijske kampanje na ove teme u Srbiji su ocenjene kao sporadične, parcijalne, neadekvatno osmišljene (Milošević, 2011: 229), dok i sa normativnim aktivnostima stvari ne stoje mnogo bolje. Strategija zaštite mentalnog zdravlja⁴² predstavlja sumornu sliku sistema zaštite mentalnog zdravlja u Srbiji, a zakonodavna rešenja koja bi trebalo da uredi oblast zaštite osoba sa mentalnim smetnjama još su uvek u formi nacрта.

Ako je poznato da paranoidna shizofrenija nosi visok rizik od homicidne kriminalizacije, nije poznato zašto se društvo ne bavi onima koji su u tom riziku, kao i licima koja mogu biti viktimizovana, a istraživanja pokazuju da su to upravo oni najbliži. Smatra se da stav da mentalni bolesnici, posebno shizofreni, nisu opasniji za okolinu od drugih pripada prošlosti, a da istraživanja novijeg datuma govore drugačije: da shizofrenija, poremećaji ličnosti i alkoholizam predstavljaju veći rizik za nasilničko ponašanje nego što je to slučaj u opštoj populaciji, kao i da shizofrenija povećava uzročni odnos homicidnog nasilja za oko osam puta kod muškaraca i 6,5 puta kod žena (Kovačević, Kecman, 2006: 28).

---

⁴¹ Strategija razvoja zaštite mentalnog zdravlja RS govori o postojanju „dominantne kulture zanemarivanja ljudi sa mentalnim bolestima“ u Srbiji, kao i da je „mentalno zdravlje posmatrano kao niski prioritet“ (Uvod, tačke 1.3 i 1.1.). „Službeni glasnik RS“ br. 8/2007.

⁴² Strategija razvoja zaštite mentalnog zdravlja, „Službeni glasnik“, br. 8/2007.

U poslednje vreme se u prvi plan ističu prava lica sa mentalnim poremećajima i neadekvatno postupanje prema njima, te nužnost da se ova lica socijalno inkludiraju, a da njihova hospitalizacija bude krajnje sredstvo zaštite (njih samih i/ili drugih) (Petrušić, 2007: 25-39; Mrvić-Petrović, 2007: 39-47). Ne sporeći navedene potrebe za zaštitom prava lica sa mentalnim smetnjama, ističemo postojanje potrebe za zaštitom prava drugih lica koja se mogu naći u opasnosti, a to su najčešće najbliži. Ova lica zaslužuju najmanje da budu informisana o opasnostima koje nosi određeni mentalni poremećaj, naročito o važnosti terapije i kontrolnih pregleda, što znači istovremeno i bolju brigu za obolelo lice i prevenciju njegove kriminalizacije ubistvom (ili nekim drugim delom), ali i rizika viktimizacije za druge. Ukoliko se neko i ne može privoleti na medicinski tretman, bez osnovanog razloga, moglo bi se ostaviti na volju „dobro informisanim“ najbližima (npr. partnerkama) da procene opasnost takvih postupaka po sebe same, te da donesu adekvatne odluke kako bi se zaštitili od moguće viktimizacije. Toliko najmanje zaslužuju kao najbliži saradnici (ili bi tako trebalo da bude) zdravstvenog sistema kada je u pitanju briga o licima sa mentalnim smetnjama.

Sama Strategija razvoja zaštite mentalnog zdravlja na više mesta ističe značaj saradnje stručnjaka sa porodicom obolelog, kako bi se ostvarili najbolji rezultati u lečenju i zaštiti prava pacijenta. Slično je i sa Nacrtom zakona o zdravstvenoj zaštiti lica sa mentalnim smetnjama⁴³, s tim što se članovi porodice ne

---

⁴³ Osoba sa mentalnim smetnjama je: nedovoljno mentalno razvijena osoba, osoba sa poremećajima mentalnog zdravlja, odnosno osoba obolela od bolesti zavisnosti. Nacrt zakona o zdravstvenoj zaštiti lica sa mentalnim smetnjama od 8. novembra 2012. godine [<http://www.zdravlje.gov.rs/downloads/Zakoni/Zakoni/Nacrti/Novembar2012ZakonOZastitiOsobaSaMentalnimSmetnjama.doc>].

uključuju u postupak lečenja osobe sa mentalnim smetnjama ako bi to nepovoljno uticalo na lečenje (čl. 15). Smatramo da se, uz puno uvažavanje prava lica sa mentalnim smetnjama, ne sme zanemariti ni sama porodica u smislu dobrog informisanja o bolesti člana porodice, njenim karakteristikama i potencijalnim opasnostima i rizicima za same članove porodice, a saradnju sa relevantnim zdravstvenim ustanovama smatramo bitnom i sa aspekta zaštite prava lica sa kojima živi lice sa mentalnim poremećajem. Kako se osobi sa mentalnim smetnjama daje pravo da odbije predloženu medicinsku meru, a mora joj biti stavljeno do znanja kakve to posledice nosi (čl. 17 Nacrta), to se i članovima porodice mora isto predočiti, u slučajevima kada neprimena terapije nosi određeni rizik. Od značaja je i odredba koja nalaže primenu medicinske mere bez pristanka osobe sa mentalnim poremećajem ukoliko je to neophodno da bi se sprečilo ugrožavanje života i sigurnosti osobe sa mentalnim smetnjama ili života i sigurnosti drugih osoba (čl. 19 st. 1 t. 3 Nacrta). Članovi porodice moraju biti dobro informisani i o pravu da pokrenu postupak za zadržavanje bez pristanka i smeštaj bez pristanka osobe sa mentalnim smetnjama u slučaju njenog ugrožavajućeg ponašanja.

Rezultati našeg istraživanja potvrđuju i navode iz Strategije koji govore o (lošem) stanju službi i kadrova i njihovoj saradnji. Tako je konstatovano da „neuropsihijatri neretko i nisu voljni da se bave osobama sa mentalnim poremećajima niti imaju dovoljno znanja za njihovo lečenje” kao i da „saradnja između psihijatrijskih institucija, kao i između psihijatrijskih i institucija socijalne zaštite, koja je neophodna za nalaženje adekvatnih rešenja po pitanju smeštaja, tretmana i kontinuirane nege mentalno obolelih osoba nije uvek dobra” (t. 2 i 3). S tim u vezi se

još značajnijim čini dobro informisanje i upoznavanje članova porodice sa rizicima koje određena mentalna smetnja, sa specifičnom simptomatologijom (agresivnim manifestacijama) nosi, kako bi se sami mogli zaštititi. Ubistva žena praćena suicidom muškarca mogu se prevenirati posredstvom dobre prevencije samoubistava, depresije, zloupotrebe psihoaktivnih supstanci, koje pak zahtevaju multidisciplinarni i multisektorski pristup, odnosno prevazilaženje tradicionalnih granica između organa formalne kontrole kriminaliteta, socijalnih i zdravstvenih službi (Banks *et al.*, 2008: 1075-76).

Posebnu pažnju treba pokloniti i kontroli vatrenog oružja, imajući u vidu da i njegovo posedovanje ili lako dolaženje do njega može doprineti letalnom nasilju u partnerskom odnosu. Odredbe Zakona o oružju i municiji⁴⁴ bi trebalo izmeniti u delu koji se odnosi na uslove za dobijanje odobrenja za nabavku oružja i izdavanje oružnog lista. Među delima za koja osuđeni ne mogu doći (legalno) do oružja nema krivičnog dela nasilja u porodici (što je pretpostavljamo tehnička greška). U stavu 2 čl. 8 Zakona stoji da se odobrenje za nabavljanje oružja neće izdati „i kad je to neophodno za zaštitu lične i imovinske sigurnosti drugih lica, javni red i mir ili za bezbednost i odbranu Republike”. Ova odredba daje osnova za tumačenje da u slučaju procene rizika po ličnu sigurnost partnerke, oružni list neće biti izdat. U slučaju da je oružje već u (legalnom) posedu, a pojavi se koji od razloga koji onemogućavaju nabavljanje oružja, odnosno izdavanje oružnog lista, prema čl. 24 Zakona, oružni list, odnosno odobrenje za držanje oružja, oružje i municiju nadležni organ će oduzeti.

---

⁴⁴ Zakon o oružju i municiji, „Službeni glasnik RS“, br. 9/92, 53/93, 67/93, 48/94, 44/98, 39/2003, 101/2005 - dr. zakon, 85/2005 - dr. zakon i 27/2011 - odluka US).

Sumirajmo i zapažanja vezana za krivičnopravni epilog slučajeva i zaključke. Rezultati istraživanja pokazuju da sudovi i u ovim slučajevima najčešće postupaju po automatizmu u navođenju okolnosti koje su od uticaja na odmeravanje kazne. Posebnog obrazloženja okolnosti koje su cenjenje najčešće nema, već se prosto navode zakonske konstrukcije. Pod znakom pitanja je i evidentna dominacija olakšavajućih okolnosti, dok je (pre)česta primena instituta ublažavanja kazne kada je delo ostalo u pokušaju. Smatramo da okolnosti koje sud ceni prilikom odmeravanja kazne, kao i naravno sama kazna nose značajan preventivni potencijal i poruke, te se stoga pažljivo moraju navoditi i ceniti sve okolnosti. Upadljivo je „pozitivno“ ocenjivanje praštanja žrtve učiniocu (u slučajevima pokušaja, razume se) koje se pak veoma široko tumači kao takvo, dok izostaje potpunije i jasnije utvrđivanje okolnosti koje se odnose na samog učinioca naročito u smislu ranijeg života koji je često opterećen nasilništvom (a neretko i u smislu držanja posle izvršenog dela koje takođe odlikuje nasilništvo (prema žrtvi)). Ove okolnosti sudovi najčešće nisu posebno cenili, već su raniji život svodili na pitanje (ne)osuđivanosti.

Ni ranije proganjanje žrtve, koje je postojalo u nekoliko slučajeva, nije figurisalo kao otežavajuća okolnost (niti je žrtvi blagovremeno pružena zaštita). S druge strane, ovakvo ponašanje je u nekim zakonodavstvima inkriminisano⁴⁵, a nova konvencija

---

⁴⁵ U Francuskoj, u slučaju uznemiravanja zlonamernim telefonskim pozivima (koji se ponavljaju) sa ciljem da se narušava mir drugoga, učinilac se može kazniti zatvorom do jedne godine i novčanom kaznom od 15000 evra. U slučaju pretnje smrću, propisana je kazna zatvora do tri godine i novčana kazna od 45.000 evra. Code Pénal, [http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes/traduits/code_penal_textan.htm]; Velika Britanija ima poseban zakon kojim se suprotstavlja uzemiravanju – Protection from Harassment Act (1997), [<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40/contents>]. O proganjanju, vidi i: Nikolić-Ristanović, Kovačević-Lepojević, 2007.

Saveta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici nalaze njegovu kriminalizaciju, što govori o prepoznatoj društvenoj opasnosti ovakvog ponašanja. Krivični zakonik Srbije poznaje slično delo – ugrožavanje sigurnosti (čl. 138 KZ), ali ono ne pokriva situacije u kojima nije bilo pretnji da će se napasti na život ili telo (žrtve ili njoj bliskog lica), dok proganjanje podrazumeva ponavljanje uznemiravajućeg i za žrtvu zastrašujućeg ponašanja koje se može sastojati u praćenju, uhođenju, nastojanju da se (opsesivno) ostvari kontakt ili komunikacija sa žrtvom, a koje u svetlu ranije interpersonalne dinamike može nagovestiti i najgori scenario. Naročito ako su prisutni i drugi značajni faktori (ranije nasilničko ponašanje, posedovanje oružja, konzumiranje alkohola, drugih psihoaktivnih supstanci...). Treba, dakle, razmisliti i o inkriminisanju ovakvog ponašanja, dok bi ono svakako moralo biti cenjeno kao otežavajuća okolnost.

Prenaglašen je značaj davan i okolnostima kakvo su priznanje, kajanje i držanje pred sudom, u slučajevima kada su ovakva ponašanja „instrumentalnog” karaktera. Roditeljstvo takođe ne bi smelo da figuriše kao olakšavajuća okolnost u ovakvim slučajevima, imajući u vidu da se života lišava (najčešće) majka deteta, a da se ne vrše ni provere „kvaliteta” roditeljstva učinioca. Pre bi se moglo reći da ovakva okolnost najčešće zaslužuje ocenu „otežavajuće”.

Ono što se sudovima može zameriti jeste i nedovoljno poklanjanje pažnje oštećenoj strani/žrtvi krivičnog dela: ne utvrđuju se u potpunosti podaci o njoj, najčešće se ne uzima u obzir njeno ranije stradanje, nasilje koje je trpela od strane učinioca, dok se preneglašava značaj njenog nepridruživanja gonjenju, neisticanja imovinskopravnog zahteva i uopšte

„praštanja” učiniocu, bez zalaženja u dubinu ovakvih izjava i postupaka Naime, oštećena strana često nema punomoćnika, sekundarno je viktimizovana dužinom trajanja postupka i dešavanjima posle viktimizacije pokušajem ubistva, želi da se sve završi što pre ili da je „on ostavi na miru i prestane da je uznemirava”. Ako se pridruživanje krivičnom gonjenju i isticanje imovinskopravnog zahteva ne uzimaju u obzir kao otežavajuće okolnosti, to ne bi trebalo činiti ni sa odričnim izjavama. Sa istom argumentacijom – da se radi o delu koje se goni po službenoj dužnosti i da je pretežniji opšti interes od privatnog. Čini nam se da sudovi ipak ne vode dovoljno računa o opštem interesu i preventivnim efektima svojih odluka. S obzirom na to da se viktimološke postavke i znanja sve više unose u domaće zakonodavstvo i praksu, a naročito pod uticajem međunarodnih organizacija, smatramo da je prilika da još jednom podsetimo pravosuđe na potrebu za većom osetljivošću na patnje i stradanja žrtava krivičnih dela, kao i na to da moraju voditi računa o poruci koju šalju samom učiniocu, žrtvi ili njenim najbližima i društvu uopšte. Naročito u slučajevima partnerskih ubistava koja su vrlo često jasan indikator, pa i posledica ranije nedovoljne ili neadekvantne brige društva o žrtvi i njenim potrebama za zaštitom.

Kao napredak, u odnosu na rezultate drugih istraživanja kaznene politike sudova, moglo bi se navesti retko navođenje okolnosti vezanih za mladost/starost učinioca, kao i okolnosti da je on (jedini) hranilac/izdržavalac oštećene ili porodice ili da je porodičan čovek.

Dotaknimo i pitanje pravne kvalifikacije dela. Nijedan slučaj lišenja života kome je prethodilo nasilje prema partnerki nije kvalifikovan kao ubistvo člana porodice koji je prethodno

zlostavljan (čl. 114 st.1 t. 10 KZ), dakle, kao teško ubistvo za koje je propisana kazna zatvora od najmanje deset godina, alternativno sa kaznom zatvora od 30-40 godina. Smetnja za ovakvu kvalifikaciju je, u prvom redu, vezana za tumačenje člana porodice koje je 2009. godine dao zakonodavac. Prema čl. 112 st. 28 članovima porodice se smatraju aktuelni partneri, dok se bivši supružnici smatraju članovima porodice samo ako žive u zajedničkom domaćinstvu. Sa vanbračnim partnerima stvari stoje drugačije: ukoliko su bivši, a ne žive u zajedničkom domaćinstvu, ne smatraju se članovima porodice. Dakle, bez obzira na to što se može utvrditi jasna veza između ranijeg zlostavljanja, zbog kojeg je najčešće dolazilo do prekida zajednice života i ubistva, ova kvalifikacija nije mogla biti primenjena zbog nepostojanja jednog bitnog obeležja dela. Smatramo da bi za rešenje ovog problema bilo najuputnije konsultovati odredbe Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (kao i uporednopravna rešenja). Konvencija se ne slaže sa tumačenjem koje insistira na zajedničkom domaćinstvu niti sa diskriminisanjem vanbračnih partnera, pa i kada su bivši i daje šire tumačenje mogućih učinilaca i žrtava (čl. 3b Konvencije⁴⁶). Na istoj liniji je i Nacionalna strategija za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima. Naime, kao jedna od aktivnosti koje treba da obezbede ostvarenje opšteg cilja koji se odnosi na unapređenje normativnog okvira za zaštitu žena od nasilja, predviđeno je konsolidovanje relevantnih odredbi krivičnog i porodičnog zakonodavstva, a najveća razlika među

---

⁴⁶ Prema Konvenciji, nasilje u porodici je svaki čin fizičkog, seksualnog, psihološkog ili ekonomskog nasilja koje se dešava u porodici ili porodičnoj zajednici ili između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, bez obzira da li učinilac nasilja deli ili je delio ili nikada nije delio isto mesto stanovanja sa žrtvom.

njima tiče se upravo određivanja kruga lica koja se imaju smatrati članovima porodice.

Sledeći problem se odnosi na tumačenje „prethodnog zlostavljanja” u smislu određivanja vremenske povezanosti dva akta – zlostavljanja i ubistva. Pitanje je: koliko vremena sme proći od zlostavljanja člana porodice do ubistva da bi se delo kvalifikovalo po čl. 114 st.1 t. 10 KZ.⁴⁷ Smatramo da pitanje vremenske povezanosti nije toliko bitno koliko je bitna suštinska veza između pomenutih akata (mada je i vremenski sled obično zadovoljavajući/kraći, kako rezultati ovog i drugih istraživanja pokazuju – najčešće u roku od godinu dana od prekida zajedničkog života, obično opterećenog nasiljem, dolazi do ubistva). Ukoliko akti predstavljaju deo istog konteksta koje karakterišu nasilje i kontrola; ukoliko postoji jasna veza između ranije vršenog nasilja i ubistva u smislu da je učinilac zlostavljao partnerku u odnosu, pa je potom nastojao da zlostavljanjem, proganjanjem ostvari/zadrži kontrolu nad njom ili da joj se osveti, da je kazni, nema razloga da se ubistvo partnerke ne kvalifikuje kao teško ubistvo iz čl. 114 st.1 t.10. U slučajevima kada nasilja nije bilo ranije (ni u odnosu ni po njegovom prekidu), a partnerka se lišava života zbog toga što je „nanela zlo” učiniocu time što ga je napustila ili zbog toga što to namerava da učini, ima osnova za razmišljanje o kvalifikovanju dela kao ubistva iz bezobzirne osvete (ili drugih niskih pobuda).

Na kraju podsetimo da neadekvatno postupanje državu može odvesti pred Evropski sud za ljudska prava, jer je ona u obavezi da zaštiti pravo na život svih svojih građana i da u ovakvim slučajevima postupa sa dužnom pažnjom. U vezi s tim

---

⁴⁷ O problemima u vezi sa tumačenjem vidi u: Đorđević, 2005.

ukazujemo na slučaj *Tomašić protiv Hrvatske*⁴⁸, u kome je utvrđena odgovornost države Hrvatske zbog propuštanja koje je povredilo pravo na život dve žene. Naime, država je reagovala na prijavljene pretnje M.M. da će bomobom razneti bivšu ženu: on je osuđen na pet meseci zatvorske kazne, a izrečena mu je i mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi. Ipak, po izlasku iz zatvora, M.M. je realizovao svoje pretnje i ubio bivšu ženu, kćerku i sebe. Utvrđena je odgovornost države zbog nepravilne procene rizika i opasnosti M.M. Iako su nadležni organi znali da ima oružje, nikada mu ga nisu oduzeli, a problem jeste i neadekvatan psihijatrijski tretman kojim je M.M. lečen (utvrđeno je da pravog tretmana nije ni bilo, iako je sud pravilno procenio postojanje opasnosti M.M. u postupku koji je doveo do njegove osude i izricanja mere bezbednosti). Država je, po mišljenju Suda, trebalo da proceni rizik od realizacije pretnji i prepuštanja osuđenog iz zatvora, ali je to propustila da učini.

---

⁴⁸ O ovom, kao i o slučaju *Opuz protiv Turske*, videti: Z. Mršević, 2011: 37-49.

POGOVOR

Makrosocijalni uslovi nesumnjivo igraju značajnu ulogu u održavanju gotovo svega unutar socijalnog sistema, pa i određenog normativnog poretka. Važan strukturalni faktor letalnog nasilja u intimnom partnerskom odnosu jesu, kao što je nebrojeno puta naglašeno i drugde i ovde, tradicionalne rodne uloge, tj. različita društvena očekivanja od muškaraca i žena. Kao dobra uvodna ilustracija za ovaj završni diskurs može poslužiti interpretacija rezultata skorašnjeg istraživanja sprovedenog u Srbiji pod nazivom „Građani i građanke Srbije o rodnoj ravnopravnosti“ (Ignjatović *et al.*: 2010). Grubo rečeno ispitanici podržavaju koncept rodne ravnopravnosti, ali se drže i određenih, tradicionalnih stavova kao što je onaj vezan za majčinstvo kao najvažniju društvenu ulogu žene. Takođe, većina smatra da su žene i muškarci u Srbiji ravnopravni (iako statistike demantuju ovakve zaključke) i da je nepotrebna intervencija države kako bi se poboljšao položaj žena, (osim u sferi zaštite od nasilja, o čemu su građani najviše informacija i imali, zahvaljujući medijima).

Dakle, društvo od žene očekuje da na prvom mestu bude majka i to ne samo u biološkom smislu, već joj poverava ako ne isključivo, ono dominantno brigu o deci (a sa njima se upodobljavaju i drugi nemoćni članovi porodice – stari, bolesni). I uopšte, moglo bi se reći, da je pitanje brige, nege i obavljanja kućnih poslova najvažniji „ženski“ posao u porodici. Istina, ni poslovi van porodice koje žena obavlja se ne razlikuju mnogo, odnosno najčešće poslove slične onima koji se obavljaju u kući, obavljaju upravo žene. Žena je dakle majka, domaćica i negovateljica, na prvom mestu, dobra, razume se, (naročito po proceni „glave porodice“), lepa. Poruka njoj je da se „dobro uda“, da nađe čoveka koji će se starati o njoj (i deci), koga će „slušati“ i poštovati. Muž (bračni razume se, jer vanbračna zajednica ne daje dovoljno garancija ženi, a i nije poželjno biti u „divljem braku“) će raditi, zarađivati, obezbeđivati, dok će se ona baviti kućom i decom.

S druge strane, od muškaraca se očekuje da budu preduzimljivi, aktivni, jer samo kao takvi mogu biti (prava) „glava porodice“. Kao neko na kome je teret borbe sa spoljnim svetom (izvan porodice), sa svetom rada i zarađivanja, ali prema ustaljenim društvenim i porodičnim pravilima (koja su nekada bila i ozakonjena) on ima pravo da uređuje svoju porodicu u smislu da disciplinuje neposlušne članove porodice, kao i da bude, ako je potrebno (opet često po njegovoj proceni) grub, da primeni silu (u rimsko doba je imao „*ius vitae et necis*“) i da, ako i pretera, ne trpi prekor, jer je ipak on „izdržavalac porodice“, „glava porodice“, „onaj koji nosi pantalone“. U tradicionalnoj kulturi muškarcu se toleriše da bezmalo svim sredstvima kontroliše ženinu seksualnost, svakodnevne aktivnosti i socijalne kontakte. Ženina „ispravnost“ odvajkada je bila garancija socijalnog integriteta porodice, roda –

moralo je biti neupitno da potomstvo njemu pripada. Na nivou porodične podele rada, muškarac mora biti „hranilac“ i „donosilac“, da odgovara za ekonomsko i socijalno blagostanje porodice, da se stara o bezbednosti njenih članova, rešavanju stambenog pitanja, kao i o svim finansijskim i mnogim praktičnim pitanjima svakodnevnog života. Da bi uspešno odgovorio tradicionalnim socijalnim očekivanjima, prosečan muškarac mora da bude zaposlen i da po svaku cenu to ostane do penzije, da dovoljno dobro zarađuje, da razvije i po svaku cenu održi čvrsta prijateljstva i mrežu „ortačke podrške i pomoći“ koja u današnje doba funkcionalno zamenjuje oslabljene familijarne/šire rodbinske veze. U današnje doba sveopšte nesigurnosti, zadatak je sve teži, a podrška je sve neizvesnija. Liberalno tržište ne funkcioniše na principima milosrđa i tradicionalnih obzira – u današnje doba ono je sve manje zainteresovano za mušku nekvalifikovanu i polukvalifikovanu radnu snagu i sve manje korespondira sa „tipično muškim“ kompetencijama i komparativnim prednostima. Tradicionalna podela rada sve više je prazno obećanje, a garancija koje su nudile tradicionalne rodne uloge više nema. To je nova realnost kojoj moraju da se prilagode i žene i muškarci.

Negativni junaci ove knjige – muškarci koji su ubili svoje partnerke, loše odgojeni bilo usled zanemarivanja ili prezaštićivanja u detinjstvu, zbunjeni sadašnjim istorijskim trenutkom i potpuno nespremni za kvalitetan partnerski odnos i razmenu sa ženom, sve više se hvatajući za tradicionalne definicije rodnih uloga koje im nisu poslužile kao slamke spasa već su dodatno produbile njihov očaj i dokrajčile samopoštovanje ozbiljno poljuljano neuspehom u socijalnoj sferi, poslednji trzaj ka očuvanju makar obrisa „pravog muškarca“ učinili su krajnje destruktivnim činom, ekstremnim nasiljem kojim su okončali tuđ

i zauvek osakatili vlastiti život. Većina tih muškaraca bila je bez stalnog zaposlenja, bez zadovoljavajućih prihoda, ali i bez adekvatne socijalne podrške. Malo toga značajnog su imali pored partnerskog odnosa koji se urušavao. Njihove partnerke su bile pretežno zaposlene, aktivne, kadre da promene nezadovoljavajući život i spremne da žive bez njih. Disbalans u radnom statusu već je razgoreo njihovu ljubomoru i uverenost da će biti „zamenjeni“ nekim s boljom statusnom pozicijom. Ubistvo partnerke je čin potvrđivanja „vlasništva“ nad njom, ali i njeno kažnjavanje zbog odbijanja da se žrtvuje i deli njegov očaj. Da li bi se ova ubistva dogodila da učinioci nisu bili uvereni da će njihov čin naići ako ne na odobravanje, ono barem na „razumevanje“ okruženja? Kažnjavanje žene koja odbije da se žrtvuje za drugog već odluči da „gleda sebe“, žene koja se „neprimereno“ ponaša, koja je „loša majka“, u tradicionalnom sistemu rodni uloga nailazi na određeno razumevanje. Posebno ako ga vrši muškarac koji „voli“ - muškarčeva ljubav i spremnost da se posveti ženi uvek se i maltene bezuslovno opaža pozitivno, štaviše, kao mitski motiv, kao nešto samo po sebi beskrajno dirljivo i kao dovoljna investicija u partnerski odnos. Odsustvo ženine volje da deli sudbinu sa muškarcem koji je „voli“ tumači se i ocenjuje kao njena egocentričnost, oholost, pa i bezdušnost. Uostalom, retko kad se veruje da se i sama nije poigrala njegovim emocijama i razigrala njegove (kasnije izneverene) nade. „Muška ljubav“ i „ženska žrtva“ poetski su ekvivalenti idealnih tradicionalnih rodni tipova. Ženu žrtvu ubistva više ili manje će okrivljivati i tradicionalni muškarci i tradicionalne žene – svi oni koji imaju potrebu da potvrde i sebi i drugima ispravnost svog modela organizacije porodičnog života i odagnaju nelagodu koju osećaju naslućujući negde u dubini duše da su tragičnom ishodu svi

zajedno na neki način dali, makar i najmanji posredan doprinos. Ako tradicionalan svet, izgubljen u kontekstu neuhvatljivih i katkad zastrašujućih promena i nesigurnosti savremenog doba donekle i možemo razumeti, za indolentnost države nema nikakvog opravdanja. Život čovekov je neprikosnoven, a njegova zaštita zadatak od kojeg važnijeg nema i ne može biti.

Taj najvažniji zadatak u slučaju nasilja muškaraca prema ženama nije nimalo lak. Dekonstrukcija i prevazilaženje tradicionalne društvene organizacije koja danas nanosi više štete nego koristi čitavom socijalnom sistemu, nemogući su ukoliko se u obzir ne uzmu sve sile otpora koje nisu koncentrisane isključivo u muškim glavama - pogotovu danas, na raskršću tradicionalnog i novog (egalitarnog) sistema rodni uloga i sve veće konkurencije žena (muškarcima – „hraniocima“) na tržištu rada. Siromaštvo i ekonomska nestabilnost podstiču socijalnu kompeticiju pa su u ekonomski nestabilnom socijalnom sistemu sasvim očekivani i prirodni otpori svakoj, pa i konkurenciji žena u tržišnoj utakmici, polju znanja i moći, pri čemu se polna pripadnost odnosno rodni stereotip najčešće koristi kao puko sredstvo eliminacije konkurencije, kojima se pribegava ukoliko se legitimitet takve eliminacije može osigurati posredstvom tradicionalnih normi. Stereotipe je važno dekonstruisati, ali se oni ne mogu rastočiti delovanjem (isključivo ili pretežno) na formalnom, normativnom nivou. Njih ne treba „prevazilaziti“ ili napuštati, već ih je potrebno diskvalifikovati. Ostvarivanje preduslova i masovno i uporno podsticanje samih žena na ekonomsku samostalnost i učešće u javnom životu jedini je siguran put. To, međutim, predstavlja nešto složeniji zadatak nego što na prvi pogled može da izgleda. On podrazumeva odlučnu i dugoročnu akciju i sprovođenje

čitavog niza reformi i mera na ekonomskom, socijalnom, kulturnom i obrazovnom planu, gde bi se učešće žene na tržištu rada i njena ekonomska samostalnost s jedne strane promovisalo kao socijalno očekivanje, a s druge strane jasno percipiralo kao adaptivno ponašanje i najpoželjniji izbor u jednom društvu koje istinski teži tome da postane sigurno okruženje kako za muškarce, tako i za žene.

LITERATURA

1. Atanacković, D. (1975). *Kriterijumi odmeravanja kazne*. Prosveta, Beograd.
2. Babović, M., Ginić, K., Vuković, O. (2010). *Mapiranje porodičnog nasilja prema ženama u Centralnoj Srbiji*. Projekat Borba protiv seksualnog i rodno zasnovanog nasilja, Uprava za rodnu ravnopravnost, Ministarstvo rada i socijalne politike, Beograd.
3. Bačanović, O., Jovanova, N. (2012). Viktimološki aspekti sudskih presuda. *Temida*, 1: 117–130.
4. Banks, L., Crandall, C., Sklar, D., Bauer, M. (2008). A Comparison of Intimate Partner Homicide to Intimate Partner Homicide-Suicide: One Hundred and Twenty-Four New Mexico Cases. *Violence Against Women*, Vol. 14, 9: 1065 –1078.
5. Block, C. R. (ur) (2003). How Can Preactioners Help an Abused Woman Lower Her Risk of Death? *NIJ Journal*,

no. 250 (November): 15-19, NCJ 196546,
[<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/jr000250e.pdf>].

6. Block, C. R.; Christakos, A. (1995). Intimate partner homicide in Chicago over 29 years. *Crime & Delinquency* , 41: 496–526.
7. Browne, A. (1987). *When battered women kill*. Free Press, New York.
8. Campbell, J.C. (1992). „If I can` t have you, no one can”: Power and control in homicide of female partners, in: J. Radford, D. E. H. Russell (Eds.) *Femicide: The politics of woman killing*, Twayne, New York, pp. 99 –113.
9. Campbell, J. C. (1995). *Assessing Dangerousness: Violence by Sexual Offenders, Batterers, and Child Abusers*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
10. Campbell, J.C., Runyan C.W. (1998). „Femicide: guest editors“ introduction, *Homicide Studies*, Vol. 2, 4: 347–352.
11. Campbell, J.C., Webster, D., Koziol-McLain, J., Block, C., Campbell, D., Curry, M., Gary, F., Glass, N., McFarlane, J., Sachs, C., Sharps, P., Ulrich, Y., Witt, S. A., Manganello, J., Xu, X., Schollenberger, J., Frye, V., Laughon, K. (2003). Risk factors for femicide in abusive relationships: results from a multisite case control study. *American Journal of Public Health*, Vol. 93, 7: 1089–97.
12. Campbell, J.C., *et al.* (2003). Assessing Risk Factors for Intimate Partner Homicide. NIJ Journal, no. 250 (November): 15-19, NCJ 196546,
[<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/jr000250e.pdf>].

13. Campbell, J.C., Sharps, P., Glass, N. (2010). Femicide, in B.S. Fisher, S.P. Lab (Eds.) *Encyclopedia of Victimology and Crime Prevention*, Sage Publications, Inc.
14. Ćirić; Z. (2007). Viktmizacija psihijatrijskih bolesnika. *Temida*, 3: 3–11.
15. Ćirić, J., Đorđević, Đ., Sepi, R. (2006). Kaznena politika sudova u Srbiji. Centar za mir i razvoj demokratije, Beograd.
16. Ćopić, Nikolić-Ristanović, Petrović, (2010). Nasilje u porodici u Vojvodini i društvena reakcija, u: Nikolić-Ristanović, V. (ur,) Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova, Novi Sad, str. 93–125.
17. Daly, M., Wilson, M. (1988). *Homicide*. Aldine De Gruyter, New York.
18. Dixon, L., Hamilton-Giachritsis, C., Browne, K. (2008). Classifying Partner Femicide. *Journal of Interpersonal Violence*, Vol. 23, 1: 74–93.
19. Dobash, R.E., Dobash, R.P., Cavanagh, K., Medina-Ariza, J. (2007). Lethal and Nonlethal Violence Against an Intimate Female Partner: Comparing Male Murderers to Nonlethal Abusers. *Violence Against Women*, Vol. 13, 4: 329–353.
20. Dugan, L., Nagin, D. S., Rosenfeld, R. (2003). Do Domestic Violence Service Save Lives? *NIJ Journal*, Issue 250 (November), National Institute of Justice, NCJ 196546, pp. 20–25.

21. Dutton, D.G., Kerry, G. (2002). Modus operandi and personality disorders in incarcerated spousal killers. *Journal of Psychiatric Practice*, Vol. 8, 4: 216–228.
22. Đorđević, Đ. (1990). Stvarno kajanje. *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, 4: 31–41.
23. Đorđević, Đ. (2005). Novi oblici teških ubistava u Predlogu Krivičnog zakonika. *Pravni život*, 9: 135–154.
24. Đurđić, V. (2008). Kaznena politika sudova u Srbiji, u: *Javno tužilaštvo, policija, krivični sud i suzbijanje kriminaliteta*. Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, Beograd, str. 83–130.
25. Easta, P. W. (1993). *Killing the beloved: homicide between adult sexual intimates*. Australian Institute of Criminology, Canberra.
26. Echeburúa, E., Fernández-Montalvo, J., de Corral, P., López-Goñi, J.J. (2009). Assessing Risk Markers in Intimate Partner Femicide and Severe Violence: A New Assessment Instrument. *Journal of Interpersonal Violence*, 2009, Vol. 24, 6: 925–939.
27. Elisha, E., Idisis, Y., Timor, U., Addad, M. (2010). Typology of Intimate Partner Homicide: Personal, Interpersonal, and Enviromental Characteristics of Men Who Murdered Their Female Intimate Partner. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, Vol. 54, 4: 494–516.
28. Frye, V., Wilt, S. (2001). Femicide and Social Disorganization. *Violence against Women*, Vol. 7, 3: 335–351.

29. Gartner, R., Dawson, M., Crawford, M. (1999). Woman killing: Intimate femicide in Ontario, 1974-1994. *Resources for Feminist Research*, 26: 151–173.
30. Glass, N., Koziol-McLain, J., Campbell, J., & Block, C. R. (2004). Female-perpetrated femicide and attempted femicide. *Violence Against Women*, 10: 606–625.
31. Goetting, A. (1989). Patterns of marital homicide: A comparison of husbands and wives. *Journal of Comparative Family Studies*, Vol. 2, 3: 341–354.
32. Holtzworth-Munroe A., Bates L., Muzler N., Sandin E. (1997). A brief review of the research on husband violence. (Part I: maritally violent versus nonviolent men). *Aggression and violent behavior*, Vol. 2, 1: 65–99.
33. Ignjatović, Đ. (2007). Ubistva zbog zaštite časti porodice. *Pravni život*, 9: 3–12.
34. Ignjatović, T. (2011). *Nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu: model koordinarnog odgovora zajednice*. Rekonstrukcija Ženski fond, Beograd.
35. Ignjatović, S., Pantić, D., Bošković, A., Pavlović, Z. (2010). *Građani i građanke Srbije o rodnoj ravnopravnosti*. Uprava za rodnu ravnopravnost, Ministarstvo rada i socijalne politike Republike Srbije, Beograd.
36. Johnson, H., Hotton, T. (2003). Losing control: homicide risk in estranged and intact intimate relationships. *Homicide Studies*, Vol. 7, 1: 58–84.
37. Jordan, E.C. (2010). Safety Planning for Battered Women, in B.S. Fisher, S.P. Lab (Eds.) *Encyclopedia of Victimology and Crime Prevention*, Sage Publications, Inc.

38. Jovanović, S. (2010). *Pravna zaštita od nasilja u porodici*. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2010.
39. Jovanović, S., Simeunović-Patić, B. (2006). Zaštita prava na život i samoubistvo. *Pravni život*, br. 9: 261–282.
40. Jovanović, S., Simeunović-Patić, B. (2010). Femicid, *Pravni život*, 9: 273–290.
41. Jovanović, S., Simeunović-Patić, B., Macanović, V. (2012). *Krivičnopравни odgovor na nasilje u porodici u Vojvodini*, Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova, Novi Sad.
42. Jung, S. and Gartner, R. (2009). "Women and Men Involved in Intimate Partner Homicide: Blurred Boundaries between Victimization and Offending?" *Paper presented at the annual meeting of the ASC Annual Meeting, Philadelphia Marriott Downtown, Philadelphia, PA*. [http://www.allacademic.com/meta/p373787_index.html].
43. Kalichman, S. C. (1988). MMPI profiles of women and men convicted of domestic homicide. *Journal of Clinical Psychology*, Vol. 44, 6: 847–853.
44. Knežić, B. (2009). Od ubistva u porodici do samoubistva. *Pravni život*, 9: 639–651.
45. Konstantinović-Vilić, S. (1986). *Žene ubice*. Gradina, Niš.
46. Konstantinović-Vilić, S. (2002). Predrasude i stereotipi o nasilju u porodici, u: Konstantinović-Vilić, Petrušić N., Žunić, N. (ur.) *Pravom protiv nasilja u porodici*. Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju, Niš, str. 25–35.

47. Konstantinović-Vilić, S., Petrušić, N. (2007). *Krivično delo nasilja u porodici: aktuelna pravosudna praksa u Beogradu i Nišu*. Autonomni ženski centar, Beograd.
48. Konstantinović-Vilić, S., Petrušić, N. (2004). *Krivično delo nasilja u porodici: pravna praksa u Republici Srbiji*. Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju, Niš.
49. Kovačević, R., Kecman, B. (2006). *Ubistvo u porodici*. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
50. Koziol-McLain, J. *et al.* (2006). Risk Factors for Femicide-Suicide in Abusive Relationships: Results From a Multisite Case Control Study. *Violence and Victims*, Vol. 21, 1 : 3-21.
51. Lazarević, Lj. (1986). Jugoslovenska kriminalna politika u oblasti represije. *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, 1–2: 31–64.
52. Langford, L., Isaac, N., Kabat, S. (1998) Homicides Related to Intimate Partner Violence in Massachusetts. *Homicide Studies*, Vol. 2, 4 : 353–377.
53. Lewandowski L. *et al.* (2004) „He killed my mommy!“: murder or attempted murder of a child's mother. *Journal of Family Violence*, 19: 211–20.
54. Liem, M., Roberts, D. W. (2009). Intimate Partner Homicide by Presence of Absence of a Self-Destructive Act. *Homicide Studies*, 13, 4: 339-354.
55. McFarlane, J.M., Campbell, J.C., Wilt, S.A., Sachs, C.J., Ulrich, Y., Xu, X. (1999). Stalking and Intimate Partner Femicide. *Homicide Studies*, Vol. 3, 4: 300–316.

56. Miletić-Stepanović, V. (2005). Nasilje nad ženama kao rizik za socijalnu transformaciju. *Temida*, br. 1: 21-32.
57. Milošević, Lj. (2011). Televizija i promocija mentalnog zdravlja. *Sociologija*, 2: 213-230.
58. Miljuš, D., Božić, Z. (2008). Nezarazne bolesti – najveći javnozdravstveni problem: Poremećaji mentalnog zdravlja, u: T. Knežević (ur.) *Zdravlje stanovnika Srbije – analitička studija 1997-2007.*, Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“, Beograd, str. 83–86.
59. Mršević, Z. (2011). Presude Evropskog suda za ljudska prava u slučajevima porodičnog nasilja, u: V. Nikolić-Ristanović, S. Čopić, *Prava žrtava i EU: izazovi pružanja pomoći žrtvama*, Viktimološko društvo Srbije – VDS, Prometej, Beograd, str. 37–49.
60. Mrvić-Petrović, N. (2011). *Krivično pravo – Posebni deo*. Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, Javno preduzeće *Službeni glasnik*, Beograd.
61. Mrvić-Petrović, N. (2007). Krivičnopravni položaj lica sa mentalnim poremećajima. *Temida*, 3: 39–47.
62. Mullen, P.E., Pathé, M., Purcell, R., Stuart, G.W. (1999). Study of Stalkers. *The American Journal of Psychiatry*, 156 (8): 1244–1249.
63. Nikolić-Ristanović, V. (2000). *Od žrtve do zatvorenice: nasilje u porodici i kriminalitet žena*. Viktimološko društvo Srbije, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.

64. Nikolić-Ristanović, V. (ur.) (2010). *Nasilje u porodici u Vojvodini*. Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova, Novi Sad.
65. Nikolić-Ristanović, V., Kovačević-Lepojević, M. (2007). Proganjanje: pojam, karakteristike i društveni odgovori, *Temida*, 4: 3–12.
66. Nowak, M. (2012). Femicide: A Global Problem. *Small Arms Survey Research Notes*, 14: 1.
67. Office of Justice Programs (1998). *Violence by Intimates: Analysis of Data on Crimes by Current or Former Spouses, Boyfriends, and Girlfriends*. Bureau of Justice Statistics Factbook, Washington, DC: U.S. Department of Justice (NCJ 167237).
68. Palmer, S., Humphrey, J. (1980). Offender - victim relationships in criminal homicide followed by offender's suicide. North Carolina, 1972-1977, *Suicide and Life-Threatening Behavior*, vol. 10, 2: 106–18.
69. Pataki, G. (1997). *Intimate Partner Homicides in New York State*. Albany, NY: State of New York.
70. Petrušić, N. (2007). Postupak za primenu prinudne hospitalizacije lica sa mentalnim poremećajima u svetlu standarda zaštite ljudskih prava. *Temida*, 3: 25–39.
71. Polk, K. (1994). *When men kill: Scenarios of masculine violence*. Cambridge University Press, Cambridge, UK.
72. Polk, K., Ranson, D. (1991). The role of gender in intimate homicide. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 24, 15–24.

73. Russell, D. (1986). *The Secret Trauma: Incest in the Lives of Girls and Women*. Basic Books, New York.
74. Sepi, R. (2008). Kaznena politika sudova za pojedina krivična dela, u: *Javno tužilaštvo, policija, krivični sud i suzbijanje kriminaliteta*, Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, Beograd, str. 131–151.
75. Serran, G., Firestone, Ph. (2004). Intimate partner homicide: A Review of the Male Proprietariness and the Self-Defense Theories. *Aggression and Violent Behavior*, 9: 1–15.
76. Sharps, P. *et al*, (2003). Risky Mix: Drinking, Drug Use, and Homicide. *NIJ Journal*, Issue 250 (November), National Institute of Justice, NCJ 196546, pp. 9–10.
77. Silverman, R., Mukherjee, S.K. (1987). Intimate homicide: an analysis of violent social relationships. *Behavioral Sciences and the Law*, Vol. 5, 1: 37–47.
78. Simeunović-Patić, B. (2002). Ubistva heteroseksualnih partnera: kriminološke i viktimološke karakteristike. *Temida*, br. 3: 3-13.
79. Simeunović-Patić, B. (2003). *Ubistva u Beogradu*. Vojnoizdavački zavod, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
80. Walker, L. (1979). *The Battered Women*. Harper and Row, New York.
81. Wallace, A. (1986). *Homicide the Social Reality*. New South Wales Bureau of Crime Statistics and Research, Sydney.

82. Websdale, N. (2000). Lethality Assessment Tools: A Critical Analysis. *National Online Resource Center on Violence against Women*, pp. 1–8.
83. Widyo, M. (2009). Conceptualizing Femicide, in *Strengthening Understanding of Femicide*, Program for Appropriate Technology in Health, *InterCambios*, Medical Research Council of South Africa, and World Health Organization.
84. Wilson, M., Daly, M. (1993). Spousal homicide risk and estrangement. *Violence and Victims*, 8: 3–15.
85. World Health Organization (2012). *Understanding and addressing violence against women*. pp. 1–2, [http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/77421/1/WHO_RHR_12.38_eng.pdf].
86. World Health Organization / London school of Hygiene and Tropical Medicine (2010). *Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action and generating evidence*. Geneva, WHO.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.61/.62-055.2(497.11)
343.54/.55-055.2(497.11)

СИМЕУНОВИЋ-ПАТИЋ, Биљана, 1970-
Žene žrtve ubistva u partnerskom odnosu /
Biljana Simeunović-Patić, Slađana Jovanović.
- Beograd : Institut za kriminološka i
sociološka istraživanja, 2013 (Beograd :
Zuhra). - [187] str. : graf. prikazi ; 21 cm

Tiraž 300. - Napomene i bibliografske
reference uz tekst. - Bibliografija: str.
[177-187].

ISBN 978-86-83287-65-9

1. Јовановић, Слађана, 1971- [аутор]
а) Међуполни односи - Насиље б) Жртве
кривичног дела - Жене с) Убиства - Србија
COBISS.SR-ID 197247756